

การศึกษาคุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่
เกาะรัตนโกสินทร์

โดย
นายจิรเมธ อัดตสรณ์สาธิต

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาตรีมหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การศึกษาคุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองของพื้นที่เปิดโล่ง
สาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

โดย
นายจิรเมธ อัดตสรร์ศาสตร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE STUDY OF CHARACTERISTICS AND RELATIONSHIP PATTERNS WITH
URBAN COMMUNITY OF URBAN SPACES IN RATTANAKOSIN ISLAND AREA

By
MR. Jiramet ATTASANSATID

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Architecture (Urban Design)
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2019
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ การศึกษาคุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมือง
ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์
โดย จิระเมธ อัจฉรรค์สาธิต
สาขาวิชา การออกแบบชุมชนเมือง แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญา
มหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนะ จีระพิวัฒน์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพักตรา สุทธิสุภา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนะ จีระพิวัฒน์)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปนายุ ไชยรัตนานนท์)

58051215 : การออกแบบชุมชนเมือง แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท

คำสำคัญ : พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ, คุณลักษณะ, ชุมชนเมือง, การรับรู้ทางสุนทรียภาพ

นาย จิรเมธ อุตตสรณ์สาธิต: การศึกษาคุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนะ จีระพิวัฒน์

การค้นหาคำตอบต่อคำถาม “พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์ มีคุณลักษณะอย่างไร และพื้นที่เหล่านั้นมีแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองในรูปแบบใด” ประกอบด้วย การศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ ทฤษฎีรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ และทฤษฎีการรับรู้สุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมเมือง ด้วยกระบวนการสำรวจคุณสมบัติเชิงพื้นที่ การวิเคราะห์ประเมินค่าระดับของคุณลักษณะเชิงคุณภาพ และการรับรู้ความพึงพอใจแบบมีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์บทบาท หน้าที่ และแบบแผนความสัมพันธ์ ระหว่างพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ผลการวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านแบบแผนการรับรู้ที่มีความสัมพันธ์ลำดับสูงสุด พบว่าคุณลักษณะรูปทรง และมุมมอง เกิดความสัมพันธ์โดยตรงกับ “บริบทที่ตั้ง และสุนทรียภาพ” ลำดับถัดไปคือ คุณลักษณะการเข้าถึงสัมพันธ์โดยตรงกับปัจจัยด้าน “บริบทที่ตั้ง สังคม และเศรษฐกิจ” ส่วนคุณลักษณะสถานที่ตั้ง องค์ประกอบ สุนทรียภาพ และประเภท สัมพันธ์โดยตรงกับ ปัจจัยด้าน “บทบาทหน้าที่” และคุณลักษณะรูปทรง สถานที่ตั้ง มุมมอง และการเข้าถึง สัมพันธ์โดยตรงกับ ปัจจัยด้าน “องค์ประกอบภายในพื้นที่” ลำดับสุดท้ายคือคุณลักษณะการเข้าถึง อาคารที่โอบล้อม และบทบาทหน้าที่ สัมพันธ์โดยตรงกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคุณลักษณะ และแบบแผนความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการตอบสนองความต้องการใช้พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

58051215 : Major (Urban Design)

Keyword : Urban space, characteristics, urban communities, aesthetic perception

MR. JIRAMET ATTASANSATID : THE STUDY OF CHARACTERISTICS AND RELATIONSHIP PATTERNS WITH URBAN COMMUNITY OF URBAN SPACES IN RATTANAKOSIN ISLAND AREA THESIS ADVISOR : ASSISTANT PROFESSOR THANA CHIRAPIWAT, Ph.D.

“What are the characteristics of Urban spaces in Rattanakosin Island and the patterns of their relationship to urban communities?” led to reviews of urban space design theory, theories of urban space and theories of environment aesthetics along with fields surveys to investigate spatial and physical factors of these Urban spaces. In addition, a survey of residents and business owners in the vicinity of these spaces using in-depth interviews provided qualitative data for the analysis of how the spatial and physical attributes of these spaces relate to socio-economic, perception of aesthetic, and usages of the spaces by the communities. It was found that the characteristics, shapes and visual properties of urban spaces have a direct relationship with the “context and aesthetic” at the highest level, followed by accessibility directly relates to “society and culture and economy”, and location, aesthetics, and the types of urban space directly relate to “function”, and shape, location, visual and access relate to “composition” respectively. Lastly, accessibility, building types, functions relate to “economy” at the lowest level. These patterns of relationships correspond to how communities perceive and utilize these urban spaces.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เกิดขึ้นจากความสนใจของข้าพเจ้า ที่มีต่อพื้นที่ประวัติศาสตร์ มีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงในอดีตกว่า 200 ปี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีองค์ประกอบของเมืองที่มีความพิเศษ ต่างไปจากลักษณะเมืองของพื้นที่อื่น ๆ ในกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่สำคัญซ่อนตัวอยู่ภายในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์แห่งนี้ รูปแบบความเป็นอยู่และการรับรู้ความเป็นเมืองในปัจจุบัน ที่อาจมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ นั้นอาจเป็นผลมาจากการมีประสบการณ์ ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน และความซับซ้อนของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทำให้ขาดประสบการณ์ที่สามารถรับรู้บทบาท และความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างเหล่านั้นกับชุมชนเมือง ซึ่งพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะเหล่านั้น เป็นองค์ประกอบของเมืองในการตอบสนองกิจกรรมต่าง ๆ และสร้างคุณภาพของเมืองที่สำคัญ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ บำรุงรักษา และควรใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งวิทยานิพนธ์นี้จะไม่สามารถสำเร็จไปได้หากปราศจากความช่วยเหลือการสนับสนุน จากบุคคลท่านต่าง ๆ เหล่านี้

ขอขอบพระคุณบิดา มารดา สำหรับความช่วยเหลือ กำลังใจ และ การสนับสนุนเป็นอย่างดีในทุกๆด้าน เพื่อผลักดันให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนะ จิระพิวัฒน์ สำหรับคำแนะนำ ตั้งแต่เริ่มต้นการค้นคว้าหาหัวข้อวิทยานิพนธ์ และ การตรวจสอบความเรียบร้อยตลอดการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนจบ

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านในภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง ที่คอยให้ความรู้ คำแนะนำตลอดจนจบการศึกษา และ ขอขอบพระคุณผู้ร่วมตอบแบบสัมภาษณ์ทุกท่านในพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทั้ง 8 แห่งนี้ ที่ช่วยตอบคำถาม และ ให้ข้อมูลในมุมมองของผู้ที่มีประสบการณ์ในพื้นที่ ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

จิรเมธ อັตตสรรคส์สาธิต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญรูปภาพ.....	ฑ
บทที่ 1.....	1
บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
1.2 ปัญหาการวิจัยและสมมติฐานการวิจัย.....	4
1.2.1 ปัญหาการวิจัย.....	4
1.2.2 สมมติฐานการวิจัย.....	4
1.3 ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3.1 ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
1.3.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	5
1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	5
1.5 กระบวนการวิจัย.....	6
1.5.1 กำหนดประเด็น/ปัญหาในการที่วิจัย.....	6
1.5.2 การศึกษาทฤษฎี หลักการและแนวความคิด.....	6

1.5.3 การออกแบบการวิจัย	6
1.5.4 การดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม	7
1.5.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	7
1.5.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	7
1.5.7 การสรุปผลการวิจัย	7
1.5.8 จัดทำรายงานสรุปผลการวิจัย.....	8
1.6 ข้อตกลงเบื้องต้นในการศึกษา	9
1.6.1 การเลือกพื้นที่ศึกษา.....	9
1.6.2 ปัจจัยที่มีผลทำให้เกิดความพึงพอใจในพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ.....	9
1.6.3 ความมุ่งหมายของการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง.....	9
1.6.4 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการศึกษาวิจัย	9
1.7 คำจำกัดความ.....	9
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
บทที่ 2	12
ทฤษฎี หลักการ และ กรณศึกษาที่เกี่ยวข้องในการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ.....	12
2.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	12
2.1.1 ความหมายของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	12
2.1.2 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในอดีต.....	13
2.1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดลักษณะพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ.....	17
2.1.4 บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง.....	18
2.1.5 คุณสมบัติของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีความสัมพันธ์กับบริบทเมือง.....	19
2.1.6 เกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคุณภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	20
2.2 ทฤษฎี ในการรับรู้สุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมเมือง.....	21
2.2.1 การรับรู้สุนทรียภาพเมือง	21

2.2.2	วิธีการและมิติที่ใช้วัดคุณภาพของสุนทรียภาพเมือง	24
2.2.3	การประเมินคุณค่าของสภาพแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับลักษณะทางกายภาพ.....	24
2.2.4	การรับรู้ การสื่อสารและมิติในการรับรู้.....	25
2.2.5	ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมกายภาพ (Man and Physical Environment Relation)	26
2.2.6	ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีผลต่อพฤติกรรมมนุษย์	27
2.2.7	การรับรู้สภาพแวดล้อม (Environment Perception) พฤติกรรมนิยมกับจิตวิทยา เกสตัลต์ (Behaviorism and Gestalt Psychology).....	27
2.2.8	ทฤษฎีการรับรู้ทางทัศนการ (Theory of Visual Perception).....	30
2.3	ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	32
2.3.1	แนวคิดในการวางผังออกแบบจัตุรัสและลานโถงหน้าอาคาร.....	32
2.3.2	รูปทรงของจัตุรัส (the form of the square).....	34
2.3.3	โครงสร้างของสิ่งที่เรียนรู้และจำได้จากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ.....	37
	(Cognitive Structure of Physical Environment).....	37
2.3.4	แนวคิดรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	39
บทที่ 3	44
วิธีการวิจัย	44
3.1	กระบวนการวิจัย	44
3.1.1	กำหนดประเด็น/ปัญหาในการที่วิจัย	44
3.1.2	การศึกษาทฤษฎี หลักการและแนวความคิดต่าง ๆ	44
3.1.3	การออกแบบการวิจัย	44
3.1.4	การดำเนินการลงพื้นที่เก็บข้อมูล.....	44
3.1.5	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	44
3.1.6	การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล	45

3.1.7 การสรุปผลการวิจัย	45
3.1.8 จัดทำรายงานสรุปผลการวิจัย.....	46
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล	47
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	47
3.4 การกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาและ เกณฑ์ในการประเมินคุณภาพของพื้นที่เปิด โล่งสาธารณะ	48
3.4.1 เกณฑ์เบื้องต้นที่ใช้ในการคัดเลือกพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์....	48
3.4.2 เกณฑ์ในการประเมินแบบสอบถามเชิงคุณภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะต่อชุมชน เมือง.....	51
3.5 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	51
3.5.1 เกณฑ์ในการกำหนดกลุ่มประชากรมีดังนี้.....	52
3.5.2 การดำเนินการสอบถามความคิดเห็นโดยการสัมภาษณ์	52
3.5.3 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล.....	52
3.6 การสรุปผลการศึกษาวิจัย	53
บทที่ 4	54
ข้อมูลทั่วไปของบริบทพื้นที่ศึกษา	54
4.1 ตำแหน่งที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ	54
4.2 คุณค่าความสำคัญ.....	55
4.2.1 คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม (Cultural Value).....	55
4.2.2 คุณค่าทางเศรษฐกิจ (Economic Value).....	56
4.2.3 คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย (Functional Value)	57
4.2.4 คุณค่าทางการศึกษา (Educational Value)	57
4.2.5 คุณค่าทางด้านสังคม (Social Value).....	58
4.2.6 คุณค่าทางการเมือง (Political Value).....	59

4.3 การใช้ประโยชน์ที่ดิน	60
4.4 เส้นทางและการคมนาคม.....	62
4.5 สภาพลักษณะทางด้านสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ.....	63
4.6 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	64
4.6.1 พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะบริเวณสนามหลวง (Sanam Luang).....	66
4.6.2 สวนสาธารณะสันติชัยปราการ (Santi Chai Prakan Public Park).....	75
4.6.3 วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (Democracy Monument).....	82
4.6.4 ถนนราชดำเนินกลาง (Ratchadamnoen Klang Rd.)	88
4.6.5 ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ (Royal Pavilion Mahajetsadabadin)	97
4.6.6 ลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร (Bangkok Metropolitan Administration Square)	
.....	104
4.6.7 ลานโถงเสาชิงช้า (Giant Swing).....	110
4.6.8 ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 (King Buddha Yodfa Chulaloke Monument).....	117
4.7 บทสรุป.....	124
บทที่ 5	126
การวิเคราะห์ข้อมูลและผลการศึกษา.....	126
5.1 การศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ.....	126
5.2 สรุปผลการวิเคราะห์จัดหมวดหมู่คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	134
5.3 การวิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองจาก ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview).....	136
5.3.1 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่สนามหลวง (Sanam Luang) กับชุมชนเมือง	140
5.3.2 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่สวนสาธารณะสันติชัยปราการ (Santi Chai Prakan Public Park) กับชุมชนเมือง	141

5.3.3 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (Democracy Monument) กับชุมชนเมือง.....	142
5.3.4 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่ถนนราชดำเนินกลาง (Ratchadamnoen Klang Rd.) กับชุมชนเมือง	143
5.3.5 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่ ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ (Royal Pavilion Mahajetsadabadin) กับชุมชนเมือง	144
5.3.6 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานโล่งสาธารณะเสาชิงช้า (Giant Swing) กับชุมชนเมือง	145
5.3.7 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานคนเมืองกรุงเทพมหานคร (Bangkok Metropolitan Administration Square) กับชุมชนเมือง	146
5.3.8 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 (King Buddha Yodfa Chulaloke Monument) กับชุมชนเมือง	147
5.4 สรุปผลการรับรู้แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง.....	148
บทที่ 6	149
สรุป อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ	149
6.1 สรุป อภิปรายผล	149
6.2 ข้อเสนอแนะ	153
6.2.1 ข้อเสนอแนะในการออกแบบ และจัดการการพัฒนาชุมชนเมืองที่มีพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	153
6.2.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยขั้นต่อไป	153
รายการอ้างอิง.....	155
ประวัติผู้เขียน	162

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคุณภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	20
ตารางที่ 2 สรุปความสาระสำคัญของทฤษฎีการรับรู้สภาพแวดล้อม พฤติกรรมนิยมกับจิตวิทยา เกสตัลต์	30
ตารางที่ 3 เกณฑ์การประเมินเพื่อคัดเลือกพื้นที่ศึกษา	49
ตารางที่ 4 การวิเคราะห์คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์	132
ตารางที่ 5 การวิเคราะห์คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์ (ต่อ).....	133
ตารางที่ 6 รายชื่อการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (In-depth Interview)	139
ตารางที่ 7 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่สนามหลวงกับชุมชนเมือง.....	140
ตารางที่ 8 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่สวนสาธารณะสันติชัยปราการกับชุมชนเมือง	141
ตารางที่ 9 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยกับชุมชนเมือง	142
ตารางที่ 10 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ถนนราชดำเนินกลาง กับชุมชนเมือง	143
ตารางที่ 11 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ กับชุมชนเมือง ...	144
ตารางที่ 12 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานโล่งสาธารณะเสาชิงช้า กับชุมชนเมือง	145
ตารางที่ 13 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานคนเมืองกรุงเทพมหานคร กับชุมชนเมือง.....	146
ตารางที่ 14 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 กับชุมชนเมือง	147
ตารางที่ 15 การวิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง	148

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีผลกับงานวิจัย	3
ภาพที่ 2 ภาพถ่ายดาวเทียมตำแหน่งที่ตั้งเกาะรัตนโกสินทร์ (ต่างมาตราส่วน) ปี 2560	5
ภาพที่ 3 พื้นที่ศึกษาเมืองเกาะรัตนโกสินทร์ (ภาพถ่ายดาวเทียมและข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์).....	6
ภาพที่ 4 กระบวนการวิจัย.....	8
ภาพที่ 5 ทศนิยมภาพมุมสูงของจัตุรัสแคมโป	13
ภาพที่ 6 ภาพมุมสูงจัตุรัสเซนต์ปีเตอร์	14
ภาพที่ 7 ลานอิสราภาพ พิลาดเอลเฟีย.....	15
ภาพที่ 8 ทศนิยมภาพมุมสูงโครงการ ปาร์ค เดอ ลา วิลเลต.....	16
ภาพที่ 9 แสดงสรุปความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพใน 2 ทิศทาง.....	26
ภาพที่ 10 ความสัมพันธ์ระหว่างภาพกับพื้น.....	28
ภาพที่ 11 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของเส้น หรือสีที่มีความคล้ายคลึงกัน.....	29
ภาพที่ 12 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของเส้น หรือสีที่มีความใกล้เคียงกัน.....	29
ภาพที่ 13 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของเส้น หรือสีที่ทำให้การรับรู้ถึงขอบเขตหรือจุดสิ้นสุด.....	29
ภาพที่ 14 ลักษณะภาพลวงตาของ ปองโซ (Ponzo)	32
ภาพที่ 15 ผังบริเวณจัตุรัสที่มีการปิดล้อม Piazza Della Santissima Annunziata (ซ้าย) และ	34
ภาพที่ 16 ผังบริเวณจัตุรัสที่โดดเด่น Piazza Navona, Rome (ซ้าย) และ สภาพแวดล้อมจัตุรัส Piazza Navona, Rome (ขวา).....	35
ภาพที่ 17 ผังบริเวณจัตุรัสเชื่อมต่อ Place Stanislas, Place de la Carrière and Hemicyle (ซ้าย) และ สภาพแวดล้อมจัตุรัสเชื่อมต่อ Place Stanislas, Place de la Carrière and Hemicyle	36
ภาพที่ 18 องค์ประกอบจินตภาพเมือง.....	38

ภาพที่ 19 Diagramสรุปผลการศึกษาของ Rob Krier เพื่อค้นหาต้นแบบรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่ง สาธารณะในยุโรป	40
ภาพที่ 20 ภาพสเก็ตสรุปผลการทดลองรูปทรงจัตุรัสแบบปิด (Enclosed Square)	41
ภาพที่ 21 ภาพสเก็ตสรุปผลการทดลองรูปทรงจัตุรัสแบบเปิด (Open Squares)	41
ภาพที่ 22 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย	43
ภาพที่ 23 แสดงกระบวนการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ	46
ภาพที่ 24 ตำแหน่งที่ตั้งพื้นที่ศึกษา	50
ภาพที่ 25 ลักษณะของกลุ่มประชากรที่เข้าร่วมการตอบแบบสอบถาม	52
ภาพที่ 26 ผังตำแหน่งที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์	55
ภาพที่ 27 ลักษณะย่านพาณิชยกรรม	56
ภาพที่ 28 ถนนใจกลางเมืองที่มีรางวิ่งผ่านและตลาดน้ำในอดีต	56
ภาพที่ 29 ป้อมมหากาฬบริเวณกำแพงเมืองชั้นนอก และ ถนนราชดำเนินใน	57
ภาพที่ 30 ชุมชนริมน้ำบริเวณท่าเตียนและวิถีชีวิตคนหน้าประตูเมืองบริเวณสำเพ็ง	58
ภาพที่ 31 ถนนราชดำเนินกลางในอดีต (ซ้าย)	59
ภาพที่ 32 พิธีไล่ชิงช้า (ขวา)	59
ภาพที่ 33 แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์	60
ภาพที่ 34 แผนผังเส้นทางการคมนาคมเกาะรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน	62
ภาพที่ 35 แผนผังแสดงตำแหน่งพื้นที่ศึกษา	65
ภาพที่ 36 แผนผังพื้นที่สนามหลวง	66
ภาพที่ 37 แผนผังเส้นทางการคมนาคมพื้นที่สนามหลวง	67
ภาพที่ 38 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของสนามหลวง	67
ภาพที่ 39 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของสนามหลวง	68
ภาพที่ 40 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของสนามหลวง	68
ภาพที่ 41 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของสนามหลวง	68

ภาพที่ 42	แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมพื้นที่สนามหลวง.....	69
ภาพที่ 43	ลักษณะทางกายภาพแสดงทางเท้าและแนวต้นไม้บริเวณสนามหลวง (ซ้าย).....	71
ภาพที่ 44	ลักษณะแนวรั้วและทางเท้ารอบนอก (ขวา).....	71
ภาพที่ 45	แนวต้นไม้ชามภายในพื้นที่สนามหลวง.....	72
ภาพที่ 46	ทัศนียภาพมุมสูงพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะบริเวณสนามหลวง	72
ภาพที่ 47	แผนผังสวนสาธารณะสันติชัยปราการ	75
ภาพที่ 48	แผนผังเส้นทางคมนาคมสวนสาธารณะสันติชัยปราการ	76
ภาพที่ 49	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของสวนสันติชัยปราการ.....	76
ภาพที่ 50	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของสวนสันติชัยปราการ	77
ภาพที่ 51	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของสวนสันติชัยปราการ	77
ภาพที่ 52	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของสวนสันติชัยปราการ.....	77
ภาพที่ 53	แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมสวนสาธารณะสันติชัยปราการ	78
ภาพที่ 54	พื้นที่ชั้นบันไดสวนสันติชัยปราการ (ซ้าย)	79
ภาพที่ 55	ทางเดินเท้าภายในสวนสันติชัยปราการ (ขวา).....	79
ภาพที่ 56	พระที่นั่งสันติชัยปราการ (ซ้าย).....	80
ภาพที่ 57	ประติมากรรมวิถีชีวิตบางลำพู (ขวา).....	80
ภาพที่ 58	ทัศนียภาพบริเวณป้อมพระสุเมรุ.....	80
ภาพที่ 59	กิจกรรมบริเวณลานคอนกรีตภายในสวนสันติชัยปราการ (ซ้าย).....	81
ภาพที่ 60	กิจกรรมบริเวณพื้นที่ชั้นบันไดภายในสวนสันติชัยปราการ (ขวา).....	81
ภาพที่ 61	ทัศนียภาพมุมสูงบริเวณสวนสันติชัยปราการ	81
ภาพที่ 62	แผนผังวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	82
ภาพที่ 63	แผนผังเส้นทางคมนาคมวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย.....	83
ภาพที่ 64	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย.....	84
ภาพที่ 65	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	84

ภาพที่ 66 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย.....	84
ภาพที่ 67 แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	85
ภาพที่ 68 ประติมากรรมนูนต่ำวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (ซ้าย).....	86
ภาพที่ 69 พานรัฐธรรมนูญภายในอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (ขวา).....	86
ภาพที่ 70 สภาพแวดล้อมทิศเหนือและทิศตะวันออกวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	87
ภาพที่ 71 ทศนิยมภาพ มุมสูงวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	87
ภาพที่ 72 แผนผังถนนราชดำเนินกลาง.....	88
ภาพที่ 73 แผนผังเส้นทางคมนาคมถนนราชดำเนินกลาง.....	89
ภาพที่ 74 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของถนนราชดำเนินกลาง	90
ภาพที่ 75 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของถนนราชดำเนินกลาง.....	90
ภาพที่ 76 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของถนนราชดำเนินกลาง	90
ภาพที่ 77 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของถนนราชดำเนินกลาง	91
ภาพที่ 78 แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมถนนราชดำเนินกลาง	91
ภาพที่ 79 ลักษณะอาคารริมถนนราชดำเนินกลาง	94
ภาพที่ 80 ทศนิยมภาพสภาพแวดล้อมถนนราชดำเนินกลาง	94
ภาพที่ 81 ลักษณะทางเดินเท้าริมถนนราชดำเนินกลาง	94
ภาพที่ 82 สภาพแวดล้อมถนนราชดำเนินกลาง	94
ภาพที่ 83 สภาพแวดล้อมมุมสูงถนนราชดำเนินกลาง	95
ภาพที่ 84 แผนผังลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์.....	97
ภาพที่ 85 แผนผังเส้นทางคมนาคมลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์.....	98
ภาพที่ 86 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์.....	98
ภาพที่ 87 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์	99
ภาพที่ 88 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์	99
ภาพที่ 89 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์	99

ภาพที่ 90	แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์	100
ภาพที่ 91	พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายในลานฯ	101
ภาพที่ 92	พลับพลาที่ประทับของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภายในลานฯ	102
ภาพที่ 93	ลักษณะสภาพแวดล้อม ภายในลานฯ.....	102
ภาพที่ 94	ลักษณะสภาพแวดล้อม ภายในลานฯ.....	102
ภาพที่ 95	สภาพแวดล้อมมุมสูงบริเวณลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์	103
ภาพที่ 96	แผนผังลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร.....	104
ภาพที่ 97	แผนผังเส้นทางคมนาคมลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร.....	105
ภาพที่ 98	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร	105
ภาพที่ 99	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร.....	106
ภาพที่ 100	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร.....	106
ภาพที่ 101	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร	106
ภาพที่ 102	แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร.....	107
ภาพที่ 103	สภาพแวดล้อมลานคนเมือง กรุงเทพฯ.....	108
ภาพที่ 104	สภาพแวดล้อมลานคนเมือง กรุงเทพฯ.....	108
ภาพที่ 105	สภาพแวดล้อมมุมสูงบริเวณลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร.....	109
ภาพที่ 106	แผนผังลานโล่งเสาชิงช้า	110
ภาพที่ 107	แผนผังเส้นทางคมนาคมลานโล่งเสาชิงช้า.....	111
ภาพที่ 108	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของลานเสาชิงช้า	112
ภาพที่ 109	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของลานเสาชิงช้า.....	112
ภาพที่ 110	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของลานเสาชิงช้า	112
ภาพที่ 111	ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของลานเสาชิงช้า	113
ภาพที่ 112	แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมลานโล่งเสาชิงช้า	113
ภาพที่ 113	สภาพแวดล้อมลานโล่งเสาชิงช้า.....	115

ภาพที่ 114 สภาพแวดล้อมลานโล่งเสาชิงช้า.....	115
ภาพที่ 115 สภาพแวดล้อมมุมสูงบริเวณลานเสาชิงช้า.....	116
ภาพที่ 116 แผนผังลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1	117
ภาพที่ 117 แผนผังลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1	118
ภาพที่ 118 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1	119
ภาพที่ 119 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1	119
ภาพที่ 120 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1.....	119
ภาพที่ 121 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1.....	119
ภาพที่ 122 แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1	120
ภาพที่ 123 พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 1.....	122
ภาพที่ 124 ลักษณะพื้นผิวลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1.....	122
ภาพที่ 125 สภาพแวดล้อม ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1	122
ภาพที่ 126 สภาพแวดล้อมมุมสูงบริเวณลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1	123
ภาพที่ 127 สภาพแวดล้อมมุมสูงบริเวณลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1	124
ภาพที่ 128 ทศนียภาพเกาะรัตนโกสินทร์	125
ภาพที่ 129 แผนผังรูปทรงของพื้นที่กรณีศึกษา, 2562	131
ภาพที่ 130 คุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	151

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

ปัจจุบันการใช้ชีวิตในชุมชนเมือง มีทั้งการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ภายในอาคารและภายนอกอาคาร ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นได้ถูกเชื่อมโยงให้เกิดความสัมพันธ์กับพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น กิจกรรมเพื่อการนันทนาการ กิจกรรมทางด้านสังคมเศรษฐกิจ และการเป็นพื้นที่เชื่อมต่อด้านการคมนาคม ไปสู่สถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนเมือง ซึ่งพื้นที่ว่างสาธารณะในแต่ละพื้นที่นั้นย่อมบ่งบอกถึง สังคมวัฒนธรรมของคน ประวัติศาสตร์ ภูมิหลังทางการตั้งถิ่นฐาน และกิจกรรมที่มีผลต่อระบบของพื้นที่ ที่ทำให้พื้นที่นั้นมีเอกลักษณ์แตกต่างจากพื้นที่อื่น

“เกาะรัตนโกสินทร์” นามนี้ทางราชการตั้งขึ้นในปี 2520 เพื่อกำหนดเป็นเขตปรับปรุงปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ ใช้เรียกพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพมหานครบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา (ศูนย์ข้อมูลเกาะรัตนโกสินทร์, 2558) เป็นพื้นที่ ประวัติศาสตร์ที่มีมายาวนานในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่บนแผ่นดินที่มีน้ำล้อมรอบในลักษณะที่คล้ายเกาะ มีขอบเขตอยู่ภายในพื้นที่ระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาทางตะวันตกกับคลองหลอด หรือคลองคูเมืองเดิมทางตะวันออก ซึ่งนับว่ามีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานของเมืองด้วยโครงสร้างเมืองที่เป็นแบบแผนดั้งเดิม คือ มีถนนขนาดเล็ก ชวงถนน (City Block) ไม่ห่างกันมาก มีลักษณะอาคารสูงเพียง 1-4 ชั้น มีองค์ประกอบของเมืองที่มีความพิเศษ ต่างไปจากลักษณะเมืองของพื้นที่อื่น ๆ ในกรุงเทพมหานคร และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดยส่วนใหญ่มีมาตั้งแต่ในสมัย พ.ศ. 2325 เช่น การมีป้อมปราการ กำแพงเมือง คลองคูเมืองเดิมล้อมรอบ และมีพื้นที่ว่างสาธารณะหลากหลายรูปแบบ ที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ ที่แตกต่างกัน ประกอบไปด้วย พื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อใช้ในราชพิธี และมีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ เช่น สนามหลวง และมีที่ว่างสาธารณะอื่น ๆ แทรกตัวกระจายอยู่ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ โดยพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงในอดีตกว่า 200 ปี ส่งผลให้เกิดพื้นที่ว่างเหล่านั้นทำหน้าที่บทบาทสำหรับเมืองที่มีความซับซ้อนในปัจจุบัน

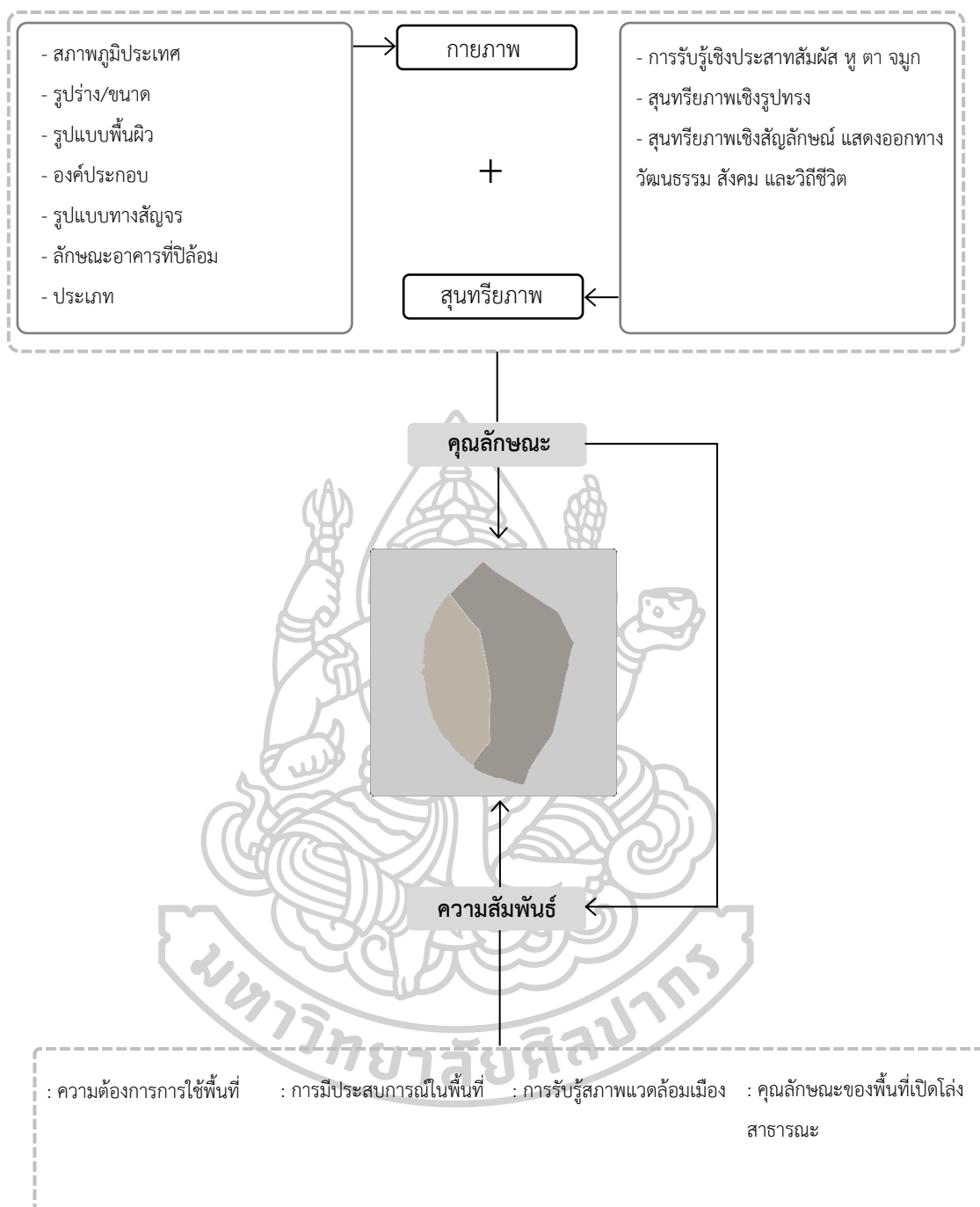
วิวัฒนาการและความซับซ้อนของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ เป็นองค์ประกอบของเมืองในการตอบสนองกิจกรรมต่าง ๆ และสร้างคุณภาพของเมือง สำหรับรูปแบบความเป็นอยู่และสำหรับการรับรู้ความเป็นเมืองในปัจจุบัน อาจเป็นผลมาจากการมีประสบการณ์ใน

พื้นที่ และความซับซ้อนของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะอาจทำให้ขาดประสบการณ์ที่สามารถรับรู้คุณลักษณะของพื้นที่เหล่านั้น และความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองในองค์รวมได้ ปัญหาเช่นเดียวกันนี้อาจเกิดขึ้นกับกลุ่มคนในหน่วยงาน หรือ องค์กรที่ทำหน้าที่วางแผน ปรับปรุงพัฒนาพื้นที่เมืองเก่าในเกาะรัตนโกสินทร์

ด้วยประเด็นปัญหาของการรับรู้และความเข้าใจคุณลักษณะเฉพาะ และแบบแผนความสัมพันธ์ ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ที่มีวิวัฒนาการของเมือง ที่มีความซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ การศึกษาคุณลักษณะ และ แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ เพื่อสร้างระบบความเข้าใจ ถึงคุณลักษณะเฉพาะ และ ความสัมพันธ์ ระหว่างพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองในปัจจุบัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการร่วมวางแผน ออกแบบ และพัฒนาคุณภาพของเมืองที่สามารถตอบสนองความต้องการใช้พื้นที่ ที่เปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นการทบทวนความสามารถแนวคิด หลักการ ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ทฤษฎีการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ และ ทฤษฎีการรับรู้สุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมเมือง

“คำถามในการวิจัย”

พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์ มีคุณลักษณะอย่างไร และพื้นที่เหล่านั้นมีแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองในรูปแบบใด

ภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีผลกับงานวิจัย

1.2 ปัญหาการวิจัยและสมมติฐานการวิจัย

1.2.1 ปัญหาการวิจัย

- พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะตามคุณลักษณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ มีแบบใดบ้าง
- แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

มีลักษณะอย่างไร

1.2.2 สมมติฐานการวิจัย

- คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพจะพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพ สุนทรียภาพ และบทบาทหน้าที่ที่ใส่อย

- คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ และการตอบสนองความต้องการในการใช้งานพื้นที่ ของชุมชนเมืองโดยรอบที่มีแบบแผนเฉพาะ

1.3 ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 ความมุ่งหมายของการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะทั้งทางด้านกายภาพและสุนทรียภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของคุณลักษณะที่ว่างกับบริบทเมือง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ว่างที่มีคุณภาพและมีความสัมพันธ์กับย่านเมืองในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์โดยใช้กรอบหลักการทางทฤษฎี

1.3.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ศึกษารูปแบบทางกายภาพ สุนทรียภาพ ลักษณะเฉพาะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ และจัดหมวดหมู่ของคุณลักษณะในแต่ละพื้นที่

- ศึกษาแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่าง พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ กับชุมชนเมือง

- วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของคุณลักษณะและการรับรู้ของชุมชนเมืองต่อพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

1.4 ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้จะแบ่งขอบเขตของการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือขอบเขตด้านเนื้อหา และขอบเขตด้านพื้นที่โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

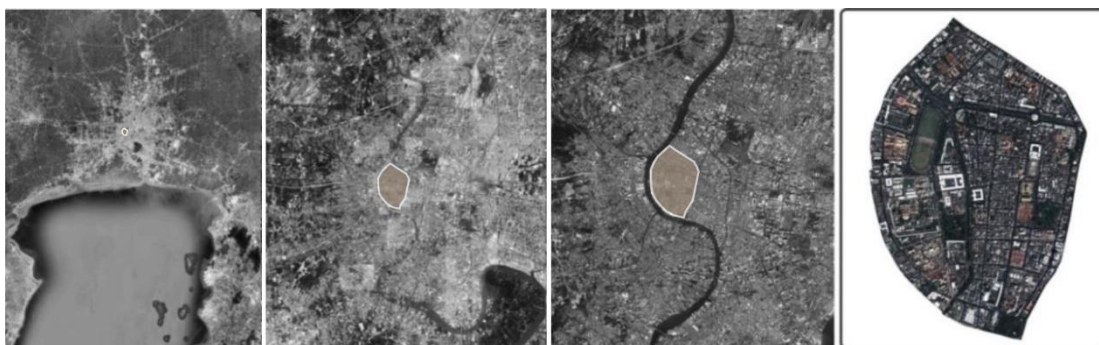
- ศึกษารวบรวมทฤษฎี หลักการ และ แนวทางการออกแบบที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ (Urban Space)
- ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะต่าง ๆ ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ (Urban Space)
- ศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับการรับรู้และการใช้งานพื้นที่เหล่านั้นของชุมชนเมือง

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ในงานวิจัยฉบับนี้ได้ศึกษาเก็บข้อมูลใน พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่บนแผ่นดินที่มีน้ำล้อมรอบ แบ่งออกเป็น 2 ชั้น ดังนี้

เกาะรัตนโกสินทร์ชั้นใน คือ บริเวณที่มีอาณาเขตล้อมรอบด้วยแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองคูเมืองเดิม (คลองหลอด) มีพื้นที่ประมาณ 1.8 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,125 ไร่ ตั้งอยู่ในท้องที่แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร (ศูนย์ข้อมูลเกาะรัตนโกสินทร์, 2558)

เกาะรัตนโกสินทร์ชั้นนอก คือ บริเวณที่มีอาณาเขตล้อมรอบด้วยคลองคูเมืองเดิม (คลองหลอด) แม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศเหนือคลองรอบกรุง (คลองบாலำพู-คลองโอง่าง) แม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศใต้ มีพื้นที่ประมาณ 2.3 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,438 ไร่ ตั้งอยู่ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงบวรนิเวศ แขวงสำราญราษฎร์แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงเสาชิงช้า แขวงวัดราชบพิธ แขวงตลาดยอด และแขวงบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานครรวมพื้นที่ทั้งหมด 2,563 ไร่/4.1 ตร.กม. (ศูนย์ข้อมูลเกาะรัตนโกสินทร์, 2558)

ภาพที่ 2 ภาพถ่ายดาวเทียมตำแหน่งที่ตั้งเกาะรัตนโกสินทร์ (ต่างมาตราส่วน) ปี 2560
ที่มา : ดัดแปลงจาก Google, 2560

ภาพที่ 3 พื้นที่ศึกษาเมืองเกาะรัตนโกสินทร์ (ภาพถ่ายดาวเทียมและข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์)

ที่มา : ภาพถ่ายดาวเทียมดัดแปลงจาก Google, 2560 และข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ GIS

1.5 กระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัยประกอบไปด้วยขั้นตอนการดำเนินการ 7 ขั้นตอนดังนี้

1.5.1 กำหนดประเด็น/ปัญหาในการที่วิจัย

การเสนอโครงการประกอบด้วย การกำหนดหัวข้อการศึกษาความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ การตั้งคำถามการวิจัยและสมมติฐานการวิจัย

1.5.2 การศึกษาทฤษฎี หลักการและแนวความคิด

ศึกษาทฤษฎีหลักการและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ว่างสาธารณะ (Urban Space)

1.5.3 การออกแบบการวิจัย

การออกแบบกระบวนการวิธีการ, เครื่องมือที่ใช้และระยะเวลาดำเนินการวิจัย โดยแบบแผนในการวิจัยฉบับนี้จะเริ่มด้วยกรอบการวิจัยแบบมุมกว้าง

1.5.4 การดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม

สำรวจภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยและทำความเข้าใจในบริบทพื้นที่เมืองเกาะรัตนโกสินทร์

1.5.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเริ่มต้นกระบวนการศึกษาที่การรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้มาจากการศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ ค้นคว้าเอกสาร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปหลักการ และแนวความคิดของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะสำหรับพื้นที่ศึกษา ที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์คุณลักษณะที่มีคุณภาพ โดยมีลำดับเนื้อหาที่จะทำการศึกษาดังนี้

การจัดเก็บข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้ ส่วนที่ 1 ใช้กระบวนการสำรวจเชิงพื้นที่ การสำรวจข้อมูลภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ และ การใช้โปรแกรมสารสนเทศในรูปแบบ 2 มิติ และ 3 มิติ เป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์ ส่วนที่ 2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีประสบการณ์ในพื้นที่เกี่ยวกับการรับรู้และการทำงานพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

1.5.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

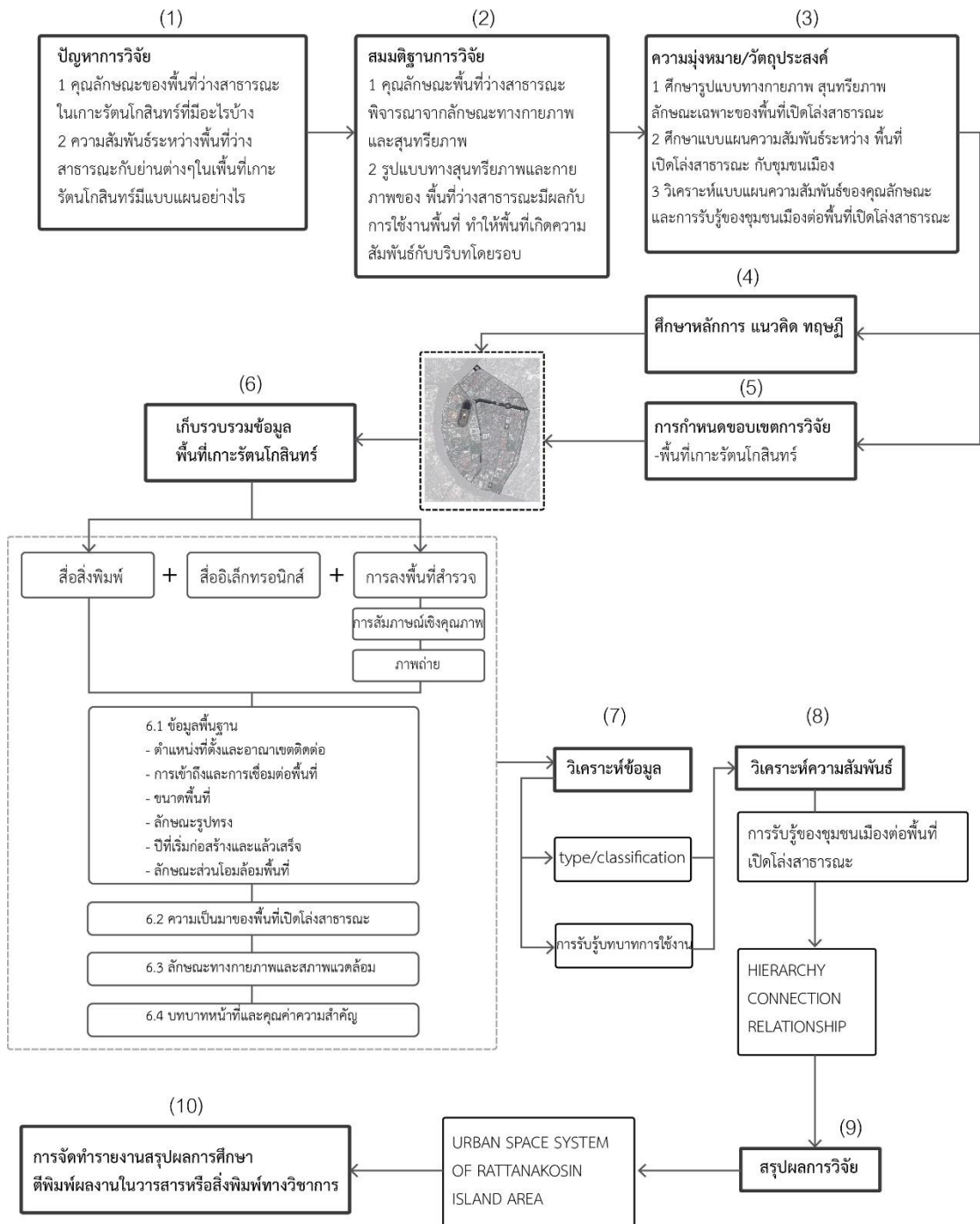
แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ใช้วิธีการจัดลำดับแบบแผนของชุดข้อมูล ผ่านโปรแกรมสารสนเทศ และ ใช้เกณฑ์การประเมินคุณลักษณะของพื้นที่ศึกษาเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณลักษณะที่สำคัญซึ่งส่งผลให้เกิดพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะมีคุณภาพ ส่วนที่ 2 ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จัดระเบียบข้อมูลที่ได้ แล้วนำมาเปรียบเทียบประเด็นที่เกิดความซ้ำกันของความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อวิเคราะห์ระดับการรับรู้และการทำงานพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะและนำผลการวิเคราะห์ทั้ง 2 ส่วนสู่การวิเคราะห์ประเมินแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับการรับรู้และการทำงานของชุมชน ในแต่ละพื้นที่ที่ทำการศึกษา

1.5.7 การสรุปผลการวิจัย

ใช้วิธีการอภิปรายผลการวิเคราะห์ที่ได้ เพื่อสร้างระบบความสำคัญของคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในบริบทชุมชนเมืองเกาะรัตนโกสินทร์ ที่ควรคำนึงถึงในการออกแบบ และพัฒนา พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ และแบบแผนความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์พื้นที่ในบริบทชุมชนเมือง

1.5.8 จัดทำรายงานสรุปผลการวิจัย

เป็นการเสนอผลงานที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ รวมถึงการจัดทำเอกสารสำหรับการเผยแพร่ในการประชุมวิชาการ หรือวารสารวิชาการ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ภาพที่ 4 กระบวนการวิจัย

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้นในการศึกษา

การศึกษาวิจัยฉบับนี้ มีขอบเขตการศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็นเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นใน และชั้นนอก

1.6.1 การเลือกพื้นที่ศึกษา

การเลือกพื้นที่ศึกษาพิจารณารูปแบบทางกายภาพของพื้นที่ ที่เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ (Urban Space) ที่มีอาณาบริเวณที่ชัดเจน ซึ่งมีกิจกรรมทางสังคมเศรษฐกิจ ในหลายรูปแบบ เช่น การแลกเปลี่ยนค้าขาย การเดินทางสัญจร การพบปะพูดคุย กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี และอื่นๆ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือเป็นพื้นที่ที่ผู้คนจดจำได้ เกิดความผูกพันและประทับใจของผู้คน และเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลาย สามารถพบเจอกลุ่มคนหลากหลายประเภท มีกิจกรรมที่หลากหลาย ในช่วงเวลาที่แตกต่างกันไป ซึ่งจะสอดคล้องกับแนวคิดในการเสริมสร้างพื้นที่สาธารณะให้เกิดเป็นพื้นที่ทางสังคม (Social Space) ของชุมชนเมือง

1.6.2 ปัจจัยที่มีผลทำให้เกิดความพึงพอใจในพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

การศึกษานี้มุ่งศึกษาในปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ รูปร่างขนาด ความหนาแน่น รูปแบบพื้นผิว รูปแบบทางสัญจร ลักษณะอาคาร และด้านสุนทรียภาพ ได้แก่ การรับรู้เชิงประสาทสัมผัส สุนทรียภาพเชิงรูปทรงความงาม สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงออกทางสังคม วัฒนธรรม

โดยปัจจัยอื่นๆนอกเหนือจากตัวแปรข้างต้นจะไม่คำนึงถึงในการศึกษาวิจัย

1.6.3 ความมุ่งหมายของการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยฉบับนี้มีการสุ่มกลุ่มประชากรตัวอย่างของผู้มีประสบการณ์ในพื้นที่ เพื่อหาความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ กับชุมชนเมืองในพื้นที่ที่ทำการศึกษาเท่านั้น

1.6.4 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการศึกษาวิจัย

ในงานวิจัยนี้จะไม่คำนึงถึงเพศและอาชีพ แต่มีการควบคุมอายุของกลุ่มตัวอย่าง โดยจะต้องมีอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป เพราะเป็นช่วงอายุในวัยอุดมศึกษา ซึ่งเริ่มมีประสบการณ์ในพื้นที่ที่มีมุมมองต่อสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองที่เกี่ยวข้อง

1.7 คำจำกัดความ

พื้นที่สาธารณะ (Public Space) หมายถึง พื้นที่เปิดโล่งในเมืองทุกประเภท ที่บุคคลทั่วไปมีสิทธิสามารถเข้าไปใช้สอยได้อย่างอิสระเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือกิจกรรมสาธารณะอื่น ๆ โดยอยู่ภายใต้ขอบเขตกฎหมาย อันเป็นที่ยอมรับทั่วไปในสังคม หรือจากความเห็นชอบของผู้ดูแลพื้นที่นั้น ๆ

พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ (Urban Space) หมายถึง บริเวณพื้นที่ว่างในอยู่ในชุมชนเมือง ซึ่งถูกกำหนดให้มีขึ้นตามหลักการออกแบบที่ว่าง (Space) ซึ่งประกอบไปด้วยที่ว่าง อาคารหรือต้นไม้ล้อมรอบ เพื่อคุณค่าทางการใช้งานในกิจกรรมต่างๆตามวัตถุประสงค์ และผลในการมองเห็นของประชาชนทั่วไปในชุมชนเมือง โดยมีขอบเขตที่แน่นอน และต้องไม่ถูกปกคลุมด้วยสิ่งก่อสร้างใด ๆ

จัตุรัส (Square) หมายถึง พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองที่มีการโอบล้อมด้วยอาคาร หรือแนวต้นไม้ อย่างน้อย 3 ด้านมีเส้นทางการจราจรผ่านด้านหนึ่งหรือทั้ง 4 ด้าน มีพื้นผิวลานที่ปูด้วยวัสดุที่มั่งคั่งแข็งแรง (Hard Landscape) ในสัดส่วนที่มากกว่าส่วนที่เป็นพื้นอ่อน (Soft Landscape)

ลานหน้าอาคาร (Plaza) หมายถึง พื้นที่ว่างสาธารณะหรือกึ่งสาธารณะที่ตั้งอยู่บริเวณหน้าอาคารหลัก อย่างน้อยหนึ่งหลังมีการโอบล้อมด้วยอาคาร สิ่งก่อสร้างหรือต้นไม้อย่างน้อย 3 ด้าน มีพื้นผิวลานที่ปูด้วยวัสดุที่มั่งคั่งแข็งแรง (Hard Landscape) ในสัดส่วนที่มากกว่าส่วนที่เป็นพื้นอ่อน (Soft Landscape)

พื้นที่เปิดโล่งเชิงนิเวศ (Ecological Open Space) หมายถึง พื้นที่อันปราศจากหลังคาหรือสิ่งก่อสร้างปกคลุม รวมถึงพื้นที่ของสิ่งก่อสร้างหรืออาคารที่สูงจากระดับพื้นดินไม่เกิน 1.2 เมตร และไม่มีหลังคาหรือสิ่งก่อสร้างปกคลุมเหนือระดับนั้น อันประกอบด้วยพื้นที่สีเขียวอย่างน้อยร้อยละ 40 ของพื้นที่ อาจรวมถึงบ่อน้ำลักษณะธรรมชาติ และพื้นที่ลาดเชิงที่มีกิจกรรมบนพื้นที่ลาดเชิงเป็นไปเพื่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของผู้ใช้งาน อาทิเช่น ทางเดินเท้า ลานกิจกรรม

ชุมชนเมือง (Urban Community) หมายถึง อาณาบริเวณที่มีประชากรอยู่รวมกันจำนวนหนึ่งและต้องมีความหนาแน่นมากพอสมควร เป็นบริเวณที่มีอาคารบ้านเรือนหนาแน่นในเขตปกครองแบบใดแบบหนึ่ง ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนมีการประกอบอาชีพแตกต่างกันไป มีความเจริญเป็นศูนย์กลางต่างๆ และรวมทั้งความเชื่อมโยงโทรคมนาคม ต่าง ๆ อยู่ด้วย

ชุมชน (Community) หมายถึง กลุ่มคนที่มีที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณหรือระแวกเดียวกัน สมาชิกในชุมชนอาจรู้จักหรือเป็นเครือญาติ หรือคุ้นเคยกัน มีการสร้างเอกลักษณ์และวิถีประจำวัน ผ่านการใช้พื้นที่ เวลา และมีกิจกรรมร่วมกันทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม

อัตลักษณ์ (Identity) หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัว เป็นตัวบ่งชี้ลักษณะเฉพาะของบุคคล สังคม หรือชุมชน

สถานที่ (Place) หมายถึง สถานที่บนผิวโลกที่มีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ เมืองค์ประกอบด้วยทางด้านกายภาพและด้านวัฒนธรรม องค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรมของสถานที่ประกอบด้วยจำนวนประชากรและความหนาแน่นและการกระจายตัวตลอดจนชาติพันธุ์ของกลุ่มชน ภาษา ศาสนา

ระบบความเชื่อ ระบบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและคุณภาพชีวิต และสถานที่ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

ลักษณะทางกายภาพ (Physical) หมายถึง ลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ พื้นที่ต่าง ๆ ภายในชุมชนเมือง ซึ่งสามารถวัดผลได้ในเชิงปริมาณ เช่น จำนวน ขนาด รูปร่าง ความหนาแน่น เป็นต้น

ลักษณะทางสุนทรียภาพ (Aesthetics) หมายถึง การรับรู้ความเข้าใจและความรู้สึก ของแต่ละบุคคลที่มีต่อความงามในธรรมชาติหรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง การตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่มีผลกระทบต่อความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต โดยเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดความสมดุล ใน 3 มิติได้แก่ 1 เศรษฐกิจ 2 สังคม 3 สิ่งแวดล้อม เป็นการปรับคุณภาพของมนุษย์ให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ โดยยึดหลักการดำเนินชีวิตและการเดินทางสายกลาง

คุณลักษณะ (Characteristic) หมายถึง ส่วนประกอบ องค์ประกอบ คุณสมบัติที่แสดงลักษณะเฉพาะตัวของพื้นที่ หรือ สิ่งนั้น ๆ

แบบแผน (Pattern) หมายถึง การจัดรูปแบบ ประเภท ของคุณลักษณะของสิ่งเหล่านั้นอย่างเป็นระบบ ในการศึกษานี้ทำการวิเคราะห์จัดรูปแบบประเภทของความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับการรับรู้และการใช้งานพื้นที่เหล่านั้นของชุมชนเมืองในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเป็นการทบทวน ความสามารถแนวคิด หลักการ ของทฤษฎีในการอธิบายปรากฏการณ์ของเมือง ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณลักษณะ และยุคสมัยที่ต่างไปจากเดิม

เพื่อสร้างระบบความเข้าใจ ในบทบาทและความสัมพันธ์ ระหว่างพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับย่านเมืองในปัจจุบัน

เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการร่วมวางแผน ออกแบบและพัฒนาคุณภาพของเมืองที่สามารถตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนไปในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

บทที่ 2

ทฤษฎี หลักการ และ กรณศึกษาที่เกี่ยวข้องในการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

ในงานวิจัย การศึกษาคุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ได้นำงานวิจัย หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายทฤษฎี เพื่อใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ในการใช้พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ เข้ามาใช้ในการวิเคราะห์หลายส่วน โดยเฉพาะในส่วนของวิธีการเก็บข้อมูล การทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจ และการทำสรุปผลการทดลอง ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ผลสรุปของงานวิจัยที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยให้ได้มากที่สุด โดยในบทนี้ ได้แบ่งเนื้อหาของ ทฤษฎี หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 ส่วน ตามรูปแบบเนื้อหา ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ส่วนที่ 2 หลักการ แนวคิดและทฤษฎี ในการรับรู้สุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมเมืองส่วนที่ 3 ทฤษฎีหลักการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

2.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

2.1.1 ความหมายของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการออกแบบชุมชนเมืองก็คือพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้จะกล่าวถึงลักษณะพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ดังนี้

พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ (Public Open Space) คือพื้นที่ที่ภาครัฐหรือเอกชนเป็นเจ้าของ โดยประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์พื้นที่ในการทำกิจกรรม หรือการพักผ่อนหย่อนใจ ได้เกือบตลอดเวลาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556: 6)

ลานเมือง (City Square) คือ พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง ที่มีพื้นผิวลานปูด้วย วัสดุที่แข็งแรง ในสัดส่วนที่มากกว่าพื้นอ่อนหรือพื้นหญ้า รวมทั้งลานประเภทจัตุรัส และลานหน้าอาคาร ปัจจุบันลานในชุมชนเมืองมีหลายลักษณะ เพื่อรองรับกับกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ลานในหมู่บ้าน ลานหน้าโบสถ์ ลานหน้าศาลากลางหรือสถานที่สำคัญ เป็นต้น (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556: 6)

จัตุรัส (Square) มาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Square และยังมีคำในภาษาอื่น ๆ อีกที่มีความหมายไปในทางเดียวกัน เช่น Plaza หรือ Piazza มาจากภาษาอิตาเลียน เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเมืองที่ถูกโอบล้อมด้วยอาคาร สิ่งก่อสร้าง หรือแนวต้นไม้อย่างน้อย 3 ด้าน และมีเส้นทาง

การจราจรของยานพาหนะผ่านด้านหนึ่ง หรือ 4 ด้าน พื้นผิวลานปูด้วยวัสดุก่อสร้างที่มั่นคงแข็งแรง ในสัดส่วนที่มากกว่าส่วนที่เป็นพื้นอ่อนหรือพื้นหญ้า (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556 : 6)

2.1.2 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในอดีต

นักคิดยุคเริ่มต้นที่ได้ให้ความสนใจถึงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ได้แก่ Sitte (1889) และ Zucker (1959) ซึ่งให้ความสนใจในเรื่อง ทศนะวิสัย ความงาม พัฒนาการของพื้นที่สาธารณะในยุโรปตั้งแต่ ค.ศ. 500 – 1500 (กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550 อ้างถึงใน ศุภยาตา ประดิษฐ์ไวยากร, 2555)

โดยสามารถอธิบายเป็นยุคสมัยต่าง ๆ ได้ดังนี้

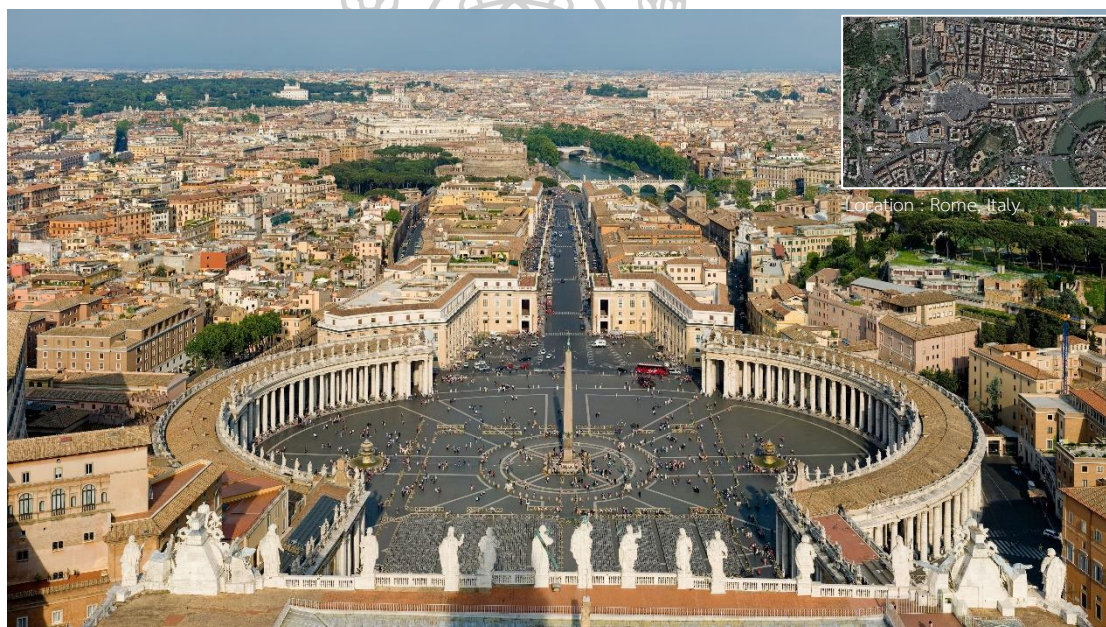
ยุคกลาง ค.ศ. 15–17 (Medieval) นิยมสร้างจัตุรัสบริเวณสถานที่สำคัญของเมืองหรือศูนย์กลางเมือง เช่น จัตุรัสแคมโป (Piazza Del Campo) เป็นจัตุรัสที่เป็นลานโล่งหลักของเมืองเซียน่า ประเทศอิตาลี เป็นลานในยุคกลางที่มีความโดดเด่น รูปทรงไม่ปรากฏเป็นรูปเรขาคณิตที่ชัดเจน มีผังคล้ายรูปทรงของพัด ลานโล่งนี้ยังใช้เป็นสถานที่แข่งม้า (Palio Di Siena) เป็นลานที่มีลักษณะการโอบล้อมด้วยอาคารที่มีลักษณะรูปแบบที่แตกต่างกันแต่ใช้วัสดุเดียวกัน คือ อิฐพื้นเมือง (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556)

ภาพที่ 5 ทศนิยมภาพมุมสูงของจัตุรัสแคมโป

ที่มา : <http://www.touropia.com/things-to-do-in-siena/>, 2561

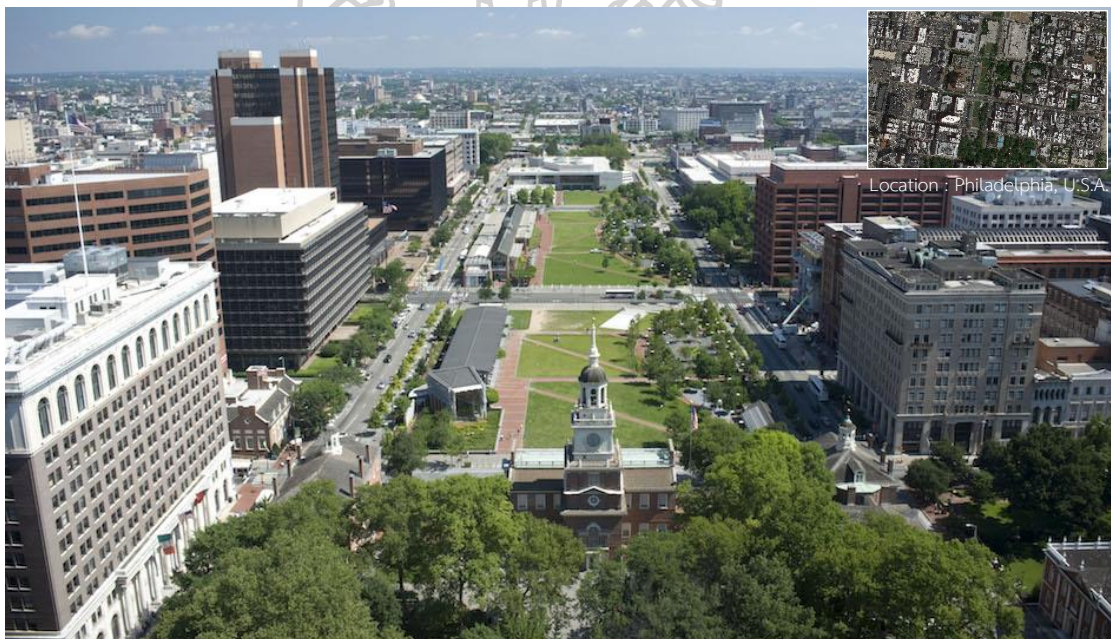
ยุคเรเนสซองส์ (Renaissance ค.ศ.1450 -1600) จะเน้นในเรื่องความงามของสถาปัตยกรรมที่โอบล้อมจัตุรัส การสร้างเอกลักษณ์ และการจัดภูมิทัศน์หน้าอาคาร เช่น จัตุรัสเซนต์ปีเตอร์ (Piazza of St. Peter's ค.ศ.1506) ตั้งอยู่ในนครรัฐวาติกัน กรุงโรม ประเทศอิตาลี ที่ประกอบไปด้วยลานโล่งที่ต่อเนื่องกัน 3 ลาน มีรูปทรงการออกแบบ ส่วนโอบล้อมที่มีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน เริ่มจากลานรูปสี่เหลี่ยมคางหมูด้านหน้ามหาวิหารเซนต์ปีเตอร์ ชื่อว่า “Piazza Retta” ถัดมาเป็นลานโล่งรูปทรงเสมือนวงรี มีแท่นเสาหินสี่เหลี่ยม เป็นศูนย์กลางลาน และมีบ่อน้ำพุ 2 ข้าง ลานมีชื่อว่า “Piazza Obliqua” และลานด้านนอกสุดทรงสี่เหลี่ยมคางหมูมีชื่อว่า “Piazza Rusticucci”(สิทธิพร ภิรมย์ริน, 2556: 66-68)

ภาพที่ 6 ภาพมุมสูงจัตุรัสเซนต์ปีเตอร์

ที่มา : <https://en.wikipedia.org/wiki/St.Peter%27sSquare>, 2561

ยุคสมัยใหม่ (Modern) สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ.1930 เป็นต้นไป) การก่อสร้างเน้นให้ความสำคัญถึงประโยชน์ใช้สอย การแบ่งส่วนของการใช้พื้นที่ออกเป็นย่านต่าง ๆ โดยพื้นที่สาธารณะในยุคสมัยใหม่นิยมสร้างในรูปแบบของสวนสาธารณะ (Public Park) จากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัสดุและการก่อสร้าง ส่งผลให้ปัญหาการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว กลุ่มอาคารอยู่ห่างกัน มีการพึ่งพายานพาหนะมากขึ้น (ปัญญา บุญประคม, 2555) เช่น ลานอิสรภาพ ฟิลาเดลเฟีย ตั้งอยู่ที่ นครฟิลาเดลเฟีย ประเทศสหรัฐอเมริกา มีลักษณะเป็นลานโล่งที่กว้างใหญ่ เป็นที่ตั้งของอาคารส่วนใหญ่ใน อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติการประกาศอิสรภาพ (Independence National Historical Park) มีการวางผังออกแบบ 2 ลักษณะในพื้นที่เดียวกัน โดยมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะสีเขียวแบบเป็นทางการทางฝั่งตะวันตก และมีกลุ่มต้นไม้ยืนต้นที่มีการจัดวางอย่างไม่เป็นระเบียบทางฝั่งตะวันออก ซึ่งมีทางเดินเท้าในแนวเส้นโค้งสลับกันไปมา (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556: 106-108)

ภาพที่ 7 ลานอิสรภาพ ฟิลาเดลเฟีย

ที่มา : <https://www.phillymag.com>, 2561

ยุคปัจจุบัน (Present) ช่วงหลัง ค.ศ.1955 เริ่มมีกลุ่มนักคิดแบบที่ให้ความสำคัญกับการออกแบบวางผังเมือง ที่เล็งเห็นถึงปัญหาคุณภาพชีวิตเมือง มีนักคิดที่เริ่มมองถึงมิติอื่น ๆ ของการใช้พื้นที่สาธารณะ เช่น มิติทางด้านสังคม ความน่าอยู่ของชุมชนเมือง จึงทำให้รูปแบบของพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น ถนน จัตุรัส พลาซ่า สวนสาธารณะ ถูกให้ความสนใจมากขึ้น เช่น ปาร์ค เดอ ลา วิลเลตต์ (Parc de la Villette) เป็นหนึ่งในสวนสาธารณะที่ใหญ่ที่สุดในกรุงปารีส เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ คอนเสิร์ตฮอลล์ เวทีการจัดการแสดง โรงละครและสวนสาธารณะ ออกแบบโดย“แบร์นาร์ด ชูมิ”จากประกวดแบบปีในปี 1982 ได้นำความคิดปรัชญาตีคอนสตรัคชัน ทางสถาปัตยกรรม ซึ่งอยู่บน พื้นฐานของอาคารทรงลูกบาศก์สีแดง และระบบองค์ประกอบพื้นที่ว่าง ที่ถูกซ้อนทับลงในพื้นที่ตั้งโครงการ พื้นที่ใช้สอยในโครงการมีความเป็นพื้นที่ อเนกประสงค์ เกิดความยืดหยุ่นสูง (Project for Public Spaces, 2002)

ภาพที่ 8 ทศนิยมภาพมุมมองโครงการ ปาร์ค เดอ ลา วิลเลตต์

ที่มา : <https://omrania.com/inspiration/parc-de-la-tillette-launched-new-era-urban-park-design/attachment/parc-la-tillette-aerial-1995-eppghv-phillippe-guignard/>, 2563

2.1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดลักษณะพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

พิจารณาจากแนวคิดของ (Stephen Carr, 1992) สามารถแบ่งออกได้ 7 ปัจจัยดังนี้ (อลิศรา มีนกะนิษฐ, 2546)

1. ปัจจัยทางด้านกายภาพ สภาพภูมิประเทศ

ภูมิอากาศของพื้นที่ แม้ว่าสภาพทางกายภาพ ได้แก่ ภูมิอากาศ จะมีอิทธิพลมากที่สุดต่อผู้ที่มาทำกิจกรรมในพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะนั้น ๆ เช่น ในเมืองมีสภาพอากาศที่อบอุ่น มีท้องฟ้าแจ่มใส ทำให้เกิดสภาวะน่าสบาย (Comfort Zone) ก็จะเกิดพื้นที่สาธารณะภายนอกอาคาร แต่หากในเมืองนั้นมีสภาพอากาศที่หนาวเย็นก็จะเกิดพื้นที่สาธารณะภายในอาคาร และ สภาพภูมิประเทศ ระดับความลาดชันของ พื้นที่ เช่น เมืองที่สร้างบนเนินเขา จะมีผลทำให้พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะนั้นมีรูปแบบของพื้นที่ที่แตกต่างกัน

2. ปัจจัยทางด้านสังคมวัฒนธรรม

ในแต่ละสังคมหรือวัฒนธรรมจะมีลักษณะการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกัน เช่น ความสนใจในศิลปะ วัฒนธรรม การละคร ดนตรี การกีฬา หรือการพักผ่อนหย่อนใจ

3. ปัจจัยทางด้านความต้องการพื้นฐาน

พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะนั้นเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางสังคม เช่น การเป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ในชุมชนอเมริกันยุคแรก ๆ เป็นตลาดกลางใช้สำหรับแลกเปลี่ยนสินค้า และกิจกรรมด้านการผ่อนคลาย

4. ปัจจัยทางการเมือง

กิจกรรมในพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทำให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนข่าวสารไปยังประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในยุคที่เทคโนโลยีการสื่อสารยังไม่พัฒนา พื้นที่เหล่านั้นจึงเป็นพื้นที่ที่ประชาชนร่วมแสดงสิทธิ เสรีภาพ อันเป็นกิจกรรมทางการเมือง

5. ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี

จะมีผลในเรื่องของการก่อสร้าง ขนส่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชนรวมทั้งพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ เช่น ถ้าการขนส่งไม่สามารถดำเนินการได้ทั่วถึงชุมชน หรือบางพื้นที่ของชุมชน ก็จะทำให้พื้นที่ในชุมชนขาดความเสมอภาค

6. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

กิจกรรมทางการค้าถือเป็นกิจกรรมหลักของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะมาตั้งแต่ยุคสมัย กรีก โรมัน ซึ่งเศรษฐกิจเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดการออกแบบชุมชนเมือง และกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ

7. ปัจจัยทางด้านภาพลักษณ์และความงาม

บุคคลหรือหน่วยงานที่ร่วมก่อสร้างพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ โดยส่วนมากจะมีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงหรือสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อส่งเสริมให้ตัวอาคาร ดูน่าดึงดูด และน่าใช้งาน

2.1.4 บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง

จากปัจจัยในการเกิดลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่แตกต่างกันย่อมส่งผลให้บทบาทหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เหล่านั้นแตกต่างกันออกไป ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญดังนี้ (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556 : 34)

เป็นสถานที่พบปะหลักของชุมชนเมือง (Principle meeting places) เป็นพื้นที่ชุมนุมพบปะหรือทำกิจกรรมทางสังคม

เป็นที่ตั้งของอาคารสาธารณะ (Setting for a civic building) ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์แก่อาคารที่สำคัญ

เป็นสถานที่สำหรับพิธีการเฉลิมฉลองตามเทศกาล (Places for great ceremonial occasions)

พื้นที่ว่างสำหรับการบันเทิงโดยรอบอาคาร (Spaces for entertainment around buildings) พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในรูปแบบนี้จะจะถูกจัดให้อยู่บริเวณด้านหน้าอาคารประเภทห้างสรรพสินค้า หรืออาคารสำนักงานขนาดใหญ่ อาคารราชการ เป็นต้น

พื้นที่ว่างทางการค้าขาย ถนนการค้า ทางเดินที่มีหลังคาคลุมหน้าอาคารและตลาด (Spaces for shopping, shopping street, arcades and markets) ซึ่งพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะเหล่านี้จะสอดแทรกความหลากหลายของกิจกรรม เช่น การม็อบประกอบภายใน มีที่นั่ง มีการจัดแสดง เพื่อสร้างควมมีชีวิตชีวาให้แก่ชุมชนเมือง

พื้นที่ว่างรอบกลุ่มอาคารสำนักงาน (Spaces around which offices are grouped) เป็นพื้นที่ที่ใช้ประสานเชื่อมกลุ่มอาคาร มีพื้นที่เปิดโล่งในการรองรับกลุ่มผู้ใช้ที่ออกมาจากอาคาร เช่น ในช่วงเวลา ก่อน - หลัง เลิกงาน

พื้นที่ว่างธรรมชาติกึ่งสาธารณะรอบกลุ่มอาคารที่อยู่อาศัย (Spaces of a semi-public nature around which residential) เป็นพื้นที่ส่วนกลางของชุมชนหรือหมู่บ้านที่ใช้ร่วมกัน เช่น สวนสาธารณะภายในหมู่บ้าน

พื้นที่ว่างที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนการจราจรในชุมชนเมือง (Space associated with urban traffic junctions) พื้นที่ลักษณะนี้มักจะอยู่ในพื้นที่ชุมชนเมืองที่เป็นจุดการเชื่อมต่ออาคาร

คมนาคมหลายประเภทเข้าด้วยกัน โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นพื้นที่การเดินทางเพื่อเปลี่ยนถ่ายการคมนาคม แต่องค์ประกอบและรูปแบบของพื้นที่จะมีผลต่อการใช้งานเพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่

2.1.5 คุณสมบัติของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีความสัมพันธ์กับบริบทเมือง

จากการศึกษาถึงลักษณะในการเกิดและบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ รวมถึงนักคิดและผู้ที่เคยศึกษาวิจัยมาก่อน สามารถจำแนกได้เป็น 3 ปัจจัย สรุปได้ดังนี้

บทบาท และความชัดเจนของพื้นที่ คือ ความชัดเจนของสถานที่หรือของพื้นที่ และมีความหมายที่สำคัญ เช่น เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยที่ผู้คนสามารถรับรู้และเข้าใจได้ (Gehl, 1987) กล่าวว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้น ย่อมทำให้พื้นที่นั้นมีความหมาย และ (Jacobs, 1994) ที่คำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้งาน การใช้พื้นที่แบบผสมผสาน และการสร้างความปลอดภัยในการใช้พื้นที่สาธารณะ

บริบทที่ตั้งและความเชื่อมโยงพื้นที่ คือ การเข้าถึงพื้นที่และความเชื่อมโยงพื้นที่กับบริบทข้างเคียง ทั้งรูปแบบของกิจกรรมและเส้นทาง (Marcus & Francis, 1990) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำคัญของพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ มุมมอง (Visual) และที่ตั้ง (Location)

องค์ประกอบภายในพื้นที่ คือ ลักษณะขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ เช่น การมีต้นไม้ที่ให้ร่มเงา ที่นั่ง รวมถึงพื้นผิว วัสดุที่ใช้ (Gehl, 1987) กล่าวว่า พื้นที่เมืองที่ใช้การได้ดีจะเอื้อต่อการนั่ง พื้นที่ที่มีสภาพอากาศ สภาพแวดล้อมที่ดี จะดึงดูดให้คนเข้ามาใช้พื้นที่ (Carr, 1992) ได้เสนอว่า มีปัจจัย 5 ประเภท ที่มีผลต่อการใช้พื้นที่ภายใน ได้แก่ ความสบาย (Comfort) ความผ่อนคลาย (Relax) การมีประสบการณ์ร่วมในกิจกรรม (Active Engagement) การมีประสบการณ์ร่วมในการเป็นผู้สังเกต (Passive Engagement) และความต้องการค้นหาสิ่งรอบตัว (Discovery) (ปัญญา บุญประคม, 2555)

จากคุณสมบัติดังกล่าวทางผู้วิจัย จะนำมาเป็นประเด็นไปสู่การศึกษาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

2.1.6 เกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคุณภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

จากแนวคิดของ Carmona, Health, & Tiesdell (2003) ได้เสนอหลักการที่ทำให้พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะนั้นประสบความสำเร็จและมีคุณภาพ แบ่งออกเป็น 4 หัวข้อ และมีตัวแปรที่ใช้ในการพิจารณาถึงคุณภาพดังกล่าว สรุปได้ดังตาราง ตารางที่ 1 แสดงเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคุณภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

คุณลักษณะพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ	ตัวแปรที่ใช้พิจารณา
1 ความสบายและภาพลักษณ์ (Comfort & Image)	ความปลอดภัย (Safety), ความมีเสน่ห์ (Charm), ประวัติศาสตร์ (History), ความน่าดึงดูด (Attractiveness), มีจิตวิญญาณ (Spirituality), ความสามารถในการนั่ง (Sittability), ความสามารถในการเดิน (Walkability), ความเขียว (Greenness), ความสะอาด (Cleanliness)
2 การเข้าถึงและการเชื่อมต่อ (Access & Linkage)	ความสามารถในการอ่านได้ (Readability) ความสามารถในการเดินได้ (Walkability) ความไว้วางใจได้ (Reliability) ความต่อเนื่องกัน (Continuity) ความใกล้ชิด (Proximity) การเชื่อมต่อ (Connectedness) ความสะดวก (Convenience) และความสามารถในการเข้า (Accessibility)
3 การใช้งานและกิจกรรม (Uses & Activity)	ความเป็นจริง (Realness) ความยั่งยืน (Sustainability) การใช้งานและกิจกรรม (uses and activity) พิจารณาจากเอกลักษณ์เฉพาะ (uniqueness) ความสามารถจ่ายได้ (affordability) ความสนุกสนาน (fun) กิจกรรม (activity) การใช้ประโยชน์ (usefulness) การเฉลิมฉลอง (celebration) ความมีชีวิต (vitality) ความเป็นท้องถิ่น (indigenouness)
4 ความเป็นสังคม (Sociability)	การร่วมมือกัน (co-operation) ความภาคภูมิใจ (pride) การต้อนรับ (welcoming) ความหลากหลาย (diversity) การบอกเล่าเรื่องราว (story telling) การมีกิจกรรมร่วมกัน (interactivity)

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ ความหมาย ลักษณะรูปแบบ และบทบาทที่สำคัญของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ นั้นพบว่า รูปแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมืองนั้นมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และประเภทการใช้งาน ซึ่งประเทศในแถบยุโรป ที่เป็นต้นแบบในการศึกษารูปแบบของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ โดยพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่ทำการศึกษานั้น จะเป็นลักษณะพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่ถูกปิดล้อมไปด้วยกลุ่มอาคารต่าง ๆ ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สำคัญ แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของเมือง และเป็นจุดตัวของถนนหลายสาย รวมทั้งบริเวณโดยรอบประกอบไปด้วยอาคารสำคัญที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งประกอบไปด้วยกิจกรรมการใช้งานในพื้นที่ที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ กิจกรรมการค้า กิจกรรมเชิงวัฒนธรรมตามเทศกาลต่าง ๆ

2.2 ทฤษฎี ในการรับรู้สุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมเมือง

ในส่วนที่ 2 นี้จะกล่าวถึงหลักการ แนวคิดและทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้สุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมเมืองในลักษณะต่าง ๆ

2.2.1 การรับรู้สุนทรียภาพเมือง

นักทฤษฎีทางสถาปัตยกรรมหลายท่าน ได้แก่ George Santayana (1986) และ Norberg – Schultz (1963) อ้างถึงใน วิยดา ทรงกิตติภักดี (2543) ได้ให้กรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้สุนทรียภาพเมือง โดยแบ่งประเภทในการรับรู้สุนทรียภาพเมืองจากประสบการณ์ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

สุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส (Sensory Aesthetics) คือสุนทรียภาพเชิงรูปทรงที่รับรู้ได้โดยประสาทสัมผัสปกติ (Sensory Aspect) ของร่างกาย มีความงามมาจากคุณสมบัติของตัวเอง ซึ่งจะไม่ขึ้นอยู่กับเวลา บุคคล หรือสังคม

สุนทรียภาพเชิงรูปทรง (Formal Aesthetics) คือมิติของรูปทรงศิลปกรรม สามารถรับรู้ได้จากคุณลักษณะภายในตัวเอง ซึ่งจะถูกแยกออกจากมิติของการใช้สอยและการสื่อความหมายอื่นๆ

สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Aesthetics) เป็นสุนทรียภาพที่เกี่ยวข้องกับการสื่อความหมาย สื่ออารมณ์สุนทรีย์ที่ไม่ได้เกิดจากสุนทรียภาพของตัววัตถุนั้นโดยตรง แต่เป็นวัตถุที่ทำให้ผู้สัมผัสได้รับความรู้สึกหรืออารมณ์ใด ๆ

จากกรอบแนวคิดดังกล่าว เกิดขึ้นจากองค์ประกอบที่แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อม ซึ่งสามารถนำมาอธิบายในเชิงสภาพแวดล้อมเมืองได้ดังนี้

1. สุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส (Sensory Aesthetics)

เป็นการรับรู้สุนทรียภาพผ่านทางประสาทสัมผัสปกติของร่างกายมนุษย์ โดยสามารถรับรู้ได้หลายทางจากสภาพแวดล้อมเดียวกัน เช่น การรับรู้ถึงผิวสัมผัส การรับรู้ถึงเสียง การรับรู้ถึงสีสันทัน ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งเกือบตลอดเวลา โดยความแตกต่างของประสบการณ์ในวัยเด็ก (Childhood) สภาพแวดล้อมรอบตัว และองค์ประกอบทางธรรมชาติล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดประสบการณ์ทางสุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส (Sensory Aesthetics)

(Lang, 1994 : 320-321 อ้างถึงใน วิยดา ทรงกิตติภักดี, 2543)

ซึ่งถ้าพิจารณาในเชิงองค์ประกอบเมืองที่มีผลต่อการรับรู้เชิงประสาทสัมผัส องค์ประกอบทางกายภาพที่ควรแก่การพิจารณา ได้แก่ วัสดุ สีสันทัน พื้นผิว ของอาคาร สิ่งปลูกสร้างทางสถาปัตยกรรมทางสัญจร อุปกรณ์ประกอบถนน ตลอดจนพืชพันธุ์ทางธรรมชาติ ที่รวมตัวกันเป็นภูมิทัศน์เมือง แสดงถึงอัตลักษณ์ของพื้นที่เมืองนั้น ๆ ว่ามีลักษณะอย่างไร และส่งผลถึงการรับรู้อารมณ์ ความรู้สึกอย่างไร

2. สุนทรียภาพเชิงรูปทรง (Formal Aesthetics)

เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการรับรู้ของรูปทรงเรขาคณิตที่อยู่ในสภาพแวดล้อม ซึ่งคุณลักษณะในการรับรู้องค์ประกอบของรูปทรงเรขาคณิต ได้แก่ สัดส่วน (Proportions) จังหวะ (Rhythms) สมดุล (Balance points) ความแตกต่าง (Contrast) มาตรฐาน (Scale) ลำดับศักดิ์ (Hierarchy) ลำดับ (Sequence) การสื่อความหมาย (Expressions) เป็นต้น

โดยในการวิเคราะห์องค์ประกอบเหล่านี้ หากตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีเกสตัลต์ (Gestalt Psychologists) ในการจัดระเบียบกระบวนการรับรู้ผ่านรูปทรงเรขาคณิต ซึ่งอาจสรุปได้ว่า ประสบการณ์ในการรับรู้สุนทรียภาพเชิงรูปทรงที่เกิดขึ้นจะแปรผันโดยตรงกับลำดับชั้นของระเบียบของรูปทรงเรขาคณิต ระเบียบดังกล่าวมีทั้งเรียบง่ายและซับซ้อน ซึ่งสามารถรับรู้ได้ในรูปทรงเรขาคณิต ที่สมมาตร และไม่สมมาตร ทั้งนี้ความสามารถในการรับรู้ความซับซ้อนของระเบียบดังกล่าว ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกันไป ในแต่ละบุคคล เช่น ในงานสถาปัตยกรรมที่มีสภาพแวดล้อมที่มีความซับซ้อนมาก ๆ กลุ่มนักออกแบบแนวความคิดแบบรื้อสร้าง (Deconstruction) จะมีความสามารถในการรับรู้การจัดระเบียบนั้นได้ดีกว่ากลุ่ม Modern

สิ่งที่ช่วยให้มนุษย์นั้นสามารถรับรู้สุนทรียภาพเชิงรูปทรงได้ดี คือ ประสบการณ์ต่อเนื่องเป็นลำดับ (Sequential Experience) ในสภาพแวดล้อมที่มีความซับซ้อนหลากหลาย หากมีการจัดวาง

องค์ประกอบที่มีการเชื่อมต่อระหว่างในแต่ละพื้นที่ จะช่วยให้เกิดการรับรู้ถึงการเคลื่อนที่ผ่านพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง ซึ่งตัวเชื่อมพื้นที่ต่าง ๆ ที่ว่านี้จะมีคุณสมบัติคล้าย ประตู ทั้งนี้เพราะในสภาพแวดล้อมในระดับเมืองนั้นมนุษย์ไม่สามารถทำความเข้าใจถึงระบบโครงสร้างเมืองได้ในครั้งแรกเห็น โดยปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการรับรู้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องเป็นลำดับที่แตกต่างกันไป คือ ความเร็วของการเคลื่อนที่ผ่าน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การเดินเท้าของคน และ คนในยานพาหนะ

ทั้งนี้เมืองเป็นที่รวมของพื้นที่ใช้งานที่หลากหลาย ซึ่งในแต่ละพื้นที่การใช้งานนั้นย่อมมีรูปแบบ แบบแผนของรูปทรงทางเรขาคณิตที่แตกต่างกันไป และมีคุณค่าทางสุนทรียภาพเฉพาะตัว ที่ไม่มาก ชับซ้อนเกินไปจนเกิดความสับสน และไม่น้อยเกินไปจนเกิดความน่าเบื่อไม่น่าสนใจ ซึ่งการสร้างระเบียบในสภาพแวดล้อมเพื่อตอบสนองความต้องการด้านสุนทรียภาพ แบ่งออกได้ดังนี้ ความเหมาะสมของสัดส่วนการใช้อองค์ประกอบที่ซ้ำกัน การใช้ความต่อเนื่องของเส้น การคำนึงถึงปริมาณขององค์ประกอบที่เห็นในระยะต่าง ๆ การทำให้เกิดความน่าสนใจด้วยมุมมอง (Lang, 1994 : 320-321 อ้างถึงใน วิทยา ทรงกิตติภักดี, 2543)

3. สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Aesthetics)

เป็นส่วนประกอบสำคัญของประสบการณ์ในการรับรู้สุนทรียภาพของมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อม การที่จะสร้างสรรคสภาพแวดล้อมให้เกิดประสบการณ์ทางสุนทรียภาพประเภทดังกล่าว มีความจำเป็นอย่างยั้งที่ต้องมีความเข้าใจในวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อทางศาสนา ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวได้มาจากการวิเคราะห์พฤติกรรมหรือสิ่งที่เกิดขึ้นจากผู้คนในพื้นที่

พื้นที่ที่เปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์สำคัญในใจกลางเมืองหลายแห่งในทวีปยุโรป มักจะมีความเกี่ยวเนื่องกับองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ถนนสายสำคัญเก่าแก่ของเมือง จัตุรัสที่เป็นศูนย์รวมของกิจกรรม และสถาปัตยกรรมที่สำคัญ โดยมีลักษณะที่โดดเด่นในเชิงสัญลักษณ์ เช่น รูปแบบ แบบแผนถนนที่คดเคี้ยวของเมืองในยุคกลาง ขนาด ความสูง และสีสันทนของอาคารบ้านเรือนที่แสดงถึงบรรยากาศในอดีต ในแง่ของพื้นที่ประกอบกิจกรรม หลายๆเมืองจะประกอบด้วยย่านที่มีพื้นที่รวมกิจกรรมต่าง ๆ และ ในรูปแบบของถนนซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญ ถนนหลายสายถือเป็นสัญลักษณ์ของเมืองในหลาย ๆ เมือง เช่น ถนนวอลล์สตรีท ถนนฟิฟท์ อเวนิว เมืองนิวยอร์ก รวมไปถึงสัญลักษณ์ของเมืองในรูปแบบของจุดหมายตา เช่น อนุสาวรีย์เทพีเสรีภาพ เมืองนิวยอร์ก สิ่งทีกล่าวมาข้างต้นนี้ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่แสดงถึงสัญลักษณ์ของความเป็นเมือง ที่มีสัญลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละเมือง (Sarrinen, 1976 : 106-108 อ้างถึงใน วิทยา ทรงกิตติภักดี, 2543)

2.2.2 วิธีการและมิติที่ใช้วัดคุณภาพของสุนทรียภาพเมือง

วิธีการที่ใช้วัดคุณภาพของสุนทรียภาพเมือง สุนทรียภาพเป็นเรื่องของความงามส่วนบุคคล ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีความเข้าใจและความรู้สึกที่มีต่อสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษาสุนทรียภาพ ของสภาพแวดล้อมเมืองจึงใช้วิธีการวัดโดยมีผู้สังเกตการณ์เป็นเครื่องมือในการวัดคุณค่าของสภาพแวดล้อมที่มองเห็น โดยสามารถแบ่งได้เป็น 2 วิธีการดังนี้

การตัดสินใจโดยใช้ความชื่นชอบ (Preference Judgment) การใช้ความชื่นชอบ และ ไม่ชอบที่บุคคลมีต่อสิ่งแวดลอม ซึ่งวิธีการนี้ย่อมเกิดความลำเอียง จากหลาย ๆ ปัจจัย ได้แก่ รสนิยม อคติส่วนตัว โดยจะทำให้เกิดผลลัพธ์ของการตอบสนองได้หลากหลายมาก

การประเมินเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Appraisal) วิธีการนี้จะมีกรอบในการพิจารณาที่ชัดเจนกว่า โดยผู้สังเกตการณ์จะให้ค่าของผลลัพธ์ภายใต้กรอบซึ่งเป็นกลุ่มตัววัดเชิงจิตวิทยาที่ผู้ทำการศึกษากำหนดขึ้นมาแล้ว ค่าความแปรผันจึงเกิดได้น้อยกว่าวิธีที่ 1 จึงทำให้วิธีที่ 2 เป็นวิธีที่เหมาะสมในการศึกษาเพื่อใช้ในการตัดสินใจเชิงสาธารณะ (Brush, R.O, 1976 : 47-50 อ้างถึงใน วิยดา ทรงกิตติภักดี, 2543)

2.2.3 การประเมินคุณค่าของสภาพแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับลักษณะทางกายภาพ

จากความสัมพันธ์ของมิติการรับรู้ดังกล่าว ทั้ง 4 ประเภท ซึ่งวัดได้จากการประเมินสภาพแวดล้อม “การประเมินคุณค่าของสภาพแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับลักษณะทางกายภาพ” สามารถแบ่งประเภทตัวแปรได้ 3 ลักษณะดังนี้

ตัวแปรเชิงเปรียบเทียบและตัวแปรในการจัดระเบียบ (Collative and Organizing Variables) คือ การประเมินคุณค่าในลักษณะของการเปรียบเทียบระหว่างแต่ละองค์ประกอบของสิ่งเร้า ซึ่งมี 2 รูปแบบดังนี้

การเปรียบเทียบข้อมูลของสิ่งเร้า โดยพิจารณาว่ามีความซับซ้อน (Complexity) หรือมีระเบียบ (Order) ของสภาพแวดล้อมอย่างไร โดยคุณค่าทางสุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมจะมีค่ามาก ก็ต่อเมื่อระดับการกระตุ้นอยู่ในระดับที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยจนเกินไป ในสภาพความแวดล้อมในธรรมชาตินั้นพบว่า จะมีความแปรผกผันกับความต่างของสี วัสดุพื้นผิว ขนาดและรูปทรงของอาคาร ที่มีต่อสภาพแวดล้อมเมือง การพิจารณาความสอดคล้องของอาคารจะพิจารณาจากลักษณะของพื้นผิวอาคารเป็นหลัก ได้แก่ รูปแบบของอาคาร วัสดุ หลังคา และรูปทรงอาคารโดยรวม

การเปรียบเทียบความแปลกใหม่ความคุ้นเคย โดยมีปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ตัวแปรในเชิงพื้นที่ (Spatial Variables) สามารถแบ่งลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ที่มีผลต่อการรับรู้ได้เป็น 3 ประเภทดังนี้ พื้นที่แบบเปิดโล่ง พื้นที่แบบปิดบัง พื้นที่แบบลึกลับ ตามหลักทฤษฎีในเรื่องสุนทรียภาพนั้น พื้นที่ลักษณะนี้จะมีผลทำให้คุณค่าทางสุนทรียภาพเพิ่มขึ้น เนื่องจากจะช่วยสร้างความสนใจ ที่น่าติดตามแก่ผู้คน

ตัวแปรในเชิงความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและ ในเชิงความหมาย (Ecological Content Variables) แบ่งออกเป็น 2 ตัวแปรดังนี้

ความเป็นธรรมชาติ ซึ่งจะพิจารณาระหว่างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมแบบที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งพบว่าสภาพแวดล้อมในทางธรรมชาติจะมีความนุ่มนวลกว่า มีความเข้มข้นน้อยกว่า ไม่มีรูปทรง และการเคลื่อนไหว

ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของรูปแบบ ตัวแปรนี้จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับลักษณะทางสถาปัตยกรรม (Nasar, 1989 : 53 อ้างถึงใน วิยดา ทรงกิตติภักดี, 2543)

2.2.4 การรับรู้ การสื่อสารและมิติในการรับรู้

การทำความเข้าใจถึงระบบประสาทการรับรู้ของมนุษย์ เป็นสิ่งจำเป็นมากในการออกแบบและการกำหนดรูปแบบ ขนาดและขอบเขตของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ซึ่งประสาทการรับรู้ที่สำคัญคือการมองเห็นและการได้ยิน เป็นปฏิสัมพันธ์ในการรับรู้ถึงกิจกรรมสาธารณะเชิงสังคมทุกรูปแบบ การทำงานของปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว เป็นปัจจัยสำคัญในการวางผังออกแบบเมืองและพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ในธรรมชาติการเคลื่อนไหวของมนุษย์จะถูกจำกัดด้วยความเร็วประมาณ 5 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ซึ่งเป็นหลักการเดียวกับระบบการรับรู้ของมนุษย์ การรับรู้ของมนุษย์โดยส่วนมากจะเป็นการรับรู้เบื้องต้นผ่านการมองเห็น ขอบเขตการมองเห็นในแนวนอนจะมากกว่าในแนวตั้ง ทิศทางในการมองลงด้านล่างจะมีขอบเขตในการมองเห็นน้อยกว่าทิศทางในการมองขึ้นด้านบน เช่น คนที่กำลังเดินไปตามถนนจะไม่ค่อยเห็นสิ่งใดมากไปกว่า ทางเดินพื้นถนน และพื้นชั้นล่างของอาคารต่าง ๆ ที่อยู่ในระดับเดียวกับที่ยืนอยู่

ในการที่มนุษย์สามารถรับรู้ถึงเหตุการณ์ใด ๆ ได้ดี เหตุการณ์นั้นควรจะเกิดขึ้นด้านหน้าในระดับเดียวกับผู้ชม เช่น การออกแบบโรงละคร โรงภาพยนตร์ โดยทุก ๆ ที่ที่มีผู้คนที่เคลื่อนที่ไปมาและทำกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นในแนวราบ (Gehl, 1971)

2.2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมกายภาพ (Man and Physical Environment Relation)

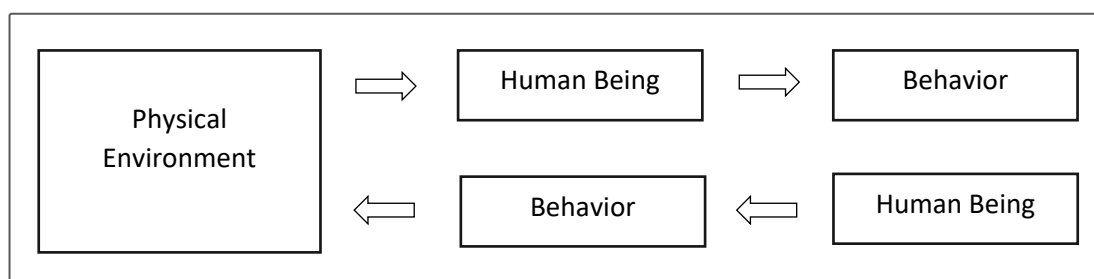
สิ่งที่มนุษย์สัมพันธ์ด้วย (Aspects of Human Interaction)

มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆรอบตัวที่เป็นแบบรูปธรรม คือสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่นเมือง ชุมชน สถาปัตยกรรม ภาชนะ เครื่องใช้ สภาพแวดล้อม อุณหภูมิ แสงสว่าง เสียง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ภูมิประเทศ แม่น้ำลำธาร ต้นไม้ พืชพรรณต่าง ๆ และ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เป็นบุคคล กลุ่มบุคคลทางสังคม

อีกทั้งมนุษย์ยังมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ระบบ คุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม ข่าวสาร ความรู้ ความคิด และความรู้สึกรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ สิ่งที่เป็นนามธรรมเหล่านี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง

โดยสรุปความข้างต้นนี้ องค์ประกอบของสภาวะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทั้ง 2 รูปแบบ ย่อมมีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ทั้งการสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคในการเกิดพฤติกรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพในเชิงพฤติกรรมขึ้นอยู่กับสิ่งต่าง ๆที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ด้วย โดยจะเป็นไปในรูปแบบความสัมพันธ์ต่อกันใน 2 ทิศทาง (Two way Interrelation) จะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆของมนุษย์ เช่น ความต้องการ ความจำเป็น หรือเป้าหมาย การคาดการณ์ในอนาคต ประสบการณ์ของบุคคลในอดีตที่แตกต่างกัน และสภาวะของสภาพแวดล้อมทางกายภาพในปัจจุบัน โดยสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมมนุษย์ในอดีตและปัจจุบันที่แตกต่างกัน (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2554)

ภาพที่ 9 แสดงสรุปความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพใน 2 ทิศทาง

2.2.6 ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีผลต่อพฤติกรรมมนุษย์

สามารถสรุปได้เป็น 3 ปัจจัย (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2554) ดังนี้

1. โอกาสของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Opportunities)

สภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมหรือขัดขวางการเกิดโอกาสของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้กันหรือนั่งติดกันในที่ทำงาน ย่อมมีโอกาสในการรู้จัก ทำความสนิทสนมกันมากกว่าผู้ที่อยู่ไกลกัน โอกาสสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม อาจก่อให้เกิดการตอบสนองต่อเป้าหมาย ทั้งความพึงพอใจ และความไม่พอใจ (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2554 : 7)

2. ตำแหน่งขององค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพ (Locational)

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ มีความสัมพันธ์กันทั้งระยะห่างและทิศทาง โดยตำแหน่งขององค์ประกอบทางสภาพแวดล้อมที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ด้วยนั้น มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เช่น บุคคลที่พักอาศัยที่อยู่บริเวณชานเมืองย่อมมีพฤติกรรมการเดินทางที่แตกต่างกับผู้ที่อาศัยอยู่ในเมือง (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2554 : 7)

3. คุณสมบัติต่าง ๆ ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Properties)

คุณสมบัติของสภาพแวดล้อมถือเป็นสิ่งเร้าที่เป็นปัจจัยในการกำหนดพฤติกรรม โดยสิ่งที่ปรากฏในสภาพแวดล้อมมีสภาพที่แตกต่างกันไป และมีผลกระทบต่อลักษณะทางพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ความซับซ้อนจนกลายเป็นสิ่งที่น่าสนใจ สิ่งสื่อความหมายที่กำกวมสามารถดึงดูดความสนใจได้นานกว่า มีผลกระทบต่อความรู้สึก การรับรู้ต่อพฤติกรรมสภาพแวดล้อม เช่น ลักษณะของพื้นที่ลาดเอียงแบบกันหอยของพิพิธภัณฑ์ กักเกนไฮม์ (Guggenheim Museum) ส่งผลให้ผู้เยี่ยมชมต้องมึลักษณะการเดินทางที่ลาดเอียงไปตามพื้นทางเดินของอาคาร (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2554 : 7-8)

2.2.7 การรับรู้สภาพแวดล้อม (Environment Perception) พฤติกรรมนิยมกับจิตวิทยาเกสตัลต์ (Behaviorism and Gestalt Psychology)

แนวความคิดพฤติกรรมนิยมเน้นการวิเคราะห์ในสิ่งที่สังเกตหรือวัดได้ พฤติกรรมภายนอกที่เป็นการตอบสนองนั้นสามารถสังเกตได้ และย่อมเกิดจากสิ่งเร้าที่สังเกตได้และวัดได้ โดยการตอบสนองจากสิ่งเร้านั้นอาจเป็นสิ่งที่เป็นไปตามความต้องการทางชีวภาพ และที่ติดตัวมาแต่กำเนิด และอาจเกิดจากประสบการณ์ใหม่โดยการตอบสนองที่เกิดขึ้นใหม่ ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง โดยแนวความคิดพฤติกรรมนิยมนั้นไม่ได้คำนึงถึงสภาวะแวดล้อมที่

อาจมีอิทธิพลเกี่ยวข้อง ความสำคัญจะอยู่ที่สิ่งที่เป็นสิ่งเร้า โดยข้อจำกัดบางประการของการศึกษากลุ่มพฤติกรรมนิยมส่งผลให้ นักวิชาการกลุ่มอื่น ๆ ไม่เห็นด้วย

นักจิตวิทยากรุปเกสตัลต์ (Gestalt Psychologists) ทฤษฎีของกลุ่มเกสตัลต์เน้นให้ความสำคัญกระบวนการรับรู้ที่เป็นกระบวนการภายใน และความสนใจในสภาวะแวดล้อมของสภาพการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม โดยมีหลักการทางทฤษฎี ดังนี้

กฎแห่งความแน่นอนหรือชัดเจน ในการรับรู้ บุคคลมีแนวโน้มที่จะสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในภาวะที่ทำได้ง่ายและลดความซับซ้อนลง

ส่วนประกอบหรือพื้นฐานของการรับรู้ (Background or Ground) เป็นสิ่งแวดล้อมที่ประกอบอยู่ในการเรียนรู้ นั่น ๆ วิธีการแก้ปัญหา โดยกำหนด Figure และ Background ของเกสตัลต์ ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ เพราะสามารถทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ด้วยการรับรู้อย่างเดียวกันได้

ภาพ (Figure) คือ สิ่งที่ทำให้เห็นก่อนเป็นจุดหรือจุดสำคัญต่อผู้รับรู้ หรือภาพอาจหมายถึงสิ่งที้อยเด่นอยู่ด้านหน้า และมีขอบเขตจำกัดมีรูปร่างเห็นได้ชัด

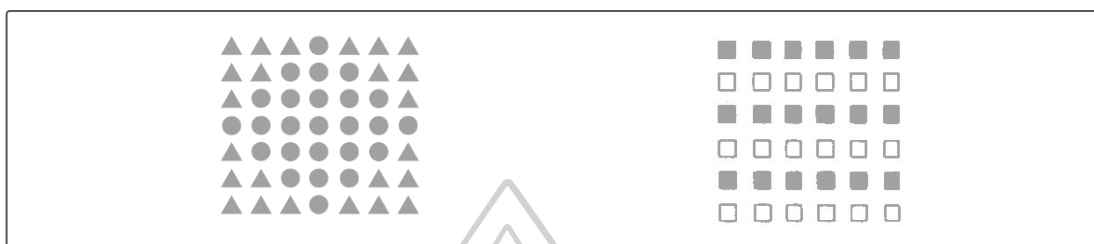
พื้น (Ground) คือ สิ่งที่สำคัญน้อยกว่า และให้ความหมายน้อยกว่า หรือให้ความรู้สึกที่ลางเลือน ดังนั้นส่วนที่มองเห็นเป็นพื้นจะอยู่หลังภาพ และเป็นส่วนที่ปรากฏติดต่อกันโดยไม่มีขอบเขตจำกัด

ภาพที่ 10 ความสัมพันธ์ระหว่างภาพกับพื้น

ที่มา : www.baanjomyut.com/library_2/extension-2/gestalt_theory, 2561

“กฎแห่งความคล้ายคลึง” เป็นกฎที่ใช้เป็นหลักการในการวางรูปกลุ่มของการรับรู้ เช่น กลุ่มของ เส้น หรือสี ที่คล้ายคลึงกัน หมายถึงสิ่งเร้าใด ๆ ก็ตาม ที่มีรูปร่าง ขนาด หรือสี ที่คล้ายกัน โดยคนเรามักจะมีแนวโน้มที่จะรับรู้ภาพ เส้น หรือจุดที่มีความคล้ายคลึงกัน เข้าเป็นภาพเดียวกัน หมดจดเหมือนกัน

ภาพที่ 11 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของเส้น หรือสีที่มีความคล้ายคลึงกัน

ที่มา : www.baanjomyut.com/library_2/extension-2/gestalt_theory, 2561

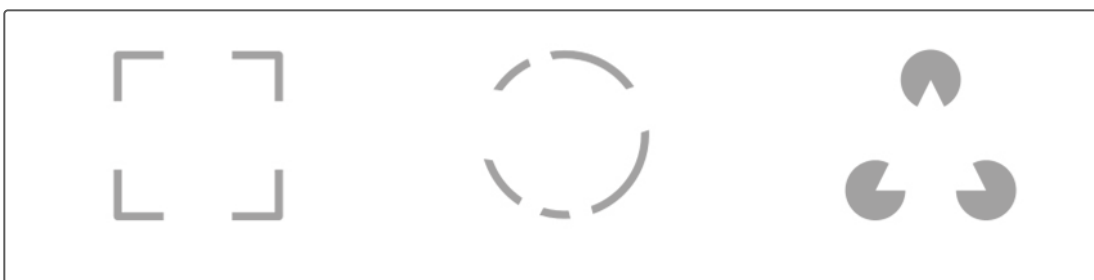
“กฎแห่งความใกล้ชิด” ถ้าสิ่งใด หรือสถานการณ์ใดที่เกิดขึ้นในเวลาต่อเนื่องกัน หรือในเวลาเดียวกัน จะเรียนรู้ ว่าเป็นเหตุและผลซึ่งกัน หรือ สิ่งเร้าใด ๆ ที่อยู่ใกล้ชิดกัน มนุษย์มีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ชิดกันเป็นพวกเดียวกัน หมดจดเหมือนกัน

ภาพที่ 12 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของเส้น หรือสีที่มีความใกล้ชิดกัน

ที่มา : https://www.baanjomyut.com/library_2/extension-2/gestalt_theory, 2561

“กฎแห่งการสิ้นสุด” ไม่ว่าจะสถานการณ์หรือปัญหาอย่างไม่สมบูรณ์ ก็จะเกิดการเรียนรู้ ได้จากประสบการณ์เดิมต่อสถานการณ์นั้น

ภาพที่ 13 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของเส้น หรือสีที่ให้การรับรู้ถึงขอบเขตหรือจุดสิ้นสุด

ที่มา : www.slideshare.net/jochen_wolters/webdesign-for-conversion, 2561

ตารางที่ 2 สรุปความสาระสำคัญของทฤษฎีการรับรู้สภาพแวดล้อม พฤติกรรมนิยมกับจิตวิทยาเกสตัลต์

แนวคิด / ทฤษฎี	หลักการ / สาระสำคัญ
แนวความคิดพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)	1 เน้นการทดลองกับสัตว์ในห้องทดลอง 2 ให้ความสำคัญในการตอบสนองเฉพาะ ในสิ่งที่สังเกตได้หรือวัดค่าได้ 3 ไม่ได้คำนึงถึงสภาวะแวดล้อมที่อาจมีอิทธิพลเกี่ยวข้อง ให้ความสำคัญจะอยู่ที่สิ่งที่เป็นสิ่งเร้า
แนวความคิดกลุ่มเกสตัลต์ (Gestalt Psychology)	1 เน้นการศึกษาทางทัศนการ ผ่านรูปทรงเรขาคณิต 2 ให้ความสำคัญในกระบวนการรับรู้และกระบวนการรับรู้ภายใน หรือ กระบวนการทางจิต 3 คำนึงถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม

2.2.8 ทฤษฎีการรับรู้ทางทัศนการ (Theory of Visual Perception)

การรับรู้ทางทัศนการมีความสำคัญมากที่สุดต่อการเกิดพฤติกรรมในสภาพแวดล้อม โดยสามารถรับรู้ได้ทางด้านปริภูมิ (Space) และ รู้ผ่านทางทัศนการ เช่น การมองเห็นสีสันของรูปร่าง 3 มิติของสิ่งต่าง ๆ และเห็นการเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่สัมพันธ์กับเวลา โดยสามารถแบ่งประเด็นสำคัญในการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ได้ 4 ประเด็น (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2554 : 37-39) ดังนี้

1. การจัดระเบียบในการรับรู้ (Organization in Perception)

การจัดระเบียบในกระบวนการรับรู้ นั้น จะช่วยให้สามารถแยกสิ่งหนึ่งออกจากอีกสิ่งหนึ่งได้ โดยมีหลักการจัดระเบียบในการรับรู้ที่สำคัญ ดังนี้

- ภาพและพื้น (Figure and ground) การที่มนุษย์สามารถมองเห็นภาพเป็นรูปขึ้นมาเพราะภาพตัดกับพื้น เส้นขอบของภาพ สี และความหยาบละเอียด ที่แตกต่างกันระหว่างภาพกับพื้นมีส่วนสำคัญที่กำหนดความชัดเจนระหว่างภาพกับพื้น

- ความสมบูรณ์ (Goodness) ในการรับรู้เป็นภาพนั้น เนื่องมาจากการเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่ชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย ทำให้เกิดการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในลักษณะที่สมบูรณ์ จากการศึกษารูปทรงเชิงเรขาคณิต

ของกลุ่มเกสตัลต์ พบว่า บุคคลสามารถเห็นภาพที่ไม่สมบูรณ์เป็นภาพที่สมบูรณ์ได้โดยการปิด หรือ การประสานส่วนของภาพนั้น และการเห็นภาพที่สมบูรณ์จะเกิดจากประสบการณ์ในอดีตของแต่ละบุคคล

- การรวมกลุ่มหรือการจัดรูปแบบในการรับรู้ (Perceptual Grouping or Patterning)

การมองเห็นภาพแยกออกจากพื้นนั้น มีส่วนเกิดจากความคล้ายคลึงขององค์ประกอบ ความใกล้ชิด และความต่อเนื่อง ในสภาพแวดล้อมทางกายภาพของงานสถาปัตยกรรม มักจะพบลักษณะในการรับรู้แบบการรวมกลุ่ม เพราะเกิดจากมีการจัดระเบียบขององค์ประกอบที่มีความคล้ายคลึงกัน อยู่ใกล้ชิดหรือต่อเนื่องกัน เช่น ลักษณะการออกแบบช่องเปิดอาคาร มนุษย์จะเกิดการรับรู้ จะเห็นช่องเปิดแยกออกจากผนัง และอาจเห็นช่องเปิดเหล่านั้นที่เรียงกันทั้งทางนอนและ ทางตั้ง อันเนื่องจากความคล้ายคลึงกัน

2. การรับรู้ความลึก (Depth Perception)

สามารถแบ่งสัญญาณที่ทำให้เกิดความรู้สึกต่อการรับรู้ความลึก ได้ดังนี้

- การซ้อนกัน การที่มีสิ่งหนึ่งซ้อนกับอีกสิ่งหนึ่ง ทำให้ไม่สามารถมองเห็นสิ่งที่อยู่ด้านหลังได้อย่างสมบูรณ์ จึงทำให้เข้าใจว่าสิ่งแรกที่มองเห็นนั้นอยู่ใกล้กว่า

- ทศนิยมภาพ (Perspective) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรับรู้ความลึก ซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ ขนาด (Size perspective) จะทำให้สิ่งที่มีขนาดเดียวกัน จะเห็นปรากฏเล็กกว่าเมื่ออยู่ในตำแหน่งที่ไกลกว่า

เส้น (Linear perspective) เส้นสายต่าง ๆ ที่เห็นเป็นภาพของเส้นที่วิ่งเข้าหากัน เช่น เส้นสายของรางรถไฟ จะเห็นเป็นที่วิ่งเข้าหากันไปยังปลายสุดเท่าที่ตาจะมองเห็น

ระนาบทางนอน สิ่งที่เห็นเมื่อ อยู่ไกลกว่าจะปรากฏเป็นระนาบที่สูงกว่า

ความหยาบละเอียด (Texture) จากการรับรู้ทัศนียภาพที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะมีผลทำให้เกิดความลดหลั่นของความหยาบละเอียด ซึ่งส่วนที่อยู่ไกลกว่าจะมีความละเอียดมากกว่าส่วนที่อยู่ใกล้

ความชัดเจน สภาพแวดล้อมที่อยู่ไกลมากจะทำให้เกิดความไม่ชัดเจน ไม่เห็นรายละเอียด และมีการเปลี่ยนแปลงความเข้มสี

- แสงและเงา การที่สิ่งต่าง ๆ มีส่วนที่ได้รับแสง และมีส่วนที่เกิดเงาตกกระทบไปยังพื้นจะช่วยให้เกิดการรับรู้ถึงความลึกได้ดี

- การเคลื่อนไหว ถ้าเราเคลื่อนที่ไปในทิศทางหนึ่ง จะพบว่าสิ่งที่อยู่ไกลจะเคลื่อนที่ไปในทิศทางเดียวกับเรา แต่สิ่งที่อยู่ใกล้จะเคลื่อนที่ไปในทิศทางตรงกันข้าม (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2554 : 39-41)

3. ความคงที่ของการรับรู้ (Perception Constancy)

สามารถพิจารณาได้จากความคงที่ทางวัตถุและความคงที่ทางตำแหน่งที่ตั้ง ดังนี้

- ความคงที่ทางวัตถุ พบว่าสิ่งที่เป็นตัวแปรทำให้เกิดการรับรู้ความคงที่ ได้แก่ ขนาด (Size), รูปร่าง (Shape), ความสว่าง (Brightness) และ สี (Color)

4. มายาทางทัศนภาพ (Visual Illusion)

เป็นการรับรู้ที่เกิดขึ้นในลักษณะของภาพลวงตา ซึ่งสามารถอธิบายปรากฏการณ์ด้วยหลักการทางทัศนียภาพได้ดังนี้

- การเปรียบเทียบขนาด (Comparison of Size) เช่น อาคารขนาดเล็กตั้งอยู่ในทำเลที่มีอาคารขนาดใหญ่กว่าอยู่ข้างเคียง เมื่อมองดูแล้วจะทำให้อาคารขนาดเล็กนั้นดูเล็กกว่าขนาดจริงมาก

- การเปรียบเทียบความลึกหรือระยะทาง (Comparison of Depth or Distance) เช่น ภาพลวงตาของ ปองโซ (Ponzo) จากภาพด้านล่างจะเห็นว่าเส้นตรงคู่ขนาน เส้นบนยาวกว่าเส้นล่างซึ่งความจริงเส้นตรงคู่ขนานทั้งสองเส้นมีความยาวเท่ากัน

ภาพที่ 14 ลักษณะภาพลวงตาของ ปองโซ (Ponzo)

ที่มา : วิมลสิทธิ์ หรยางกูร (2554 : 45)

2.3 ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

2.3.1 แนวคิดในการวางผังออกแบบจัตุรัสและลานโล่งหน้าอาคาร

จัตุรัสและลานโล่งหน้าอาคาร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการออกแบบวางผังชุมชนเมือง ใช้สำหรับเป็นส่วนหนึ่งของที่ตั้งอาคารสาธารณะต่าง ๆ ในชุมชนเมือง จัตุรัส (Square) และลานโล่งหน้าอาคาร (Plaza) คือ พื้นที่ที่ถูกกำหนดกรอบ และรูปร่างโดยอาคาร อีกทั้งบริเวณพื้นที่

ว่างเหล่านั้นก็ได้รับการออกแบบให้มีการส่งเสริมกันระหว่างอาคารกับจัตุรัสและลานโล่ง การจัดวางรูปร่างส่วนประกอบพื้นที่ว่างสำหรับเป็นพื้นที่สาธารณะ เช่น จัตุรัสเซนต์ปีเตอร์ในกรุงโรมประเทศอิตาลี มีความสัมพันธ์ที่พิเศษระหว่างพื้นที่ว่าง อาคารโดยรอบและ ท้องฟ้าที่ทำหน้าที่เป็นหลังคา ซึ่งมีผลต่อการรับรู้และสร้างความรู้สึทางด้านจิตใจ คล้ายกับการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ (Moughtin and Mertens, 2006 : 87-126, สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556 : 33-34)

สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการออกแบบจัตุรัสและลานโล่งหน้าอาคาร ได้แก่

หน้าที่และประโยชน์ใช้สอยของจัตุรัสและลานโล่ง (Function and the Square)

กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในจัตุรัสและลานโล่งช่วยสร้างความมีชีวิตชีวา และสามารถดึงดูดความสนใจได้เช่นกัน วิทรูเวียส กล่าวเกี่ยวกับการออกแบบอาคารที่มีการพบปะสังสรรค์ว่า “ควรมีสัดส่วนที่เหมาะสมกับคนที่เข้าไปใช้” นักทฤษฎี Alberti แนะนำว่า เมืองควรมิจัตุรัสหลาย ๆ แห่งตั้งอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของเมือง บางแห่งใช้สำหรับแสดงสินค้าเพื่อขายในช่วงเวลาที่สงบ และพื้นที่บริเวณอื่น ๆ สำหรับการออกกำลังกายและอื่น ๆ โดยแต่ละแห่งควรมีสถานที่เฉพาะของตัวเองภายในเมือง และมีการประดับตกแต่งที่โดดเด่น (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556 : 33-34)

ความหมาย (Meaning) ในทางออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะมีความหมาย ทั้งในเชิงสัญลักษณ์และประโยชน์ใช้สอย ดังนี้

- ศูนย์กลาง (Center)
- ทางผ่านเข้าออกสำหรับสถานที่สำคัญ (Portal for Places)
- ความหมายทางสัญลักษณ์ (Symbolic Meaning)

พื้นที่ว่างบางแห่งจะใช้ความหมายบางอย่างเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งให้มากยิ่งขึ้น เช่น ในฐานะที่เป็นศูนย์กลาง หรือทางผ่านเข้าออกสำหรับสถานที่ ซึ่งในขณะที่พื้นที่ว่างแห่งอื่น ๆ อาจให้บริการหน้าประโยชน์ใช้สอยที่ทับซ้อนกัน หน้าที่และประโยชน์ใช้สอยที่สำคัญอีกอันหนึ่งขององค์ประกอบเมืองก็คือ ความหมายที่เป็นสัญลักษณ์ ที่ติดอยู่กับองค์ประกอบนั้น ๆ ลานโล่งหน้าอาคารที่ยิ่งใหญ่ ก็คล้ายกับอาคารที่ยิ่งใหญ่ ได้รับการเชื่อมต่อกับบริเวณข้างเคียง ด้วยลักษณะทางกายภาพ และการรับรู้ความรู้สึกของผู้คนในชุมชนเมืองที่มีต่อสถานที่นั้น ๆ

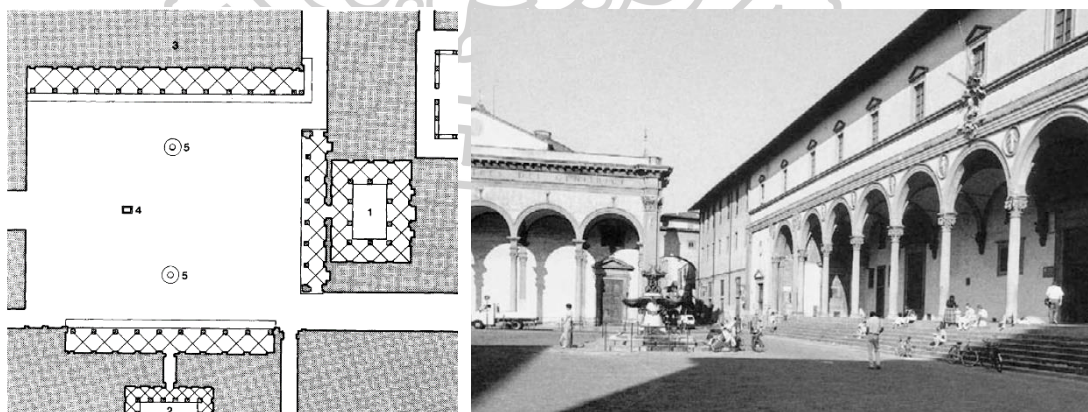
ทางผ่านเข้าออก (The Portal) ประตูป็นส่วนสำคัญในการออกแบบสถาปัตยกรรมมาตั้งแต่สมัยโบราณ เราสามารถกล่าวถึงประตูว่าเป็น การเชิญชวน หรือเป็น ช่องว่าง ซึ่งการแปรผันจากยุคหนึ่งไปเป็นอีกยุคอื่น ๆ เป็นปัญหาสำคัญอย่างยิ่งในการวางโครงสร้างเมืองที่ต้องไม่ลืมนึกประตูทางเข้า (Gate Way) และความสำคัญที่จะเป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นทางเข้าเมือง ชานเมือง หรือ

เขตย่านต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญ จนทำให้เป็นอีกหนึ่งในหลักการออกแบบ โดยการทำให้ทุก
ขอบเขตในเมืองมีความสำคัญต่อมนุษย์ ซึ่งก็คือขอบเขตของกลุ่มอาคาร ชุมชนย่อย เขตแดน โดยใช้
ซุ้มประตูที่ยิ่งใหญ่บนทางเข้าหลักที่สำคัญในการข้ามขอบเขตพื้นที่ (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556 : 33)

2.3.2 รูปทรงของจัตุรัส (the form of the square)

ผู้วิจัยได้นำก็ทฤษฎีของ Paul Zucker (อ้างถึงใน Mounhtin, 1993) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มีผู้
ยอมรับมาก โดย Pual Zucker ได้แบ่งประเภทของจัตุรัสออกเป็น 5 ประเภทดังนี้

จัตุรัสที่มีการปิดล้อม (The Enclosed Square) จะมีลักษณะทั่วไป เหมือนกับทฤษฎีของ
Camillo Sitte (คือ จัตุรัสประเภทที่มีความลึกและความกว้าง) จึงนำมารวมกันเป็นรูปแบบประเภท
เดียวกัน การโอบล้อมของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะนี้ จะแสดงออกถึงความเป็นสถานที่ (Sense of
Place) พื้นที่ด้านในจัตุรัสเป็นพื้นที่ส่วนกลางที่ถูกจัดระเบียบและแยกออกจากความวุ่นวายของเมือง
โดย Paul Zucker นั้นเปรียบเสมือน จัตุรัสเป็นห้อง กลางแจ้งห้องหนึ่งที่อยู่ภายนอกอาคารที่แสดงถึง
ความสัมพันธ์กับส่วนโอบล้อม

ภาพที่ 15 ผังบริเวณจัตุรัสที่มีการปิดล้อม Piazza Della Santissima Annunziata (ซ้าย) และ
สภาพแวดล้อม จัตุรัส Piazza Della Santissima Annunziata (ขวา)

ที่มา : Cliff Moughtin, 1992 : 103-104

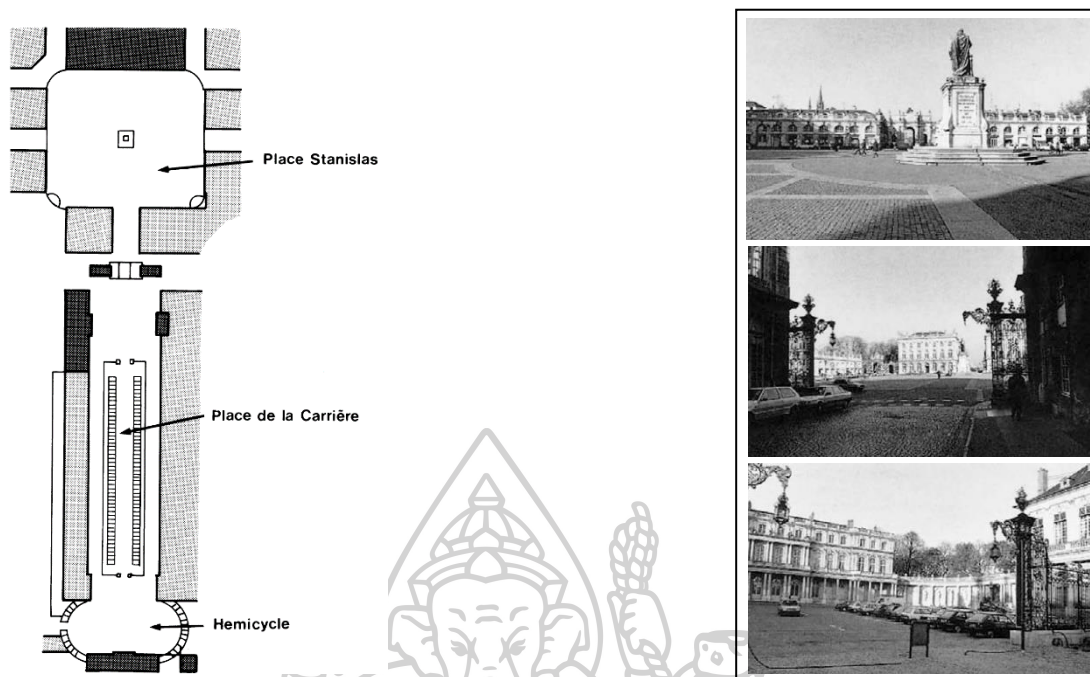
จัตุรัสที่โดดเด่น (the dominated square) จัตุรัสที่โดดเด่นด้วยลักษณะพิเศษของโครงสร้าง และกลุ่มของอาคารโดยรอบ ที่ได้รับการออกแบบให้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง Paul Zucker ได้ให้ข้อสังเกตว่า ลักษณะของจัตุรัสไม่ว่าจะลึกหรือกว้างมักจะปรากฏให้เห็นเด่นชัด เมื่อยืนอยู่ตรงกันข้ามกับอาคารหลักที่โดดเด่นกว่าอาคารอื่น ๆ

ภาพที่ 16 ผังบริเวณจัตุรัสที่โดดเด่น Piazza Navona, Rome (ซ้าย) และ สภาพแวดล้อมจัตุรัส Piazza Navona, Rome (ขวา)

ที่มา : Cliff Moughtin, 1992 : 107

จัตุรัสเชื่อมต่อ (Linked Squares) การสังเกตการณ์ การรับรู้สภาพแวดล้อมเมือง จากการเดินเท้า หรือวิธีการอื่น ๆ คุณภาพของประสบการณ์ที่พบจะขึ้นอยู่กับระดับความเร็วในการเคลื่อนที่ บุคคลที่เดินทางเร็วมากขึ้นเท่าไร ก็จะสามารถรับรู้รายละเอียดของสภาพแวดล้อมได้น้อยลง Camillo Sitte เป็นหนึ่งในนักเขียนเกี่ยวกับเรื่องสถาปัตยกรรมคนแรกที่ได้รับการยอมรับในเรื่อง การวิเคราะห์เมือง ได้ชี้ให้เห็นว่า บางส่วนของความสวยงามของเมืองยุคกลาง ที่มีถนนทางเดินแคบที่เปิดเข้าสู่จัตุรัสกลางของเมือง และพื้นที่ว่างแห่งหนึ่งนำไปสู่พื้นที่ว่างอีกแห่งหนึ่ง เป็นการเรียงลำดับความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง การเชื่อมต่อระหว่างจัตุรัสนั้นมีหลายวิธี เช่น จัตุรัสอาจมีรูปร่างสี่เหลี่ยมที่ถูกทับซ้อนกัน (Overlapping) หรือ การแทรกซึมผ่าน (Interpenetrating) พื้นที่ว่างที่ถูกกำหนดไว้จะต้องมีขอบเขตที่ชัดเจน พื้นที่เหล่านั้นอาจเชื่อมต่อกันด้วยทางสัญจร และถูกล้อมรอบด้วยอาคาร หรือใช้ผนังของอาคารเป็นตัวกำหนดขอบเขตพื้นที่

ภาพที่ 17 ผังบริเวณจัตุรัสเชื่อมต่อ Place Stanislas, Place de la Carrière and Hemicycle (ซ้าย) และ สภาพแวดล้อมจัตุรัสเชื่อมต่อ Place Stanislas, Place de la Carrière and Hemicycle

ที่มา : Cliff Moughtin, 1992 : 118-119

พื้นที่ว่างที่เชื่อมต่อกันโดยจุดอ้างอิงภายนอก (Spaces Linked by an External Reference Point) จัตุรัสในแต่ละจัตุรัสสามารถจัดให้อยู่ในรูปแบบที่สอดคล้องกันได้ด้วยความคิด จินตนาการของผู้สังเกตการณ์ โดยมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งกับอาคารหลังเดียวกันที่มีความพิเศษ จัตุรัส 2 แห่งสามารถมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันได้ผ่านการเชื่อมโยงทางกายภาพโดยถนน

พื้นที่ว่างอื่น ๆ ได้แก่ จัตุรัสรอบศูนย์กลาง (Nuclear Square) และ จัตุรัสเปิด (The Square where space is unlimited) Paul Zucker ได้กำหนดความหมายของจัตุรัสรอบศูนย์กลางนี้ว่า พื้นที่ว่างมีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน ถึงแม้จะไม่มีเส้นกรอบของอาคารที่ต่อเนื่อง หรือความโดดเด่นจากอาคารด้านหน้า แต่ยังคงมีจุดศูนย์กลางอันเป็นจุดหมายตาที่มีความหนักแน่น ถ้าที่ว่างนั้นไม่ปรากฏศูนย์กลางนั้น ก็จะเรียกว่า จัตุรัสเปิด ดังนี้ (Paul Zucker อ้างถึงใน Cliff Moughtin, 1993 : 99-123)

ในส่วนของ Camillo Sitte ได้สรุปไว้ว่าจัตุรัสมียิ่ง 2 ประเภท ซึ่งลักษณะพิเศษของจัตุรัสจะถูกพิจารณาจากลักษณะทางธรรมชาติของอาคารที่โดดเด่นที่สุดในจัตุรัสนั้น ๆ ได้แก่

ประเภทที่มีความลึก (The Deep Type) และ ประเภทที่มีความกว้าง (The Wide Type) จะเป็นจัตุรัสประเภท ลึกหรือ กว้าง นั้นจะสามารถพิจารณาได้ก็ต่อเมื่อผู้สังเกตยืนอยู่ตรงข้ามกับอาคารหลักที่โดดเด่นที่สุดในผังบริเวณทั้งหมด อย่างไรก็ตามในความเห็นของ Camillo Sitte ไม่คิดว่าเป็นรูปทรงโดยทั่วไปของจัตุรัส แต่เป็นเพียงลักษณะหนึ่งของการเชื่อมต่ोजัตุรัสหลาย ๆ แห่งเข้าด้วยกันเท่านั้น เป็นการเชื่อมต่อซึ่งกันและกัน และเชื่อมต่ोजัตุรัสเข้ากับเนื้อเมือง (Moughtin & Mertens, 2006: 99, สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556 : 37)

2.3.3 โครงสร้างของสิ่งที่เรียนรู้และจำได้จากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

(Cognitive Structure of Physical Environment)

สิ่งที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้และจดจำได้จากสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันเป็นระบบ เรียกว่า “ระบบมโนทัศน์” สามารถแบ่งโครงสร้างของระบบมโนทัศน์ออกเป็น 3 รูปแบบดังนี้

1. **จินตภาพ (Image)** คือ ส่วนที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้ทางจิตผ่านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งเกิดมาจากคุณสมบัติทางกายภาพอันส่งผลให้เกิดจินตภาพ

2. **ขอบเขตและระยะทาง (Spatial Limitation & Distance)** คือ ความสัมพันธ์ของตำแหน่งที่ทำให้เกิดเป็นจินตภาพ

3. **ความหมาย (Meaning)** คือ ส่วนที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ว่าสิ่งที่ปรากฏอยู่ในจินตภาพนั้นคืออะไร มีหน้าที่ใช้สอยอย่างไร และสามารถก่อให้เกิดความรู้สึกอย่างไร

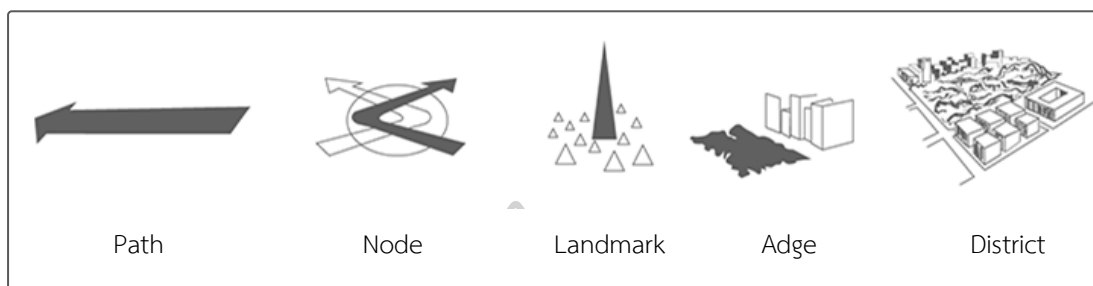
โดยส่วนประกอบทั้ง 3 รูปแบบของระบบมโนทัศน์ที่มีความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้ความสามารถในการรับรู้สภาพแวดล้อมของมนุษย์มีความชัดเจนได้ เช่น การที่คนเราสามารถเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ที่เคยไปได้ถูกต้อง ย่อมแสดงให้เห็นถึงการเกิดความสัมพันธ์กับระบบทางจิต

2.3.3.1 การศึกษาจินตภาพของสภาพแวดล้อมเมือง

จุดเริ่มต้นของการศึกษาจินตภาพเมืองอยู่ภายใต้แนวคิด ของเค้าโครงทางจิตซึ่ง เกิดขึ้นในกระบวนการรับรู้ ซึ่งได้มีผู้ที่ทำการศึกษาระบบจินตภาพหลายท่าน ในงานวิจัยเล่มนี้จะกล่าวถึงการศึกษาลินช์ (Lynch, 1960) ได้ทำการศึกษารูปแบบของจินตภาพเมือง ซึ่งเป็นการศึกษาที่มีอิทธิพลมาก ซึ่งลินช์ได้เน้นถึงความสำคัญของการจัดระเบียบในการรับรู้สภาพแวดล้อมกายภาพ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจถึงจินตภาพได้

ลินช์ ได้ทำการศึกษาค้นหาหลักการทางจินตภาพหลายวิธีการ เช่น การให้กลุ่มตัวอย่างผู้อยู่อาศัยในเมืองต่าง ๆ เขียนแผนที่เมืองที่อยู่อาศัยอย่างคร่าว ๆ โดยให้ใส่รายละเอียดของเมืองที่ปรากฏ

เป็นรูปแบบที่ชัดเจน และอธิบายรายละเอียดการเดินทางจากบ้านไปยังที่ทำงาน นอกจากนั้นได้ให้กลุ่มตัวอย่างอธิบาย แสดงตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่สำคัญ สัญลักษณ์ของเมือง จากการสรุปผลการทดลองของลินช์ผ่านวิธีการเขียนแผนที่ ทำให้ค้นพบว่าในจินตภาพของเมือง มีองค์ประกอบหลักอยู่ 5 รูปแบบ ดังนี้ (Lynch, 1960. อ้างถึงใน วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2554 : 92-93)

ภาพที่ 18 องค์ประกอบจินตภาพเมือง

ที่มา : <http://stoweboyd.com/post/152810457607/koodavid-kevin-lynch-graphic-design, 2561>

เส้นทาง (Paths) เป็นช่องทางที่บุคคลในเมืองใช้สัญจร ได้แก่ ถนน ทางเดินเท้า ทางรถไฟ ทางเดินเรือ เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนที่มีความสำคัญมาก ที่เป็นส่วนที่เชื่อมประสานกับส่วนประกอบต่าง ๆ ของเมือง ขณะที่บุคคลใช้เส้นทางสัญจรก็จะเห็นลักษณะส่วนต่าง ๆ ของเมือง สังคม วัฒนธรรม กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินอยู่

ชุมทาง (Node) เป็นจุดตัดของเส้นทางที่มาเจอกัน หรือเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมเกิดขึ้นเป็นที่ชุมนุมผู้คนที่น่าแน่น ได้แก่ พื้นที่ทางแยกของถนน หัวมุมถนน สถานีรถไฟ บริเวณลานโล่ง จัตุรัส

ภูมิสัญลักษณ์ (Landmarks) เป็นลักษณะกายภาพที่เป็นจุดเด่นหรือที่มีความแตกต่างไปจากสภาพแวดล้อมข้างเคียง ซึ่งทำหน้าที่เป็น สัญลักษณ์หรือสัญญาณซึ่งบ่งบอกถึงความสำคัญของสถานที่นั้น ๆ อาจเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น อาคารสูง ภูเขา ป้าย สัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

เส้นขอบ (Edges) เป็นเส้นขอบที่ใช้กำหนดอาณาบริเวณ อาจเป็นเส้นที่ใช้กั้นพื้นที่ส่วนหนึ่งกับพื้นที่อีกส่วนหนึ่ง เช่น กำแพง คลองคูเมือง แนวต้นไม้ หรือ อาจเป็นเส้นเค้าโครง เช่น ริมฝั่งแม่น้ำ ชายฝั่งทะเล เป็นต้น

ย่าน (District) เป็นอาณาบริเวณที่เป็นส่วนย่อยของเมือง มีเอกลักษณ์ที่เกิดจากลักษณะเฉพาะของย่านนั้น ๆ ได้แก่ ลักษณะอาคาร สภาพสังคมเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เป็นต้น (Lynch, 1960. อ้างถึงใน วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2554 : 94-96)

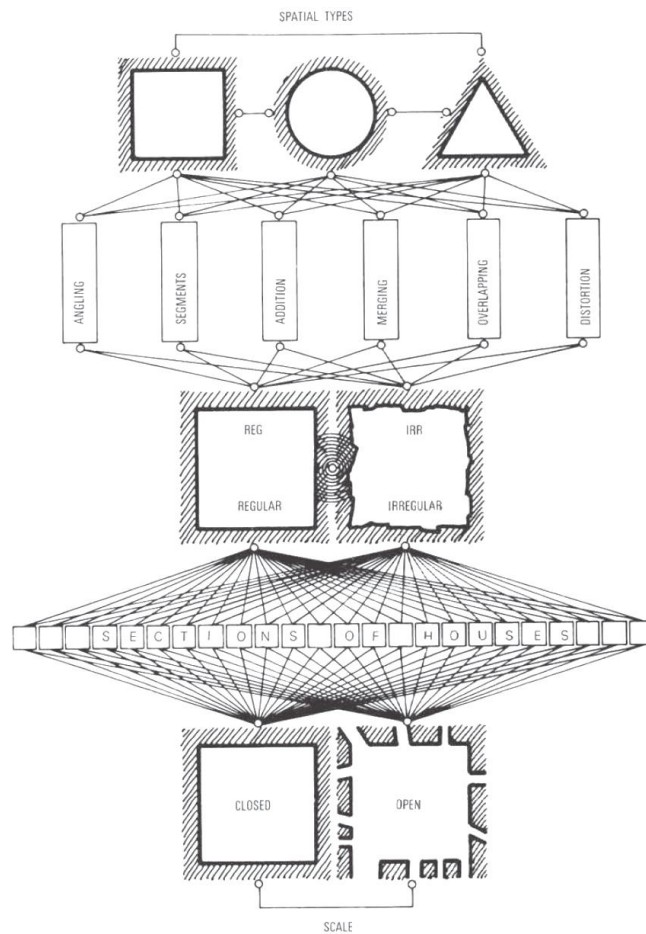
จากการศึกษาองค์ประกอบของจินตภาพเมืองทั้ง 5 รูปแบบของลินช์สรุปได้ว่าสภาพแวดล้อมในชุมชนเมืองที่มีการจัดระเบียบที่ดีกว่า จะส่งผลให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจน เนื่องจากสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย และองค์ประกอบทั้ง 5 รูปแบบนี้ยังเป็นส่วนสำคัญต่อการวางแผนออกแบบเมืองและพื้นที่สาธารณะ (Lynch, 1960. อ้างถึงใน วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2554 : 92-96)

2.3.4 แนวคิดรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

ในงานวิจัยเล่มนี้จะกล่าวถึงแนวคิด รูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ของ Rob Krier (1979) ได้ทำงานศึกษาถึงรูปแบบลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ลานโล่ง ถนน เส้นทางสัญจร และอาคารที่ล้อมรอบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ในเมืองต่าง ๆ ของยุโรป รวมได้ 350 แห่ง ผ่านภาพการสเก็ตช์อย่างละเอียด โดยให้คำจำกัดความของ พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ (Urban Space) ไว้ว่า พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ คือ พื้นที่ที่ถูกกำหนดขอบเขตทำให้เกิดรูปทรงเรขาคณิต ซึ่งขอบเขตนั้นจะถูกกำหนดขึ้นโดย รูปแบบ ลักษณะทางกายภาพของอาคาร และเส้นทางสัญจรที่ปิดล้อมพื้นที่นั้น ๆ

โดยจากการศึกษาของ Rob Krier นั้นพบว่าลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ในสมัยใหม่นั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยเก่า และสูญเสียการรับรู้ความเข้าใจถึงหลักการพื้นฐาน และรูปแบบของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ โดยระหว่างทำการศึกษาที่นั่น Rob Krier ได้ค้นพบทฤษฎีในการจัดรูปแบบของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ต่างๆในยุโรป จากลักษณะทางกายภาพ และได้แบ่งประเภทของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะออกเป็น 3 รูปแบบจากรูปทรงเรขาคณิตพื้นฐาน คือ รูปทรงสี่เหลี่ยม วงกลม และสามเหลี่ยม ซึ่งเป็นรูปทรงที่สามารถเข้าใจง่าย จดจำได้ง่าย

จุดมุ่งหมายหลักของ Rob Krier คือ การค้นหาคำจำกัดความ ความสำคัญ บทบาทหน้าที่ ความหมาย ลักษณะสำคัญของพื้นที่ว่างสาธารณะในยุคโบราณให้กลับมาสู่ยุคปัจจุบัน (กำธร กุลชล, 2545)

ภาพที่ 19 Diagramสรุปผลการศึกษาของ Rob Krier เพื่อค้นหาต้นแบบรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่ง
 สาธารณะในยุโรป
 ที่มา: Krier, 1975

จากภาพแสดงการสรุปผลการศึกษาของ Rob Krier ถึงการแบ่งประเภทหมวดหมู่ของการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ จากรูปทรงเรขาคณิตพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบดังนี้

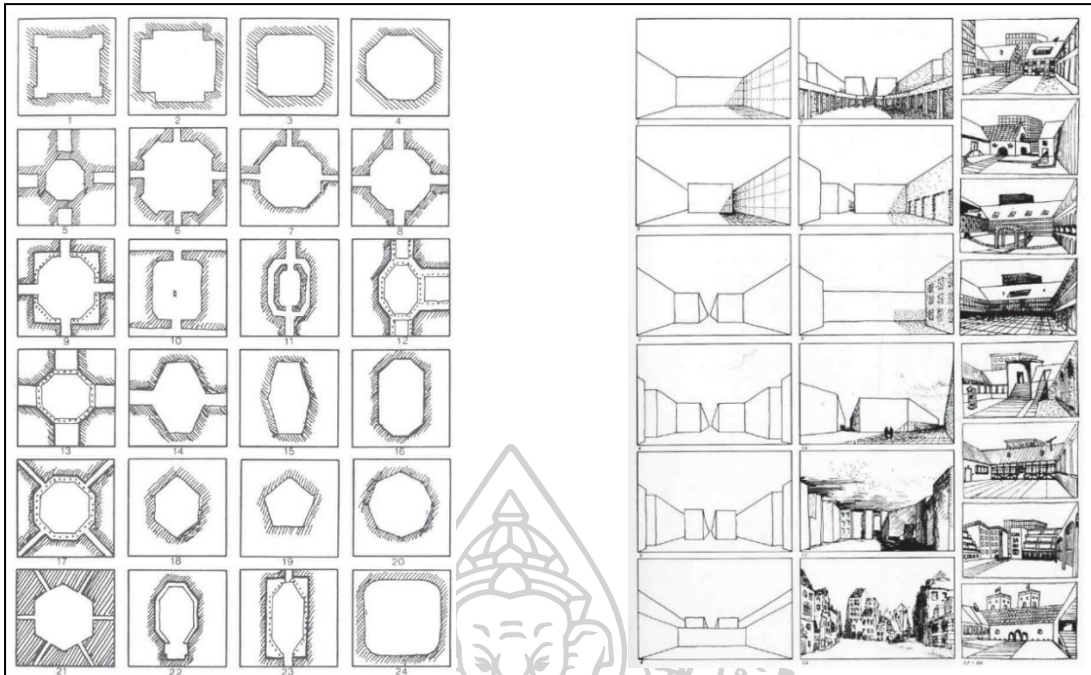
“Angling” ลักษณะรูปร่างหลายเหลี่ยมที่มี 2 ด้านที่ขนานกัน

“Segment” การแสดงเฉพาะส่วนขององค์ประกอบพื้นฐาน

“Addition” การเพิ่มสัดส่วนขององค์ประกอบพื้นฐาน

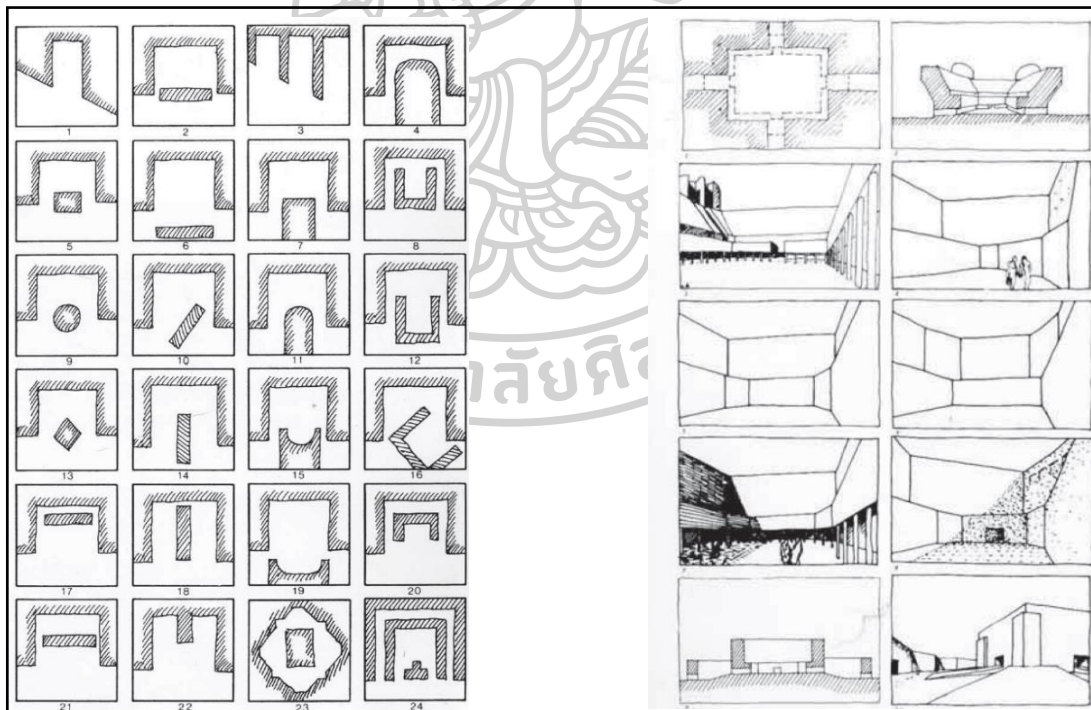
“Overlapping & Merging” การทับซ้อนหรือการผสมผสานกันขององค์ประกอบพื้นฐาน

“Distortion” รูปแบบของพื้นที่ที่ไม่สามารถกำหนดรูปแบบและหมวดหมู่ได้ ซึ่งอาจเกิดจากความสับสนวุ่นวาย ไม่มีระเบียบแบบแผนของอาคารที่ล้อมรอบ

ภาพที่ 20 ภาพสเก็ตสรูปผลการทดลองรูปทรงจัตุรัสแบบปิด (Enclosed Square)

ที่มา : Krier, 1975 : 37

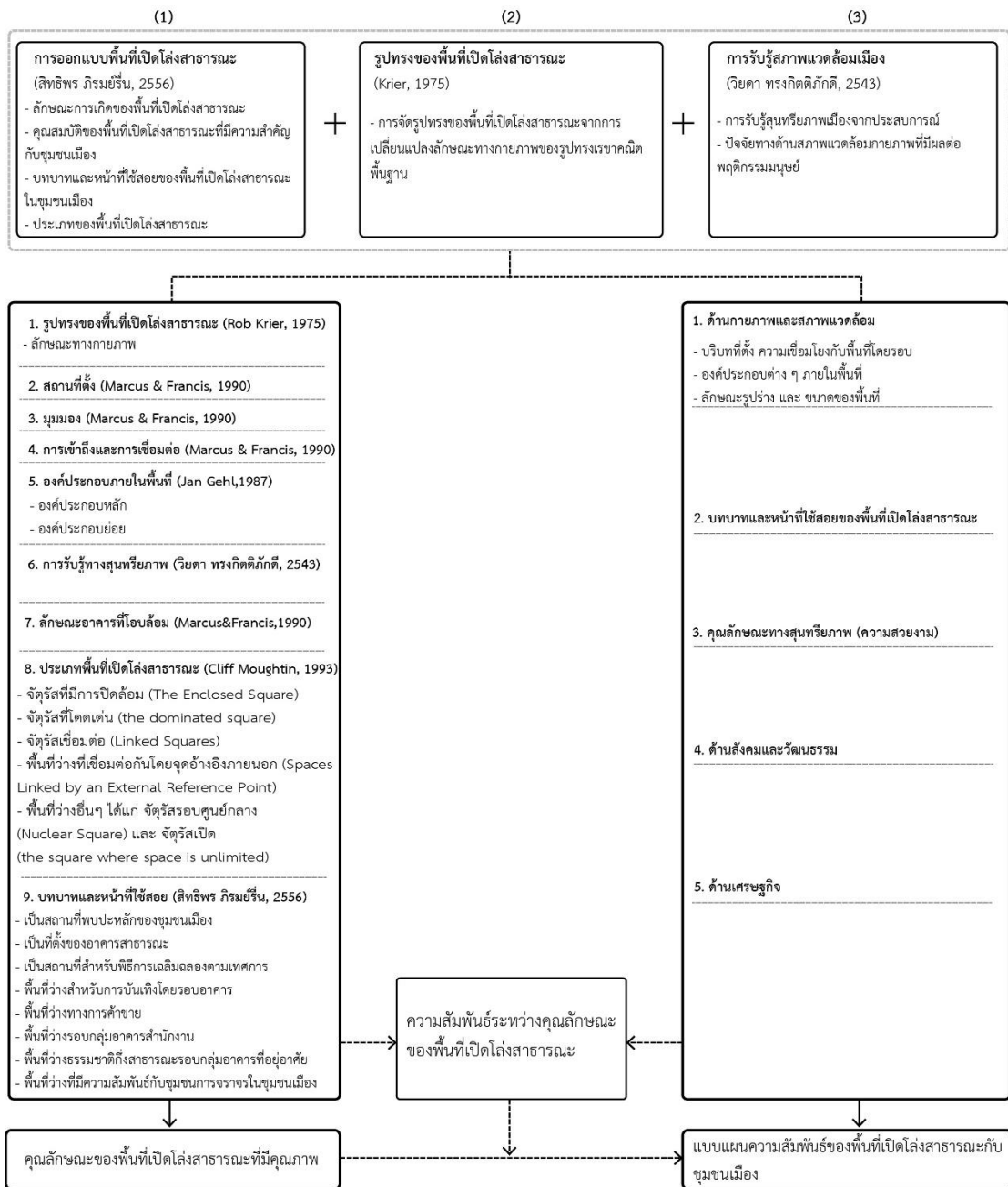

ภาพที่ 21 ภาพสเก็ตสรูปผลการทดลองรูปทรงจัตุรัสแบบเปิด (Open Squares)

ที่มา : Krier, 1975 : 32

จากการศึกษา ทฤษฎี และ กรณีศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบแนวคิด ตามทฤษฎีดังนี้ (1) การออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556) ได้แก่ ลักษณะการเกิดของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ คุณสมบัติของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีความสำคัญกับชุมชนเมือง บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง และ ประเภทของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ (2) ทฤษฎีรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ (Krier, 1975) ได้แก่ การจัดรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของรูปทรงเรขาคณิตพื้นฐาน (3) ทฤษฎีกระบวนการรับรู้สภาพแวดล้อมเมือง (วิยดา ทรงกิตติภักดี, 2543) ได้แก่ การรับรู้สุนทรียภาพเมืองจากประสบการณ์ และ ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีผลต่อพฤติกรรมมนุษย์ เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในบริบทของพื้นที่ศึกษา

ภาพที่ 22 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

การตั้งสมมติฐาน ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และ ตัวแปรที่ใช้ศึกษาในการวิจัย รวมไปถึงจนถึงการศึกษากรอบแนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในบทที่ 3 นี้จะเป็นการกำหนดกระบวนการวิจัย และวิธีการวิจัยต่าง ๆ ในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงขั้นตอนสุดท้ายในการสรุปผล รวมไปถึงเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย เพื่อเป็นการเตรียมการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ก่อนทำการลงพื้นที่ที่ศึกษา

3.1 กระบวนการวิจัย

ในการวิจัย เรื่อง การศึกษาคุณลักษณะและแบบแผนของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์ สามารถสรุปเป็นขั้นตอนกระบวนการวิจัยได้ 7 ขั้นตอนดังนี้

3.1.1 กำหนดประเด็น/ปัญหาในการที่วิจัย

การเสนอโครงการประกอบด้วยกำหนดหัวข้อการศึกษาความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และการตั้งสมมติฐานการวิจัย

3.1.2 การศึกษาทฤษฎี หลักการและแนวความคิดต่าง ๆ

ศึกษาทฤษฎีหลักการและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ว่างสาธารณะ (Urban Space)

3.1.3 การออกแบบการวิจัย

การออกแบบกระบวนการวิธีการ เครื่องมือที่ใช้และระยะเวลาดำเนินการวิจัย โดยแบบแผนในการวิจัยฉบับนี้จะเริ่มด้วยกรอบการวิจัยแบบมุมกว้าง

3.1.4 การดำเนินการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ลงพื้นที่สำรวจเก็บข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยและทำความเข้าใจในบริบทพื้นที่ เมืองเกาะรัตนโกสินทร์

3.1.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเริ่มต้นกระบวนการศึกษาที่การรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้มาจากการศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สำรวจ ลงพื้นที่ แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง คั่นคว้าเอกสาร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอหลักการ และแนวความคิดของพื้นที่ว่างสาธารณะ ที่จะนำไปสู่การค้นคว้าหาคุณลักษณะที่มีคุณภาพ โดยมีลำดับเนื้อหาที่จะทำการศึกษาดังนี้

1. การออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ

ศึกษาถึงลักษณะการเกิดของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ คุณสมบัติของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีความสำคัญกับชุมชนเมือง บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง และประเภทของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

2. ทฤษฎีรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

ศึกษาเกี่ยวกับการจัดหมวดหมู่รูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของรูปทรงเรขาคณิตพื้นฐาน

3. ทฤษฎีกระบวนการรับรู้สภาพแวดล้อมเมือง

การรับรู้สุนทรียภาพเมืองจากประสบการณ์และ ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีผลต่อพฤติกรรมมนุษย์

3.1.6 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

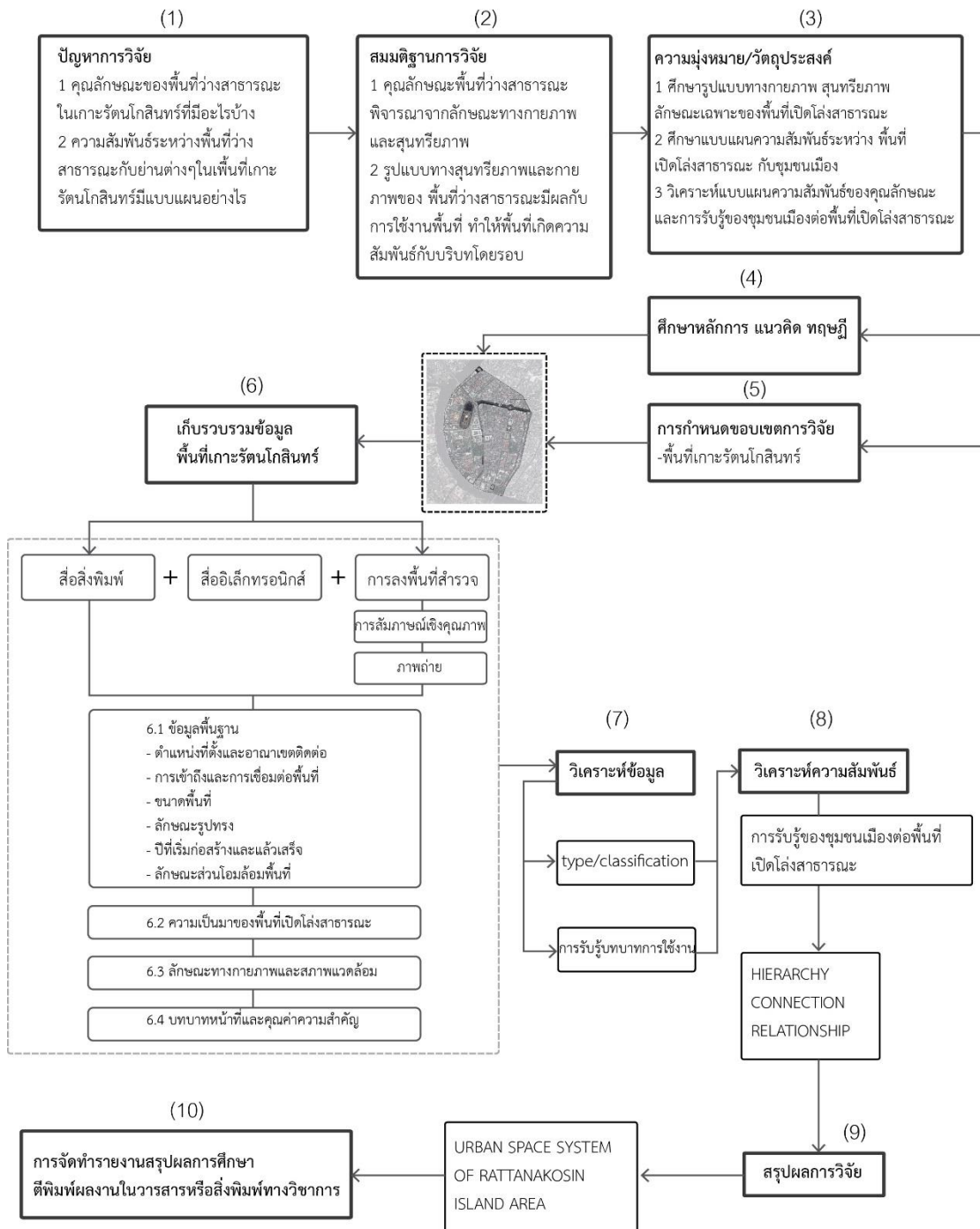
แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ใช้วิธีการจัดลำดับแบบแผนของชุดข้อมูล ผ่านโปรแกรมสารสนเทศ และ ใช้เกณฑ์การประเมินคุณลักษณะของพื้นที่ศึกษาเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณลักษณะที่สำคัญซึ่งส่งผลให้เกิดพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะมีคุณภาพ ส่วนที่ 2 ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จัดระเบียบข้อมูลที่ได้ แล้วนำมาเปรียบเทียบประเด็นที่เกิดความซ้ำกันของความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง และ ใช้เกณฑ์การประเมินคุณภาพของแบบแผนความสัมพันธ์ในแต่ละพื้นที่ที่ทำการศึกษา

3.1.7 การสรุปผลการวิจัย

ใช้วิธีการอภิปรายผลการวิเคราะห์ที่ได้ เพื่อสร้างระบบความสำคัญของคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในบริบทชุมชนเมืองเกาะรัตนโกสินทร์ ที่ควรคำนึงถึงในการออกแบบ และ พัฒนา พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ และแบบแผนความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์พื้นที่ในบริบทชุมชนเมือง ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบ และ พัฒนาพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพต่อไป

3.1.8 จัดทำรายงานสรุปผลการวิจัย

เป็นการเสนอผลงานที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้านำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ รวมถึงการจัดทำเอกสารสำหรับการเผยแพร่ในการประชุมวิชาการ หรือวารสารวิชาการ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ภาพที่ 23 แสดงกระบวนการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นที่ที่ทำการศึกษา ในเกาะรัตนโกสินทร์ จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือ เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ทฤษฎีการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ และทฤษฎีรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ โดยจะรวบรวมข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือวารสารทางวิชาการ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และ ใช้กระบวนการสำรวจเชิงพื้นที่ ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ

ส่วนที่ 2 คือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้างจากผู้มีประสบการณ์ในพื้นที่ศึกษา สัมภาษณ์โดยใช้คำถามที่เหมือนกันทุกคน เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการกำหนดประเด็นคำถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการโดยการเตรียมประเด็นคำถามการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า เพราะกระทำได้ง่าย และมีความต่อเนื่องของคำถาม

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ใช้วิธีการจัดลำดับแบบแผนของชุดข้อมูล ผ่านโปรแกรมสารสนเทศ และ ใช้เกณฑ์การประเมินระดับ (น้อย, ปานกลาง, มาก) ของคุณลักษณะของพื้นที่ศึกษาเพื่อวิเคราะห์ผลรวมของค่าระดับในการเปรียบเทียบคุณลักษณะที่สำคัญซึ่งส่งผลให้เกิดพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะมีคุณภาพ

ส่วนที่ 2 ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จัดระเบียบข้อมูลที่ได้ แล้วนำมาเปรียบเทียบประเด็นที่เกิดความซ้ำกันของความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง และ ใช้เกณฑ์การประเมินระดับ (น้อย, ปานกลาง, มาก) ของคุณภาพของแบบแผนความสัมพันธ์ในแต่ละพื้นที่ที่ทำการศึกษา

3.4 การกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาและ เกณฑ์ในการประเมินคุณภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

3.4.1 เกณฑ์เบื้องต้นที่ใช้ในการคัดเลือกพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

1. เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อบริบทของชุมชนเมืองโดยรอบ
2. มีความเป็นสถานที่ (Place) ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว
3. รูปแบบทางกายภาพของพื้นที่ เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ (Urban Space) ที่มี

อาณาบริเวณที่ชัดเจน

4. เป็นพื้นที่ที่ผู้คนรู้จักโดยทั่วไป
5. มีกิจกรรมทางสังคมเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ หลายรูปแบบ

ได้แก่ การแลกเปลี่ยนค้าขาย การเดินทางสัญจร การพบปะพูดคุย กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี และอื่น ๆ มาเป็นเวลายาวนาน

6. เป็นพื้นที่ที่มีความถาวรมั่นคง และไม่อยู่ในสภาพชั่วคราว

(สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556 : 162)

จากการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามพบว่าพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์มีทั้งหมด 11 พื้นที่ ได้แก่ สนามหลวง สวนสันติชัยปราการ สวนหย่อมสี่สามห้าง อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนินกลาง ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร เสาชิงช้า สวนสราญรมย์ สวนรมณีนาถ และ ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 ซึ่งสามารถนำข้อมูลมาพิจารณา คัดเลือกพื้นที่ศึกษาได้ดังตาราง

ตารางที่ 3 เกณฑ์การประเมินเพื่อคัดเลือกพื้นที่ศึกษา

ลำดับ	เกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษา	สนามหลวง	สวนสันติชัยปราการ	สวนหย่อมสี่สามห้าง	อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	ถนนราชดำเนินกลาง	ลานพลับพลาหน้าท่าเรือท่าเตียน	ลานคนเมืองกรุงเทพฯ	เสาชิงช้า	สวนสราญรมย์	สวนรมย์นาถ	ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ ร.1
1	เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อบริบทของชุมชนเมืองโดยรอบ	✓✓✓	✓✓✓	✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓
2	มีความเป็นสถานที่ (Place) ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว	✓✓✓	✓✓✓	✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓	✓✓✓
3	เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ (Urban Space) ที่มีอาณาบริเวณที่ชัดเจน	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓
4	เป็นพื้นที่ที่ผู้คนรู้จักโดยทั่วไป	✓✓✓	✓✓✓	✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓	✓✓✓
5	มีกิจกรรมทางสังคมเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ หลายรูปแบบ	✓✓	✓✓✓	✓	✓	✓✓✓	✓✓	✓✓✓	✓✓	✓	✓	✓✓✓
6	เป็นพื้นที่ที่มีความถาวรมั่นคง และไม่อยู่ในสภาพชั่วคราว	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓
ผลรวมค่าระดับการประเมิน		17	18	11	16	18	17	18	17	14	14	18

หมายเหตุ : ✓ = 1

เกณฑ์การประเมินเพื่อคัดเลือกพื้นที่ศึกษาจากการลงพื้นที่สำรวจ

มาก = ✓✓✓

ปานกลาง = ✓✓

น้อย = ✓

จากเกณฑ์การประเมินระดับค่าคะแนนลำดับสูงสุดตั้งแต่ 80% ขึ้นไป ผู้วิจัยสามารถคัดเลือกพื้นที่ศึกษาได้ 8 พื้นที่จากพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์ที่ทำการสำรวจทั้งหมด 11 พื้นที่
มีดังนี้

ภาพที่ 24 ตำแหน่งที่ตั้งพื้นที่ศึกษา

- 1 พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะบริเวณสนามหลวง (Sanam Luang)
- 2 สวนสันติชัยปราการ (Santi Chai Prakan Public Park)
- 3 อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (Democracy Monument)
- 4 ถนนราชดำเนินกลาง (Ratchadamnoen Klang Rd.)
- 5 ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ (Royal Pavilion Mahajetsadabadin)
- 6 ลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร (Bangkok Metropolitan Administration Square)
- 7 เสาชิงช้า (Giant Swing)
- 8 ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 (King Buddha Yodfa Chulaloke Monument)

3.4.2 เกณฑ์ในการประเมินแบบสอบถามเชิงคุณภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะต่อชุมชนเมือง

จากแนวคิดของ Carmona et al. (2003) ที่ได้กล่าวไว้ในเนื้อหาของบทที่ 2 ได้เสนอหลักการที่ทำให้พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะนั้นประสบความสำเร็จและมีคุณภาพต่อชุมชนเมือง แบ่งออกเป็น 4 หัวข้อ คือ ความสบายและภาพลักษณ์ (Comfort & Image), การเข้าถึงและการเชื่อมต่อ (Access & Linkage), การใช้งานและกิจกรรม (Uses & Activity), ความเป็นสังคม (Sociability) และแนวคิดของ Jan Gehl (1987) ที่กล่าวถึง กิจกรรมการใช้พื้นที่ที่เกิดขึ้น ย่อมทำให้พื้นที่นั้นมีความหมาย และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ จะดึงดูดให้คนเข้ามาใช้พื้นที่ รวมทั้ง แนวคิดของ Marcus & Francis (1990) ซึ่งพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำคัญของพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ มุมมอง (Visual) และที่ตั้ง (Location)

จากแนวคิดข้างต้นนี้สามารถนำมาสรุปเป็นเกณฑ์วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีต่อชุมชนเมือง ที่เหมาะสมกับบริบท และสภาพแวดล้อมในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ โดยสามารถแบ่งออกได้ 5 ด้านดังนี้

- 1 ความสัมพันธ์ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม
 - 1.1 บริบทที่ตั้งและความเชื่อมโยงพื้นที่
 - 1.2 องค์ประกอบต่างๆ ภายในพื้นที่
 - 1.3 ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่
- 2 บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่
- 3 ความสัมพันธ์ด้านคุณลักษณะทางสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)
- 4 ความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองในด้านสังคมและวัฒนธรรม
- 5 ความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองด้านเศรษฐกิจ

3.5 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากพื้นที่ที่ทำการศึกษาอยู่ในเขตเกาะรัตนโกสินทร์ มีพื้นที่รวมประมาณ 2,563 ไร่ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ ที่มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ สังคม เศรษฐกิจ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ทางผู้วิจัยต้องกำหนดลักษณะของประชากรกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสมกับในแต่ละพื้นที่หน่วยย่อยที่ทำการศึกษาทั้ง 8 พื้นที่ โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรตัวอย่าง คือ ผู้ที่มีประสบการณ์ในพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทั้ง 8 แห่ง

3.5.1 เกณฑ์ในการกำหนดกลุ่มประชากรมีดังนี้

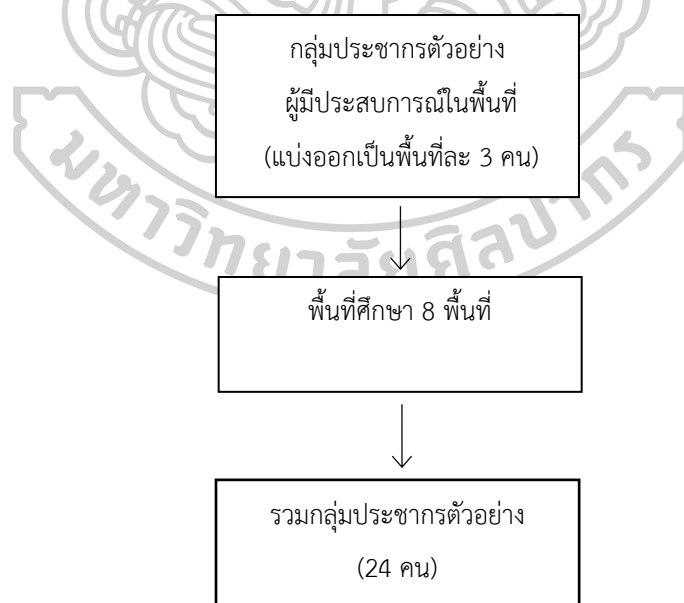
1. กลุ่มประชากรตัวอย่างจะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทั้ง 8 พื้นที่หรือเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้น ๆ
2. กลุ่มประชากรตัวอย่างจะต้องเป็นผู้ที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไป
3. การพิจารณาในกลุ่มประชากรตัวอย่างจะไม่คำนึงถึงเพศ

3.5.2 การดำเนินการสอบถามความคิดเห็นโดยการสัมภาษณ์

การดำเนินการการสัมภาษณ์ความคิดเห็น ช่วงเวลาวัน เสาร์ - อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ เวลา 09.00 น. - 18.00 น. (โดยประมาณ) เนื่องจากเป็นช่วงเวลาวันหยุดพักผ่อนของกลุ่มประชากรตัวอย่าง และมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีความหนาแน่นของกิจกรรมในการใช้พื้นที่มากกว่าวัน จันทร์ - ศุกร์

3.5.3 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

ทางผู้วิจัยได้กำหนดช่วงเวลาในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลแบบสอบถาม ซึ่งจะมีการลงพื้นที่ในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 - พฤษภาคม พ.ศ.2562 รวมเป็นเวลา 3 เดือน โดยจะเป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลสอบถามความคิดเห็นโดยการสัมภาษณ์ ในวัน เสาร์ - อาทิตย์

ภาพที่ 25 ลักษณะของกลุ่มประชากรที่เข้าร่วมการตอบแบบสอบถาม

3.6 การสรุปผลการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาถึงคุณลักษณะ และ แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ เมื่อได้ผลของการพิสูจน์สมมติฐานแล้ว ทางผู้วิจัยใช้วิธีการอภิปรายผลการวิเคราะห์ที่ได้ เพื่อสร้างระบบความสำคัญของคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในบริบทชุมชนเมืองเกาะรัตนโกสินทร์ ที่ควรคำนึงถึงในการออกแบบ และพัฒนา พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ และแบบแผนความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์พื้นที่ในบริบทชุมชนเมือง โดยจะแบ่งชุดข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก จะแสดงถึงคุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ โดยจะสรุปผลข้อมูล นำเสนอถึงหลักการ แนวคิด การจัดประเภทและลำดับชั้นข้อมูล สร้างเป็นผลสรุปถึงคุณลักษณะในด้านต่างๆ ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ได้แก่ รูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ องค์ประกอบภายในพื้นที่ ลักษณะรูปแบบพื้นผิว ลักษณะอาคารที่โอบล้อม ประเภทของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง เป็นต้น ส่วนที่สอง จะเป็นการสรุปผลของชุดข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงคุณภาพ ซึ่งจะเก็บรวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง ใน 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม ด้านบทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่ ด้านสุนทรียภาพ (ความสวยงาม) ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบและพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีคุณภาพต่อไป

บทที่ 4

ข้อมูลทั่วไปของบริบทพื้นที่ศึกษา

เนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงข้อมูลทั่วไปของบริบทพื้นที่ศึกษา เนื่องจากพื้นที่ศึกษาเกาะรัตนโกสินทร์มีพื้นที่รวมประมาณ 2,563 ไร่ และเป็นสัญลักษณ์ของกรุงเทพมหานคร ที่สื่อให้เห็นถึงความป็นมาของชุมชนเมืองในอดีต ที่ต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน เป็นที่ตั้งของอาคารและพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ จึงต้องแบ่งข้อมูลพื้นที่ศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกจะกล่าวถึงข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษาในบริบทชุมชนเมืองเกาะรัตนโกสินทร์ ส่วนที่สอง จะกล่าวถึงข้อมูลทั่วไปของบริบทพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่ทำการศึกษา

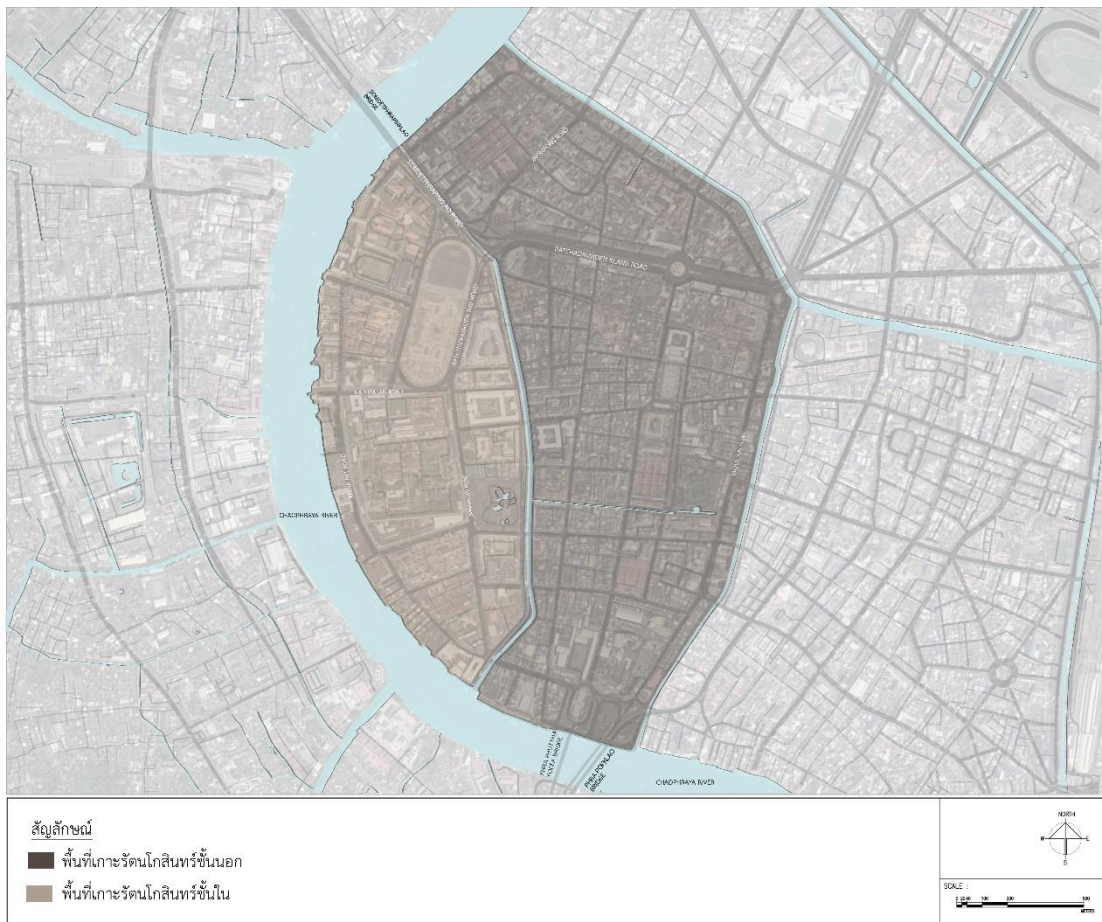
ส่วนแรก ข้อมูลทั่วไปของบริบทชุมชนเมืองเกาะรัตนโกสินทร์

4.1 ตำแหน่งที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

เกาะรัตนโกสินทร์ ในอดีตคือตำบลบางกอกซึ่งมีพื้นที่ทั้งฝั่ง กรุงเทพมหานครและฝั่งธนบุรี รวมเป็นแผ่นดินผืนเดียวกันมาก่อน ตั้งอยู่บนแผ่นดินที่ล้อมรอบด้วยน้ำในลักษณะคล้ายเกาะ ซึ่งมีอาณาบริเวณอยู่ภายในพื้นที่ระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาทางตะวันตกกับคลองหลอด หรือคลองคูเมืองเดิมทางตะวันออก พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ แบ่งออกเป็น 2 ชั้น ดังนี้

เกาะรัตนโกสินทร์ชั้นใน คือ บริเวณที่มีอาณาเขตล้อมรอบด้วยแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองคูเมืองเดิม (คลองหลอด) มีพื้นที่ประมาณ 1,125 ไร่ ตั้งอยู่ในท้องที่แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

เกาะรัตนโกสินทร์ชั้นนอก คือ บริเวณที่มีอาณาเขตล้อมรอบด้วยคลองคูเมืองเดิม แม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศเหนือ คลองรอบกรุง (คลองบาราบู่-คลองโอง่าง) แม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศใต้ มีพื้นที่ประมาณ 1,438 ไร่ ตั้งอยู่ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงบวรนิเวศ แขวงสำราญราษฎร์ แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงเสาชิงช้า แขวงวัดราชบพิธ แขวงตลาดยอต และแขวงบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร (สำนักหอสมุดกลาง ม.ศิลปากร, 2558)

ภาพที่ 26 ผังตำแหน่งที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์
ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

4.2 คุณค่าความสำคัญ

4.2.1 คุณค่าทางศิลปะวัฒนธรรม (Cultural Value)

พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางด้านศิลปะ วัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประกอบไปด้วย อาคารสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ พระบรมหาราชวัง วัด อาคารที่ทำการราชการ รวมถึง กำแพงเมือง คลองคูเมือง สะพาน ถนน และพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีขึ้นมาตั้งแต่ช่วงเริ่มสร้าง เกาะรัตนโกสินทร์ในปี พ.ศ.2325 ถึงแม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไปแต่คุณค่าของสิ่งเหล่านั้น ก็ยังแสดงให้เห็นถึง ต้นกำเนิดแนวความคิดในการก่อสร้างเมือง นอกจากนี้ในบริเวณพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์จากคลองคูเมืองเดิมถึงคลองรอบกรุง ยังพบว่ามีอนุสรณ์สถานที่มีความสำคัญ และแสดงถึงสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ แนวกำแพงเมืองเก่า เสาชิงช้า ป้อมพระสุเมรุ ป้อมมหากาฬ และตึกแถวชุมชนโบราณ บริเวณถนนบำรุงเมือง ถนนอัษฎางค์ ชุมชนบริเวณแพร่งนารา แพร่งภูธร โลหะปราสาท ถนนราชดำเนิน เป็นต้น (สำนักผังเมือง กรุงเทพฯ, 2547 : 6)

4.2.2 คุณค่าทางเศรษฐกิจ (Economic Value)

พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์มีการใช้สอยพื้นที่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในอดีตจนมาถึงปัจจุบัน คุณค่าทางเศรษฐกิจร่วมสมัยจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งช่วยส่งเสริมคุณค่าความสำคัญให้กับพื้นที่และชุมชน ด้วยการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องด้วยพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์นั้นมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ จึงเป็นการเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจที่สำคัญ อีกทั้งยังมีการจัดการเชื่อมต่อพื้นที่ทั้งทางบกและ ทางน้ำ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา และคูคลองต่าง ๆ ที่เป็นต้นกำเนิดของชุมชนและบ้านเรือนริมน้ำ ซึ่งเป็นการเพิ่มจุดเด่นของพื้นที่ที่มีอดีตอันยาวนาน ถือเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวในการเข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่ประวัติศาสตร์แห่งนี้ จากเศรษฐกิจการท่องเที่ยวยังส่งผลให้เกิดการค้าขายในระดับครัวเรือน อาหารผลไม้ และลักษณะการค้าขายบนบริเวณถนนคนเดินหรือทางเท้า (กรุงเทพมหานคร & สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2547)

ภาพที่ 27 ลักษณะย่านพาณิชย์กรรม

ที่มา : สำนักผังเมือง, แผนที่ชุมชนกรุงรัตนโกสินทร์, 2547 : 7

ภาพที่ 28 ถนนใจกลางเมืองที่มีรถรางวิ่งผ่านและตลาดน้ำในอดีต

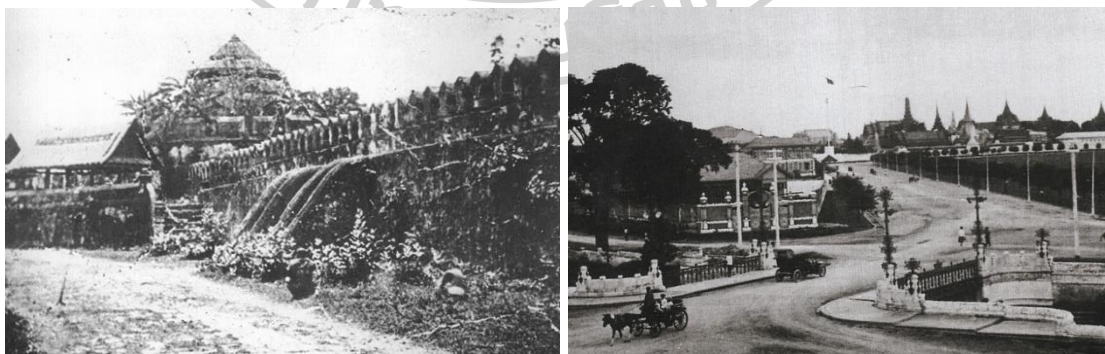
ที่มา : สำนักผังเมือง กรุงเทพฯ, แผนที่ชุมชนกรุงรัตนโกสินทร์, 2547 : 7

4.2.3 คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย (Functional Value)

คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยจะถูกพิจารณาควบคู่ไปกับคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งจะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันทางด้านการใช้สอย การก่อสร้างชุมชนเมืองในอดีต รวมทั้งระบบสาธารณูปโภคดั้งเดิม ได้แก่ ถนน คูคลอง สะพาน อาจมีการเสื่อมสภาพลงตามระยะเวลา หรือการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอันเนื่องมาจากการพัฒนาเมือง สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการบูรณะปรับเปลี่ยนประโยชน์การใช้สอยให้เหมาะสมกับบริบทเมืองในปัจจุบัน เป็นแนวทางสำคัญที่จะอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถตอบสนองต่อประโยชน์ใช้สอยได้ดี เช่น การปรับเปลี่ยนอาคารและปรับภูมิทัศน์ 2 ฝั่งบริเวณถนนราชดำเนินกลาง ซึ่งเป็นถนนสายประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทางกิจกรรมและประเภทอาคาร, การปรับเปลี่ยนอาคารเก่าริมแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น บ้านพระยาชลภูมิ, การปรับเปลี่ยนอาคารเก่าให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ปืนใหญ่กระทรวงกลาโหม พิพิธภัณฑ์รัชกาลที่ 6 กรมการรักษาดินแดน เป็นต้น (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, แผนที่ชุมชนกรุงรัตนโกสินทร์, 2547 : 6-8)

4.2.4 คุณค่าทางการศึกษา (Educational Value)

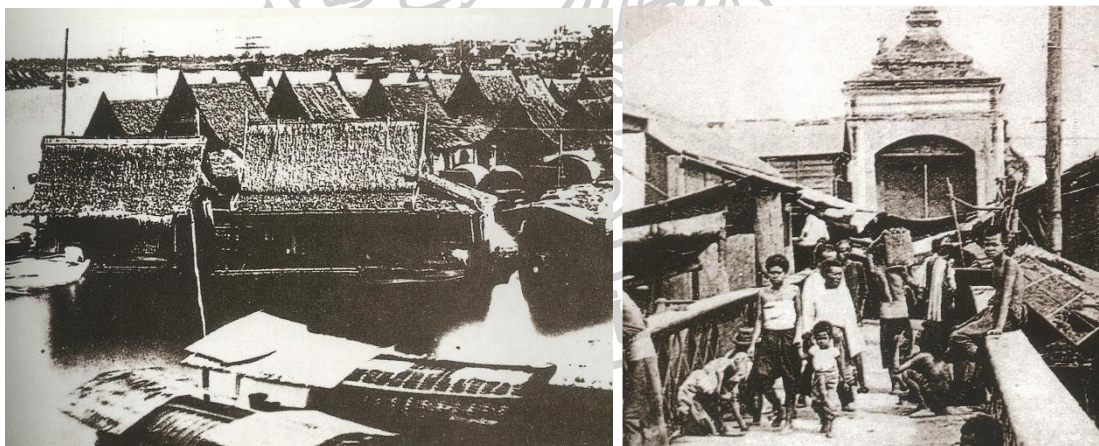
เนื่องด้วยพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงด้านประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พื้นที่กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองและการเติบโตทางด้านสังคมเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนาพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) เพื่อใช้ในการสื่อความหมายความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ไปยังคนรุ่นต่อ ๆ ไป

ภาพที่ 29 ป้อมมหากาฬบริเวณกำแพงเมืองชั้นนอก และ ถนนราชดำเนินใน
ที่มา : สำนักผังเมือง กรุงเทพฯ, 225 ปีกรุงรัตนโกสินทร์, 2552 : 73, 8

4.2.5 คุณค่าทางด้านสังคม (Social Value)

เป็นสิ่งสำคัญที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของสังคม และมีความเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมที่เป็นประเพณีทางสังคมเป็นสิ่งที่กระทำกันมาตั้งแต่อดีตจนมาถึงปัจจุบัน เนื่องจากพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ซึ่งในปัจจุบันการรับรู้และความสัมพันธ์ของชุมชนเมืองอาจลดน้อยลงหรือขาดความชัดเจนทางสังคม มากกว่าในอดีต อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การพัฒนาเมือง และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น ชุมชนบริเวณป้อมมหากาฬที่ถูกไล่ที่เพื่อการพัฒนาพื้นที่ให้มีระเบียบ เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะสำหรับการท่องเที่ยวและพักผ่อน, การปรับปรุงพื้นที่บริเวณสะพานเหล็ก (คลองโองอ่าง) โดยการรื้อสิ่งปลูกสร้างออกจากบริเวณคลองโองอ่าง ซึ่งเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน เพื่อปรับภูมิทัศน์ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยี่ยมชม, บริเวณชุมชนกุฎีจีนริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรี เป็นแหล่งวัฒนธรรมและการเรียนรู้ ก็มีการรวมตัวกัน ผลิตสินค้าอันเป็นรายได้ของชุมชน เป็นต้น (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, แผนที่ชุมชนกรุงรัตนโกสินทร์, 2547 : 8)

ภาพที่ 30 ชุมชนริมแม่น้ำบริเวณท่าเตียนและวิถีชีวิตคนหน้าประตูเมืองบริเวณสำเพ็ง

ที่มา : สำนักผังเมือง กรุงเทพฯ, 225 ปีกรุงรัตนโกสินทร์, 2552 : 77, 74

4.2.6 คุณค่าทางการเมือง (Political Value)

จะเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งความสำคัญของพื้นที่อาจสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์การเมือง เหตุการณ์เหล่านี้ล้วนอาจเนเครืองเตือนสติ จำลึถึง หรือกระตุ้นให้เกิดความรัก ในความเป็นชาติไทยมากยิ่งขึ้น เช่น บริเวณพื้นที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนินกลาง เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เกิดเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ การเรียกร้องประชาธิปไตยของมวลชนนักศึกษาและเหล่าประชาชน เป็นต้น (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, แผนที่ชุมชนกรุงรัตนโกสินทร์, 2547 : 6-8)

ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์มีการใช้งานมาเป็นระยะเวลายาวนาน เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งองค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบโครงสร้างเมือง เช่น โครงข่ายถนน คู คลอง และสถาปัตยกรรม การพิจารณาคุณค่าของพื้นที่จึงต้องคำนึงถึงคุณค่าทางด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาเมือง ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ที่ยังคงคุณค่ามาจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้สิ่งเหล่านี้เป็นความหมาย ความสำคัญของเกาะรัตนโกสินทร์ต่อไป (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547 : 8)

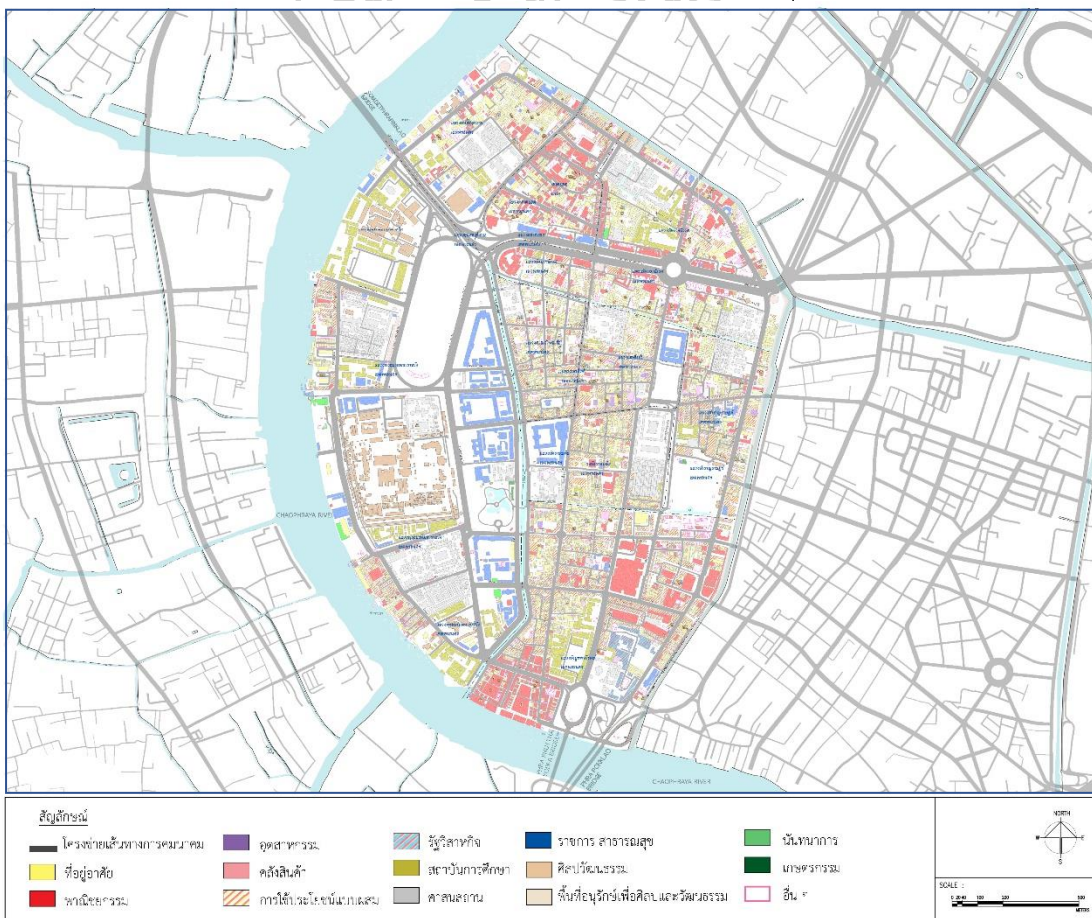
ภาพที่ 31 ถนนราชดำเนินกลางในอดีต (ซ้าย)

ภาพที่ 32 พิธีโล้ชิงช้า (ขวา)

ที่มา : กาญจนาคพันธุ์, 2545

4.3 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีมายาวนานถึง 236 ปี ตั้งอยู่ในเขตพระนคร ซึ่งอยู่ในเขตที่ดินประเภทอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย มีลักษณะโครงสร้างเมืองที่เป็นแบบแผนดั้งเดิมตามแนวคิดของชาติตะวันตก คือมี ถนนขนาดใหญ่ (Boulevard) ที่มีทางเท้าที่กว้าง และมีต้นไม้ริมทางเท้า 2 ข้างทาง มีถนนขนาดเล็ก ที่มีช่วงถนน ห่างกันไม่มาก ซึ่งเป็นแบบแผนที่มีการสร้างอาคาร การคมนาคม และที่ดินที่มีความหนาแน่นสูง มีโบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมจากชาติตะวันตก กระจายตัวอยู่อย่างหนาแน่น กลุ่มอาคารที่ถือเป็นมรดกสำคัญของชาติมีมากกว่า 70% ของพื้นที่ (สำนักผังเมือง, 2529 อ้างถึงใน โสรจ คงคาร์ตัน, 2559) จึงเป็นย่านประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวแสดงคุณค่าทางด้านศิลปะ วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่มีความสำคัญ มีองค์ประกอบของเมืองที่มีความพิเศษ ต่างไปจากลักษณะเมืองของพื้นที่อื่น ๆ ในกรุงเทพมหานคร โดยสามารถแบ่งลักษณะของการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ได้ดังนี้

ภาพที่ 33 แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

ที่มา : ดัดแปลงจาก ระบบภูมิสารสนเทศ <http://3d-cpd.bangkok.go.th>, 2561

พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น สนามหลวง ถนนราชดำเนิน

พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่เป็นสถานที่เพื่อการพักผ่อน เช่น สวนสันติชัยปราการ สวนสราญรมย์ สวนรมณีนาถ เป็นต้น

วัดและวังที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันที่ถูกขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานกระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่ โดยตำแหน่งที่ตั้งของวัดจะตั้งอยู่บริเวณริมคลอง หรือเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญ

พื้นที่พาณิชย์กรรมการค้าที่เป็นเศรษฐกิจที่สำคัญในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ทั้งที่เคยเจริญรุ่งเรืองในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มาจนถึงปัจจุบันและบางย่านที่ซบเซาไปแล้วแต่ยังคงคุณค่าแก่พื้นที่หลายย่านมีลักษณะการใช้ที่ดินที่ผสมผสานระหว่างการค้าขายกับที่อยู่อาศัย ซึ่งประกอบไปด้วยย่านการค้าที่สำคัญ เช่น ย่านบางลำพูทางด้านทิศเหนือ ย่านพาหุรัด ย่านปากคลองตลาด ย่านท่าพระจันทร์ ย่านท่าช้าง ย่านท่าเตียน ซึ่งลักษณะทางการค้าในปัจจุบันนั้นมีการเติบโตขึ้นจากในอดีตอันเนื่องมาจากการขยายตัวของเมืองและ เศรษฐกิจการท่องเที่ยว

พื้นที่สถานศึกษาที่สำคัญ ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันตกของพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ทางด้านทิศใต้

มีแหล่งงานสถานที่ราชการที่สำคัญ กระจายตัวอยู่ทางตอนกลางของพื้นที่ ได้แก่ ศาลฎีกา กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย ศาลว่าการกรุงเทพมหานคร (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2552)

แบบ (Boulevard) คือ มีทางเดินเท้าที่กว้างขวาง มีเส้นแแกนเพื่อนำสายตา มีการปลูกต้นไม้ใหญ่ริมทางเท้า ตามรูปแบบถนนจากชาติตะวันตก มีวัตถุประสงค์เพื่อ เชื่อมต่อระหว่าง พระราชวังดุสิตและพระบรมหาราชวัง ในสมัยรัชการที่ 7 จนถึงปัจจุบัน มีการเชื่อมต่อถนนสายหลักต่าง ๆ ในพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของย่านพาณิชย์กรรมออกไปในทุกทิศทุกทาง (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547 : 11)

ในปัจจุบันพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ใช้รูปแบบการสัญจรทางบกเป็นหลัก เนื่องจากระบบคูคลองในพื้นที่กลายเป็นเพียงเส้นทางระบายน้ำของเมือง อีกทั้งคูคลองบางส่วนยังถูกทับถมกลายเป็นอาคาร หรือถนน ลักษณะโครงสร้างทางสัญจรบริเวณ เกาะรัตนโกสินทร์มีลักษณะแบบแผนแบบ ตาราง (Grid) ที่มีความซับซ้อน มีถนนสายหลักที่วางตัวในแกนนอน ทางทิศตะวันออก-ตะวันตก คือ ถนนราชดำเนินกลาง ถนนพระสุเมรุ ถนนบำรุงเมือง ถนนเจริญกรุง และถนนพหลุฑ ถนนสายหลักที่วางตัวในแกนตั้ง ทางทิศเหนือ-ใต้ คือ ถนนราชดำเนินใน ถนนจักรพงษ์ ถนนมหาธาตุ ถนนสนามชัย ถนนเฟื่องนคร และถนนมหาชัย ส่วนถนนรองที่เชื่อมต่อจาก ถนนสายหลักจะมีลักษณะผิวการจราจรขนาดเล็กและแคบ มีสิ่งปลูกสร้างหนาแน่นทั้ง 2 ข้างถนน อีกทั้งในปัจจุบันยังมีการสัญจรด้วยระบบรถไฟฟ้า MRT สายสีน้ำเงิน ส่วนต่อขยายช่วงหัวลำโพง-บางแค ส่งผลให้มีจุดเชื่อมต่อขนาดใหญ่ตลอดจนสถานีสำคัญในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์จำนวน 4 สถานีหลัก ได้แก่ สายสีน้ำเงิน คือ สถานีสามยอด และ สนามไชย ส่วนสายสีส้ม (สถานีในอนาคต คาดว่าจะแล้วเสร็จ และเปิดให้บริการได้ในปี 2566) คือ สถานี สนามหลวง อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ซึ่งจะส่งผลด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาเมืองได้อย่างมากมาย (การรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย, 2562)

4.5 สภาพลักษณะทางด้านสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ

พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่หลากหลายทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ มาตั้งแต่อดีต สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ชุมชนชาวจีน ชุมชนแขกซิกข์ ชุมชนพราหมณ์ ชุมชนแขกตานี ชุมชนผสม จีน แขก ฝรั่งเศส เป็นต้น มีย่านเศรษฐกิจที่สำคัญหลายแห่ง ที่เคยรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยังคงความรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน และ บางย่านที่ซบเซาลงแต่ยังคงคุณค่าแก่พื้นที่ ได้แก่ ย่านบางลำพู ย่านการค้าธงชาติ ย่านสังฆภัณฑ์ ย่านโรงพิมพ์หลังกระทรวง ย่านการค้าเหรียญตรา ย่านอนุสาวรีย์ ย่านการค้าเพชรบ้านหม้อ ย่านพาหุรัด ย่านปากคลองตลาด เป็นต้น (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547)

แต่ในบางย่านมีการปรับตัวตามรูปแบบกิจกรรมการค้าในสมัยใหม่ มีการรื้อถอนตึกแถวรูปแบบเดิม แล้วสร้างศูนย์การค้าแบบใหม่ เช่น ย่านวังบูรพา บางลำพู เป็นต้น ซึ่งลักษณะทางการค้าใน

ปัจจุบันนั้นมีการเติบโตขึ้นจากในอดีต อันเนื่องมาจากการขยายตัวของเมือง และ เศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งถือเป็นเศรษฐกิจหลักของพื้นที่ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธราดล เสาร์ชัย, 2006) จากสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งด้าน สังคมและเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อ ลักษณะทาง กายภาพของเมือง จากการพัฒนา การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

4.6 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเขตเมืองชั้นใน บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ของกรุงเทพมหานคร ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมามากมายและ มีวิวัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงในอดีตกว่า 200 ปี ส่งผลให้เกิดพื้นที่ว่างเหล่านั้นทำหน้าที่บทบาทสำหรับชุมชนเมืองที่มีความซับซ้อนในปัจจุบัน

วิวัฒนาการและความซับซ้อนของพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ เป็นองค์ประกอบของเมืองในการตอบสนองต่อกิจกรรมต่างๆ และสร้างคุณภาพของเมือง รูปแบบความเป็นอยู่และการรับรู้ความเป็นเมืองในปัจจุบัน ที่อาจมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ อาจเป็นผลมาจากการมีประสบการณ์ในเมือง ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน และความซับซ้อนของพื้นที่ว่างสาธารณะ ทำให้ขาดประสบการณ์ที่สามารถรับรู้บทบาท และความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างเหล่านั้น และความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างกับเมืองในองค์รวมได้ จากการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพและบทบาท ความสำคัญของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน จากเกณฑ์ข้างต้นที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 ทำให้ได้พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณสมบัติดังกล่าวทั้งหมด 8 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะบริเวณสนามหลวง สวนสันติชัยปราการ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนินกลาง ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร เสาชิงช้า และ ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1

ภาพที่ 35 แผนผังแสดงตำแหน่งพื้นที่ศึกษา

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

4.6.1 พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะบริเวณสนามหลวง (Sanam Luang)

ภาพที่ 36 แผนผังพื้นที่สนามหลวง ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

1. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

- ตำแหน่งที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ : ท้องสนามหลวง หรือ สนามหลวง เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะขนาดใหญ่ หน้าพระบรมหาราชวัง ตั้งอยู่บริเวณ ถนนราชดำเนินใน แขวงพระบรมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ทิศเหนือ ติดกับสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า และ ถนนราชินี

ทิศตะวันออก ติดกับถนนราชดำเนินใน

ทิศใต้ ติดกับถนนหน้าพระลาน เป็นที่ตั้งของพระบรมหาราชวัง

ทิศตะวันตก ติดกับถนนหน้าพระธาตุ

- การเข้าถึงและการเชื่อมต่อของพื้นที่ : ทางด้านทิศเหนือผ่านทางถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า, ทางด้านทิศตะวันออกผ่านทางถนนราชดำเนินกลางและถนนราชดำเนินใน, ทางด้านทิศตะวันตกผ่านทางถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า, ทางด้านทิศใต้ผ่านทางถนนสนามชัยและถนนมหาราช

ภาพที่ 37 แผนผังเส้นทางการคมนาคมพื้นที่สนามหลวง ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

- ขนาดของพื้นที่ : ประมาณ 74 ไร่ 63 ตารางวา หรือประมาณ 118,463 ตารางเมตร
- ลักษณะรูปร่าง : รูปวงรี
- ปีที่เริ่มก่อสร้างและแล้วเสร็จ : ช่วงเริ่มสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 1
- ส่วนโอบล้อมพื้นที่ :

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือ โรงละครแห่งชาติ, ถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า, อนุสาวรีย์ทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ 1

ภาพที่ 38 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของสนามหลวง

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออก มีลักษณะเป็นอาคารที่สูงไม่เกิน 4 ชั้น และเส้นทางสัญจร ได้แก่ สะพานผ่านพิภพลีลา, โรงแรมรัตนโกสินทร์, อนุสาวรีย์พระแม่ธรณีบีบมวยผม, อาคารศาลยุติธรรม ศาลฎีกา ศาลแขวงดุสิต, ศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร, สำนักงานอัยการสูงสุด

ภาพที่ 39 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของสนามหลวง

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตก มีลักษณะเป็นอาคารที่สำคัญทางการศึกษา ศาสนสถาน และ ศิลปวัฒนธรรม ที่มีความสูงไม่เกิน 4 ชั้น ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร, กรมศิลปากร และมหาวิทยาลัย ศิลปากร วังท่าพระ

ภาพที่ 40 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของสนามหลวง

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ มีลักษณะเป็นศาสนสถานที่สำคัญของชาติ ได้แก่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม, พระบรมมหาราชวัง

ภาพที่ 41 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของสนามหลวง

ภาพที่ 42 แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมพื้นที่สนามหลวง
ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

2. ความเป็นมาของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

ท้องสนามหลวง คือพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะหน้าพระบรมหาราชวัง ซึ่งมีขึ้นตั้งแต่ช่วงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ ในอดีตท้องสนามหลวงมีพื้นที่เพียงครึ่งหนึ่งของพื้นที่ในปัจจุบัน โดย เริ่มตั้งแต่ถนนพระจันทร์ ตัดกับช่วงกลางของบริเวณสนามหลวงไปจนถึงถนน ราชดำเนินใน เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีและ กิจกรรมต่าง ๆ (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547 : 36)

ในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นต้นมา ได้ใช้สนามหลวงเป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ที่สำคัญเช่น เป็นที่ตั้งพระเมรุมาศของพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงโปรดเกล้าให้มีการทำนาที่สนามหลวง เพื่อแสดงให้เห็นปรากฏการณ์นาประเทศว่า เมืองไทยบริบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหาร มีไร่นา ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นพื้นที่ลابلุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก และใช้เป็นที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ จึงมีชื่อเรียกว่า “ทุ่งพระเมรุ” (Wikipedia, 2563b)

ในสมัยรัชกาลที่ 4 ยังมีการใช้พื้นที่สนามหลวงในการทำนา ทรงโปรดเกล้าให้ประกอบพระราชพิธีพืชมงคล พิธีพืชมงคล มีพลับพลาทำการที่ใช้ทอดพระเนตรในการทำนา มีกำแพงแก้วล้อมรอบ มีหอพระสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปในพระราชพิธี ส่วนด้านนอกกำแพงแก้ว มียังฉางไว้สำหรับใส่ข้าวหลวง ที่ได้จากการปลูกข้าว และยังมีการใช้สนามหลวงเป็นสนามเล่นว่ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 จนเมื่อปี พ.ศ. 2398 ได้มีการเปลี่ยนชื่อเรียกจากทุ่งพระเมรุ เป็น “ท้องสนามหลวง”

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้รื้อกำแพงป้อมปราการและพลับพลาต่างๆที่ชำรุดออก และขยายพื้นที่ท้องสนามหลวงออกไปทางทิศเหนือ พร้อมทั้งปลูกต้นมะขาม เพื่อความร่มรื่นมาจนถึงทุกวันนี้ (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547 : 36)

ตั้งแต่รัชกาลที่ 9 เป็นต้นมา ท้องสนามหลวงถูกใช้เป็นที่สำหรับจัดพระราชพิธี หรือประเพณีตามเทศกาลสำคัญ ต่าง ๆ เป็นทุ่งพระสุเมรุประกอบพระราชพิธีถวายพระเพลิงเจ้านายชั้นสูงที่มา : สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547 : 36)

กรุงเทพมหานครมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ท้องสนามหลวง มาแล้ว 4 ครั้ง (ไทยรัฐ, 2553)

ครั้งที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2522 ในสมัยนั้นสนามหลวงถูกใช้เป็นที่ทางการค้า มีชื่อเรียกว่า "ตลาดนัดสนามหลวง" มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ โดยรัฐบาล พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ โดยมีเป้าหมายการปรับปรุงหลัก คือ ใช้เป็นที่จัดงานสมโภชกรุงเทพฯ หรือกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี และ ย้ายผู้ค้าจากตลาดนัดท้องสนามหลวงที่แต่เดิมนั้นมีการ เปิดบริการในวันเสาร์และอาทิตย์มาเป็นเวลามากกว่า 20 ปี ไปอยู่ที่สวนจตุจักร อีกทั้งยังใช้เป็นที่สวนสาธารณะขนาดใหญ่ในใจกลางเมือง โดยมีงบประมาณที่ใช้ปรับปรุงภูมิทัศน์ประมาณ 42 ล้านบาท

ครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2542 โดย นายพิจิตต รัตกุล ผู้ว่าฯ กทม.ในสมัยนั้น ได้มีแนวคิดเปลี่ยนแปลงรูปแบบพื้นที่สนามหลวงใหม่ ด้วยการแบ่งพื้นที่เป็นโซน โดยแต่ละโซนใช้ประโยชน์แตกต่างกัน ได้แก่ โซนพื้นที่สีเขียว (Green Area) และโซนพื้นที่ว่าง (Open Space) ในการทำกิจกรรม พักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย มีการแบ่งพื้นที่ทำทางเดินเท้าใหม่ และมีการกำหนดระเบียบการใช้งานพื้นที่ใหม่ คือ ห้ามจอดรถ ห้ามจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มภายในพื้นที่ และห้ามจัดกิจกรรมเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์โดยมีงบประมาณที่ใช้ปรับปรุงภูมิทัศน์ประมาณ 39 ล้านบาท

ครั้งที่ 3 เมื่อปี พ.ศ. 2544 นายสมคร สุนทรเวช ผู้ว่าฯ กทม.ในสมัยนั้น ได้มีการออกประกาศห้ามบุคคลเข้าใช้พื้นที่ท้องสนามหลวงตั้งแต่เวลา 23.00-05.00 น.เนื่องจากประเทศไทยเป็นเจ้าภาพการประชุมสุดยอดผู้นำเอเชีย-แปซิฟิก (APAC) ที่กรุงเทพมหานครจึงต้องมีการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองให้สวยงาม โดยมีงบประมาณที่ใช้ปรับปรุงภูมิทัศน์ประมาณ 15 ล้านบาท

ครั้งที่ 4 เมื่อปี พ.ศ.2554 โดย กทม.มีการปรับปรุงด้านกายภาพ โดยเน้นไปที่ความสวยงามเป็นหลัก ได้แก่ การปลูกหญ้า ปลูกกระเบื้องทางเท้าใหม่ ปรับปรุงระบบระบายน้ำใหม่ เพื่อป้องกันน้ำท่วมขัง ติดตั้งไฟฟ้าส่องสว่าง มีการใช้รั้วกันพื้นที่ เปิด-ปิด เป็นเวลา และมีเจ้าหน้าที่เทศกิจคอยสอดส่องดูแลอย่างเป็นประจำ เป็นต้น โดยมีงบประมาณที่ใช้ปรับปรุงภูมิทัศน์ประมาณ 180 ล้านบาท (ไทยรัฐ, 2553)

3. ลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อม

สนามหลวงเป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะขนาดใหญ่ที่สุดของกรุงเทพฯ มีลักษณะเป็นรูปวงรี มีความยาวในแนวเหนือ - ใต้ ประมาณ 600 เมตร และ มีความกว้างในแนว ตะวันออก - ตะวันตก ประมาณ 200 เมตร โดยลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สนามหลวงหลังมีการปรับปรุงพื้นที่เมื่อปี พ.ศ. 2554 ในปัจจุบันพบว่าลักษณะทางกายภาพโดยทั่วไปยังคงสภาพเดิม แต่ไม่ได้เปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปทำกิจกรรมภายในลานสนามหลวง โดยพื้นที่ภายในเป็นพื้นลานหญ้าขนาดใหญ่ เป็นพื้นที่เอนกประสงค์สำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ และมีแนวต้นไม้ร่มทั้งหมด 4 แถวให้ร่มเงาเป็นระยะตามทางเดินเท้า บริเวณรอบนอกระหว่างขอบสนามหญ้าไปจนถึงขอบถนน มีทางเดินเท้าโดยรอบพื้นที่สนามหลวงกว้างประมาณ 25 เมตร ปูพื้นด้วยกระเบื้องซีเมนต์ ขนาดประมาณ 0.40 x 0.40 ม. มีเสาไฟส่องสว่างเป็นระยะ ด้านริมขอบของพื้นที่ ล้อมรอบด้วยรั้วเหล็กโปร่งสีเขียวเข้ม สูงประมาณ 1.70 ม. ซึ่งสามารถเปิด - ปิด ได้ตลอดแนว แต่ปัจจุบัน ทั้งนี้ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สนามหลวงอาจเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของการใช้พื้นที่ในปัจจุบัน เช่น การปรับปรุงพื้นที่สนามหลวงให้เป็นพื้นที่ตั้งพระเมรุมาศ เพื่อใช้ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ รัชกาลที่ 9

ภาพที่ 43 ลักษณะทางกายภาพแสดงทางเท้าและแนวต้นไม้บริเวณสนามหลวง (ซ้าย)

ภาพที่ 44 ลักษณะแนวรั้วและทางเท้ารอบนอก (ขวา)

ภาพที่ 45 แนวต้นไม้ร่มเงาภายในพื้นที่สนามหลวง

ภาพที่ 46 ทศนียภาพมุมสูงพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะบริเวณสนามหลวง

ที่มา : <https://www.skyscrapercity.com/showthread.php?p=138568410>, 2561

4. บทบาทหน้าที่และคุณค่าความสำคัญของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีต่อชุมชนเมือง

พื้นที่สนามหลวงมีบทบาทหน้าที่ที่มีความสำคัญต่อชุมชนเมืองสามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะการใช้งานดังนี้ (ยุภาพร ต๊ะรังษี, 2559)

สนามหลวงในยุคแรก ก็กับการเป็นพื้นที่สำหรับใช้ในงานพระราชพิธีต่าง ๆ สนามหลวงในยุคแรกเริ่มนั้นมีบทบาทหน้าที่หลัก คือ เป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธี ถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์ศานุวงศ์ชั้นสูง และเป็นพื้นที่สำหรับประกอบพระราชพิธีที่สำคัญอื่น ๆ เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นต้น ในเวลาต่อมาบทบาทหน้าที่ของสนามหลวงเริ่มเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทั้งทางด้านกายภาพที่มีการขยายพื้นที่สนามหลวงให้กว้างขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในแง่ของผู้เข้าใช้และกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น บนพื้นที่สาธารณะเพื่อสอดรับกับแนวทางการเปลี่ยนแปลงของเมือง โดย “สนามหลวง” กลายเป็นพื้นที่เพื่อจัดงานรื่นเริงมากกว่าในอดีตที่เน้นแต่การจัดพระราชพิธีทางการและพิธีกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะการเป็นที่ตั้งของพระเมรุมาศ ส่วนของงานรื่นเริงที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมใช้พื้นที่สนามหลวงในยุคนี้

เช่น สนามแข่งม้า สนามแข่งวัว เป็นต้น การใช้พื้นที่สนามหลวงได้เปลี่ยนบทบาท ไปในลักษณะที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น (ยูภาพร ต๊ะรังษี, 2559 : 93-94)

สนามหลวง ในบทบาทการเป็นพื้นที่สาธารณะของเมือง

จุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ทำให้รูปแบบการใช้พื้นที่สนามหลวงเปลี่ยนไปจากเดิม นั้นอยู่ที่เหตุการณ์ทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีพ.ศ. 2475 ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) มาสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Constitutionalism) สนามหลวงในช่วงเวลานับจากหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้ถูกใช้พื้นที่ในกิจกรรมที่หลากหลายมากกว่าในยุคแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมมวลชน ที่ทำให้ประชาชนทั่วไปสามารถใช้พื้นที่ในกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น ตัวอย่างเช่น ในช่วงปี พ.ศ. 2491 ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มีนโยบายให้จัดตลาดนัดในทุกจังหวัด เพื่อช่วยบรรเทาค่าใช้จ่ายให้กับประชาชนและกระตุ้นการหมุนเวียนเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลมาจาก ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานครได้เลือกสนามหลวงเป็นที่จัดตลาดนัดขึ้น “ตลาดนัดสนามหลวง” ซึ่งเป็นตลาดนัดขายสินค้าที่ใหญ่ที่สุดแห่งแรกของประเทศไทย จากความหลากหลายของกิจกรรมบนพื้นที่สนามหลวงจึงมีความพยายามย้ายกิจกรรมเหล่านี้ออกจากพื้นที่อยู่บ่อยครั้ง เช่น ในสมัย พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี เนื่องจากต้องการให้พื้นที่สนามหลวงเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวกรุงเทพมหานคร และจะใช้เป็นพื้นที่จัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี จึงประกาศยกเลิกการใช้สนามหลวงเป็นสถานที่จัดตลาดนัด (ยูภาพร ต๊ะรังษี, 2559 : 94-96)

บทบาทในการเป็นสัญลักษณ์ทางการเมือง

การเป็นพื้นที่อันเป็นสัญลักษณ์ของการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาหลายยุคหลายสมัย และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญหลายต่อหลายครั้งมีจุดเริ่มต้นมาจากพื้นที่แห่งนี้ ความชัดเจนของการเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญกับการเมืองไทย เริ่มตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2498 ในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีที่ได้อนุญาตให้ประชาชนจัดเวที ปราศรัยแสดงความคิดเห็นทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย และนับจากนั้น กิจกรรมทางการเมืองจึงเกิดขึ้นตามมามากมาย อาทิ การปราศรัย หาเสียงของพรรคการเมืองในช่วงเลือกตั้ง ซึ่งกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวทางการเมืองครั้งสำคัญจนกลายเป็นภาพจำของผู้คนที่มีต่อสนามหลวง ในฐานะพื้นที่เรียนรู้และเติบโตของการกลายเป็นประชาธิปไตย (Democratization) ของไทย เหตุการณ์เดือนตุลา (14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519) และพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 รวมถึงการชุมนุมประท้วงรัฐบาลของกลุ่มเคลื่อนไหว ทั้งเสื้อเหลืองและเสื้อแดงในยุคปัจจุบัน

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียน พื้นที่ห้องสนามหลวง เป็นโบราณสถานที่สำคัญของชาติ ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 94 ตอนที่ 126 ลงวันที่ 13 ธ.ค. พ.ศ. 2520 (ยุภาพร ตีะรังษี, 2559 : 96-97)

การใช้พื้นที่สนามหลวงในยุคปัจจุบัน

ในปัจจุบันพื้นที่สนามหลวงยังคงถูกใช้เป็นที่สำหรับจัดงานพระราชพิธีต่าง ๆ ที่สำคัญ และยังถูกใช้เป็นที่จัดงานเทศกาล งานสำคัญทางศาสนา งานมหรหรรรมระดับชาติ และใช้ เป็นพื้นที่สีเขียวใจกลางเมือง พื้นที่พบปะทางสังคม และ สถานที่ถ่ายภาพสำหรับนักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมา แต่ประชาชนไม่สามารถเข้าไปทำกิจกรรมภายในพื้นที่ลานสนามหญ้าได้ แต่สามารถใช้เส้นทางเดินเท้าโดยรอบได้ อีกทั้งตอนกลางของสนามหลวงยังถูกใช้เป็นที่จอดรถรับ-ส่ง นักท่องเที่ยว มติของการใช้พื้นที่สาธารณะสนามหลวงค่อย ๆ ถูกจำกัดและถูกลดบทบาทลงไม่ได้มีการใช้พื้นที่ที่หลากหลายเหมือนในอดีต โดยมาตรการต่าง ๆ ในยุคปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการจัดระเบียบและปรับปรุง ภูมิทัศน์ในพื้นที่สนามหลวง ซึ่งประเด็นหลักของการพัฒนาพื้นที่อยู่ที่การชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญของพื้นที่สนามหลวง ที่มีลักษณะพิเศษกว่าสวนสาธารณะอื่น ๆ ทั้งในแง่ตำแหน่งเชิงยุทธศาสตร์ของที่ตั้งและ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ (ยุภาพร ตีะรังษี, 2559 : 98-99)

4.6.2 สวนสาธารณะสันติชัยปราการ (Santi Chai Prakan Public Park)

ภาพที่ 47 แผนผังสวนสาธารณะสันติชัยปราการ

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

1. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

- ตำแหน่งที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ : สวนสันติชัยปราการ เป็นสวนสาธารณะระดับชุมชนเมือง อยู่บริเวณโดยรอบป้อมพระสุเมรุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
- ทิศเหนือ ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองรอบกรุง
- ทิศตะวันออก ติดกับคลองรอบกรุง ซอยบางลำพู และ พิพิธบางลำพู
- ทิศใต้ ติดกับถนนพระอาทิตย์ และ อาคารพาณิชย์ 2 ชั้นริมถนนพระอาทิตย์
- ทิศตะวันตก ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาและอาคารบ้านเจ้าพระยา
- การเข้าถึงและการเชื่อมต่อของพื้นที่ : ทางด้านทิศเหนือผ่านทางถนนลำพู, ทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกผ่านทางถนนพระอาทิตย์

ภาพที่ 48 แผนผังเส้นทางคมนาคมสวนสาธารณะสันติชัยปราการ

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

- ขนาดของพื้นที่ : ประมาณ 8 ไร่ , ประมาณ 12,800 ตารางเมตร

- ลักษณะรูปร่าง : จากการลงพื้นที่สำรวจและข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ พบว่ามีลักษณะเป็นรูปทรงหลายเหลี่ยม

- ปีที่เริ่มก่อสร้างและแล้วเสร็จ : ก่อสร้างแล้วเสร็จวันที่ 5 ธันวาคม 2542

- ส่วนโอบล้อมพื้นที่

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือ มีลักษณะเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา และอาคารพักอาศัยสูง 2-4 ชั้น

ภาพที่ 49 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของสวนสันติชัยปราการ

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออก มีลักษณะเป็น คลองรอบกรุง และอาคารสูง 2-4 ชั้น

ภาพที่ 50 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของสวนสันติชัยปราการ

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตก มีลักษณะเป็น แม่น้ำเจ้าพระยา และอาคารบ้านเจ้าพระยา

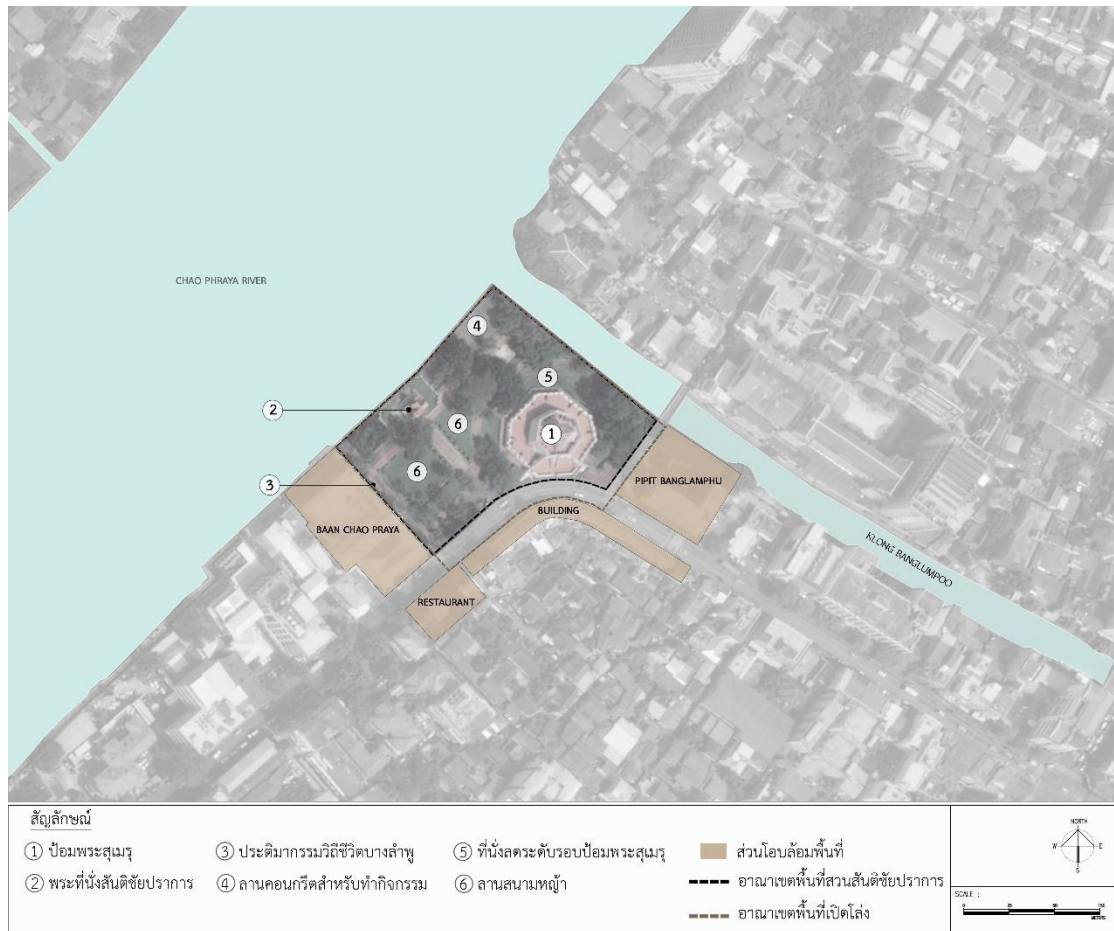

ภาพที่ 51 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของสวนสันติชัยปราการ

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ มีลักษณะเป็น อาคารพาณิชย์สูง 2 ชั้น ริมนถนนพระอาทิตย์

ภาพที่ 52 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของสวนสันติชัยปราการ

ภาพที่ 53 แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมสวนสาธารณะสันติชัยปราการ
ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

2. ความเป็นมาของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

สวนสาธารณะสันติชัยปราการ ตั้งอยู่ในบริเวณป้อมพระสุเมรุ โบราณสถานเก่าแก่ที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ แต่เดิมป้อมแห่งนี้มีสภาพทรุดโทรมตามกาลเวลา และถูกบดบังจากทัศนียภาพภายนอก จากปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ขาดการจัดระเบียบบริเวณรอบป้อมพระสุเมรุ ทำให้สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ในสมัยรัตนโกสินทร์แห่งนี้ ขาดความสง่างามและความสำคัญ โดยต่อมารัฐบาลได้ทำการบูรณะป้อมพระสุเมรุ และปรับสภาพภูมิทัศน์โดยรอบให้เป็น สวนสาธารณะ และใช้เป็นสถานที่จัดงานประเพณีในโอกาสสำคัญต่างๆ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542 และดำเนินการจัดสร้างพระที่นั่งภายในสวนสาธารณะแห่งนี้ เพื่อถวายเป็นถาวรวัตถุที่ระลึกแห่งพระมหากรุณาธิคุณเนื่องในโอกาสนี้ด้วย โดยได้รับพระราชทานชื่อว่า “พระที่นั่งสันติชัยปราการ” และ “สวนสาธารณะสันติชัยปราการ” ซึ่งมี

ความหมายว่า “มีประการที่เป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะของสันติภาพ” รัฐบาลได้มอบสวนแห่งนี้ให้กรุงเทพมหานครดูแลเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2543

ในปัจจุบันกรุงเทพมหานคร ส่งเสริมให้สวนแห่งนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของ พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ (สำนักงานสวนสาธารณะ, 2561)

3. ลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อม

สวนสาธารณะสันติชัยปราการ เป็นสวนสาธารณะระดับชุมชนเมือง มีขนาดพื้นที่ 8 ไร่ ตั้งอยู่ช่วงปลายของถนนพระอาทิตย์ ที่จะไปเชื่อมต่อกับถนนพระสุเมรุ ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ทางด้านคลองบางลำพู โดยภายในสวนสาธารณะประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

“พื้นที่สวนสาธารณะ” มีลักษณะเป็นลานโล่งที่ใช้เป็นพื้นที่สีเขียวเป็นระดับขั้นบันไดบริเวณโดยรอบล้อมพระสุเมรุ พื้นที่สีเขียวที่ใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจในแนวราบ และลานโล่งคอนกรีตเสริมเหล็กที่อยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านทิศเหนือ สวนสาธารณะแห่งนี้ ได้รับการออกแบบให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจชมความงามของทัศนียภาพริมแม่น้ำเจ้าพระยา ที่สร้างขึ้นในรูปแบบสวนสาธารณะริมน้ำ (Waterfront Park) และยังมีแนวคิดที่คำนึงถึงการออกแบบเพื่อคนทุกคน (Universal Design) เช่น การมีทางลาดเพื่อกลุ่มคนพิการ หรือผู้สูงอายุให้สามารถมาชมสวนได้ทั่วบริเวณ

ภาพที่ 54 พื้นที่ขั้นบันไดสวนสันติชัยปราการ (ซ้าย)

ภาพที่ 55 ทางเดินเท้าภายในสวนสันติชัยปราการ (ขวา)

“พระที่นั่งสันติชัยปราการ” ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตก มีขนาด กว้าง 4.7 เมตร ยาว 14.20 เมตร สร้างด้วยไม้ตะเคียนในแบบสถาปัตยกรรมไทยดั้งเดิม ตกแต่งลวดลายแกะสลักใช้ไม้สักทาสีขาตามแบบพระที่นั่ง หลังคาลดชั้นแบบจตุรมุข หน้าบันตกแต่งด้วยลวดลายไทยงดงามวิจิตร ประดับตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ

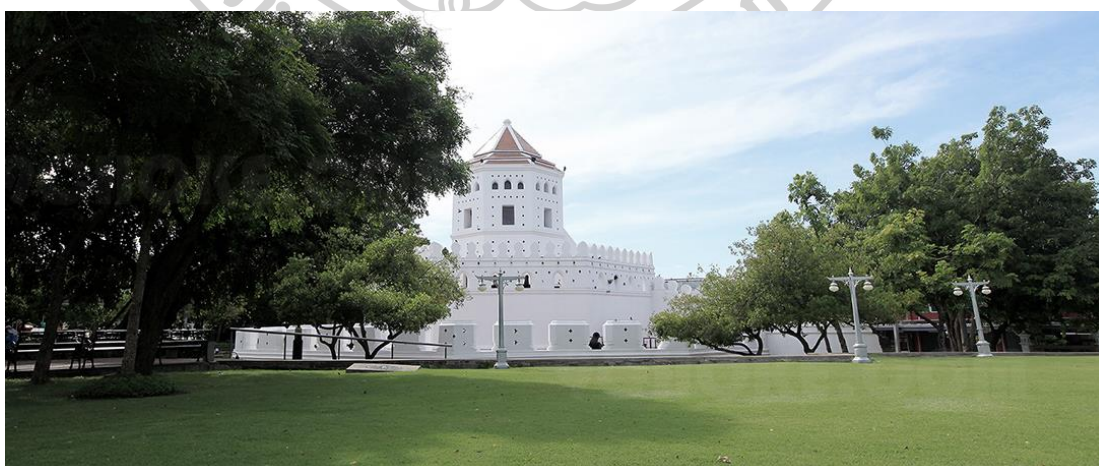
“ประติมากรรมวิถีชีวิตบางลำพู” ประดับอยู่ในสวนแห่งนี้ แสดงถึงวิถีชีวิตของประชาชนในย่านบางลำพู ในแต่ละยุคสมัย ได้แก่ สมัยอยุธยาถึงกรุงธนบุรี ชุมชนบางลำพู คือ แหล่งพักค้างแรมเพื่อเดินทางต่อทางเรือ, สมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 2 – 4) ย่านบางลำพูเป็นชุมชนค้าขายสินค้าขนมไทยที่เลื่องชื่อ, สมัยรัชกาลที่ 5 – 7 ย่านบางลำพูกลายเป็นศูนย์กลางด้านดนตรีไทย และการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรม (สำนักงานสวนสาธารณะ, 2561)

ภาพที่ 56 พระที่นั่งสันติชัยปราการ (ซ้าย)

ภาพที่ 57 ประติมากรรมวิถีชีวิตบางลำพู (ขวา)

“ป้อมพระสุเมรุ” ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของสวนสาธารณะ เป็นป้อมปราการ 1 ใน 14 ป้อมที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 ถูกสร้างขึ้นเพื่อป้องกันพระนคร แต่เมื่อเวลาผ่านไปสงครามสงบลง ป้อมปราการเหล่านี้จึงหมดความจำเป็น และถูกรื้อถอนไป โดยป้อมพระสุเมรุ เป็น 1 ใน 2 ป้อมปราการที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน

ภาพที่ 58 ทศนิยมภาพบริเวณป้อมพระสุเมรุ

ภาพที่ 59 กิจกรรมบริเวณลานคอนกรีตภายในสวนสันติชัยปราการ (ซ้าย)

ภาพที่ 60 กิจกรรมบริเวณพื้นที่ขั้นบันไดภายในสวนสันติชัยปราการ (ขวา)

ภาพที่ 61 ทศนียภาพมุมสูงบริเวณสวนสันติชัยปราการ

ที่มา : <http://www.bangkokriver.com/th/place/bang-lamphu/#gallery-1>, 2561

4. บทบาทหน้าที่และคุณค่าความสำคัญของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีต่อชุมชนเมือง

สวนสาธารณะสันติชัยปราการได้รับการออกแบบให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ของประชาชน และ นักท่องเที่ยว เข้ามาใช้พื้นที่ทำกิจกรรม การถ่ายภาพ เนื่องจากภายในสวนเป็นที่ตั้งของป้อมปราการ “ป้อมพระสุเมรุ” มีการออกกำลังกาย ในช่วงเช้า และ ช่วงเย็น อีกทั้งยังเป็นสถานที่นัดพบกันทางสังคมของชุมชนโดยรอบ เป็นสวนสาธารณะของกรุงเทพมหานคร สามารถชมความงามของทศนียภาพริมแม่น้ำเจ้าพระยา ที่งดงามจากทางด้านทิศเหนือ และ ทิศตะวันตกของพื้นที่ ซึ่งมีความได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้ง จากความได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้ง ทำให้สวนสาธารณะแห่งนี้สามารถใช้เป็นสถานที่เฝ้าชมพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ในการเสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนคร โดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562 และ ในปัจจุบันกรุงเทพมหานคร ได้ส่งเสริมให้สวนแห่งนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของ พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

4.6.3 วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (Democracy Monument)

ภาพที่ 62 แผนผังวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

1. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

- ตำแหน่งที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ : วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะมีลักษณะเป็นวงเวียน ที่ตั้งอยู่บน ถนนราชดำเนินกลาง บริเวณจุดตัดกับถนนดินสอ แขวง วัดบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ทิศเหนือ ติดกับถนนราชดำเนินกลางและถนนดินสอ

ทิศตะวันออก ติดกับถนนราชดำเนินกลาง

ทิศใต้ ติดกับถนนราชดำเนินกลาง

ทิศตะวันตก ติดกับถนนราชดำเนินกลางและถนนดินสอ

- การเข้าถึงและการเชื่อมต่อของพื้นที่ : ทางด้านทิศเหนือผ่านทางถนนดินสอ, ทางด้านทิศตะวันออกผ่านทางถนนราชดำเนินกลาง, ทางด้านทิศตะวันตกผ่านทางถนนราชดำเนินกลาง, ทางด้านทิศใต้ผ่านทางถนนดินสอ

ภาพที่ 63 แผนผังเส้นทางคมนาคมวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

- ขนาดของพื้นที่ : ประมาณ 1,810.28 ตารางเมตร
- ลักษณะรูปร่าง : จากการลงพื้นที่สำรวจและข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ มีลักษณะรูปร่างกลม
- ปีที่เริ่มก่อสร้างและแล้วเสร็จ : ได้สร้างขึ้นเมื่อช่วงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2482 และก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อ มิถุนายน พ.ศ.2483 (รศ. กำธร กุลชล, 2539)

- สถาปนิกผู้วางผังออกแบบ : หม่อมหลวงปทุม มาลากุล, ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี และ
สนั่น ศิลากร ออกแบบประติมากรรม (รศ. กำธร กุลชล, 2539)

- ส่วนโอบล้อมพื้นที่

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือ มีลักษณะเป็น อาคารพาณิชย์ แมคโดนัลด์ สาขาราชดำเนิน,
โรงเรียน สตรีวิทยา, อาคารสูง 4 ชั้นสำหรับธุรกิจทางพาณิชย์กรรม

ภาพที่ 64 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออก และ ทิศตะวันตก คือ ถนนราชดำเนินกลาง

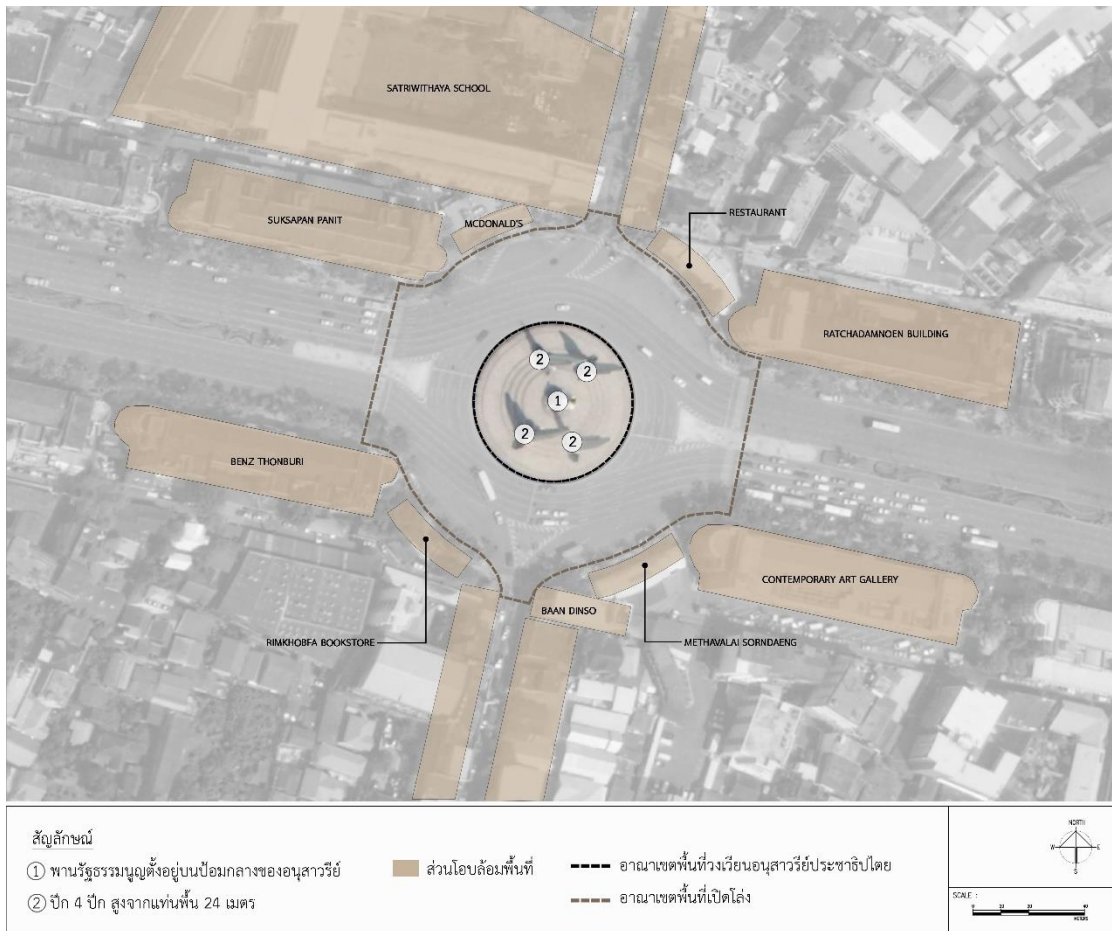

ภาพที่ 65 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ มีลักษณะเป็นอาคารพาณิชย์ เบนซ์ธนบุรี สาขาราชดำเนิน ร้านหนังสือริมขอบฟ้า ดินสอโฮมบุติกโฮเต็ล ร้านอาหารเมธาวลัยศรแดง และหอศิลป์ร่วมสมัย

ภาพที่ 66 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

ภาพที่ 67 แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

2. ความเป็นมาของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยก่อสร้างขึ้นในสมัยของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบ Art Deco และประกอบไปด้วยประติมากรรมที่แฝงไปด้วยความหมายในเชิงสัญลักษณ์ โดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี และ สนั่น ศิลการเป็นผู้ออกแบบประติมากรรมทั้งหมด ในลักษณะรูปปั้นนูนต่ำเป็นศิลปะแบบจริง (National Realism) ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในยุโรป ช่วงทศวรรษ 1930 (กำธร กุลชล, 2539 : 39 อ้างถึงใน แจนนิส วงศ์สุรวัดน์ : 1)

จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นผู้ทำพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2482 และเป็นปีแรกที่มีการฉลองวันชาติใช้ระยะเวลาการก่อสร้างรวม1ปีงบประมาณทั้งหมดประมาณ 250,000 บาท

3. ลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อม

วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ตั้งอยู่ใจกลางถนนราชดำเนินกลาง มีพื้นที่เป็นลักษณะรูปวงกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางยาวประมาณ 125 เมตร มีฐานของอนุสาวรีย์ที่กว้างใหญ่ มีบันไดขึ้นไปยังฐานส่วนบนที่เป็นที่ตั้งของพานรัฐธรรมนูญ ส่วนประกอบต่าง ๆ ของอนุสาวรีย์ล้วนประกอบไปด้วยความหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองทั้งสิ้น แบ่งออกได้ดังนี้

ทั้ง 4 ด้านของอนุสาวรีย์มีปีก 4 ปีก สูงจากแท่นพื้น 24 เมตร รัศมียาว 24 เมตร ส่วนสูงและความยาวของส่วนปีกดังกล่าวนี้ หมายถึง วันที่ 24 มิถุนายนซึ่งเป็นวันเปลี่ยนแปลงการปกครอง

โดยรอบพื้นที่อนุสาวรีย์ฝังปากกระบอกปืนใหญ่โบราณทั้งหมด 75 กระบอก ซึ่งหมายถึง ปี พ.ศ.2475 เป็นปีที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

พานรัฐธรรมนูญตั้งอยู่บนบ่อมกลางของอนุสาวรีย์สูง 3 เมตรหมายถึงเดือน 3 คือเดือน มิถุนายนซึ่งเป็นเดือนที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง สมัยนั้นนับเดือนเมษายนเป็นเดือนแรกของปี

รูปพระชรรค์ทั้ง 6 ที่ตั้งประดับอยู่รอบบ่อมกลางที่เป็นที่ตั้งของรัฐธรรมนูญ หมายถึงหลัก 6 ประการที่เป็นนโยบายของคณะราษฎรในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ประติมากรรมนูนต่ำที่อยู่โดยรอบส่วนล่างของปีกทั้ง 4 แสดงเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎร (โสภา ศรีสำราญ, 2556)

ภาพที่ 68 ประติมากรรมนูนต่ำวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (ซ้าย)

ภาพที่ 69 พานรัฐธรรมนูญภายในอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (ขวา)

ภาพที่ 70 สถาปัตยกรรมทิวทัศน์และทิวทัศน์ของวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

4. บทบาทหน้าที่และคุณค่าความสำคัญของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีต่อชุมชนเมือง

วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของประชาธิปไตยไทย เปรียบเสมือนอนุสรณ์สำคัญที่เป็นที่ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และถูกใช้เป็นพื้นที่สำคัญในการชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองหลายเหตุการณ์ ได้แก่ เหตุการณ์ 14 ตุลา พ.ศ. 2516, เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535, การชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย พ.ศ. 2549, การชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย พ.ศ. 2551 เหตุการณ์ นปช. ปะทะกับกลุ่มพันธมิตรฯ 2 กันยายน พ.ศ. 2551 เป็นต้น และยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นสัญลักษณ์แห่งหนึ่งในเกาะรัตนโกสินทร์ ในด้านการคมนาคม อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยถูกนับเป็นหลักกิโลเมตร 0 ของทางหลวงสายประธานทั้ง 3 สายของประเทศไทย (ถนนพหลโยธิน, ถนนสุขุมวิท, ถนนเพชรเกษม) นอกจากนี้ อนุสาวรีย์แห่งนี้ยังใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการวัดระยะทางไปยังจังหวัด อำเภอก หรือสถานที่ต่าง ๆ จากกรุงเทพมหานคร (ผู้จัดการออนไลน์, 2561)

ภาพที่ 71 ทิวทัศน์ภาพ มุมสูงวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

ที่มา : <http://agazaclick.com/en/destinations-guide/Asia/Thailand/Bangkok/Democracy-Monument/498077683/>, 2561

4.6.4 ถนนราชดำเนินกลาง (Ratchadamnoen Klang Rd.)

ภาพที่ 72 แผนผังถนนราชดำเนินกลาง

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

1. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

- ตำแหน่งที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ : ถนนราชดำเนินกลาง เป็นถนนส่วนกลาง ของถนนราชดำเนิน วางตัวในแนวตะวันออก-ตะวันตก เชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ภายในคลองคูเมืองเดิมบริเวณสะพานผ่านพิภพลีลา กับพื้นที่ที่อยู่นอกเขตคลองรอบกรุงบริเวณที่อยู่ถัดออกไปจากสะพานผ่านฟ้าลีลาศ มีความยาวประมาณ 1.12 กิโลเมตร แขวงวัดบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

- การเข้าถึงและการเชื่อมต่อของพื้นที่ : ทางด้านทิศเหนือผ่านทางถนนดินสอ และถนนตะนาว ทางด้านทิศตะวันออกผ่านทางสะพานผ่านฟ้าลีลาศ, ทางด้านทิศตะวันตกผ่านทางสะพานผ่านพิภพลีลา, ทางด้านทิศใต้ผ่านทางถนนดินสอ และถนนตะนาว

ภาพที่ 73 แผนผังเส้นทางคมนาคมถนนราชดำเนินกลาง

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

- ขนาดของพื้นที่ : มีความยาวในแนวตะวันออก - ตะวันตกประมาณ 1,120 เมตร มีความกว้างเขตทางประมาณ 70 เมตร

- ลักษณะรูปร่าง : จากการลงพื้นที่สำรวจและข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ เป็นเส้นตรงในแนวแกนตะวันออก - ตะวันตก

- ปีที่เริ่มก่อสร้างและแล้วเสร็จ : ได้สร้างขึ้นเมื่อพ.ศ.2444และก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อพ.ศ. 2446

- ส่วนโอบล้อมพื้นที่ :

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือ มีลักษณะเป็นอาคารพาณิชย์ ได้แก่ หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร แมคโดนัลด์ สาขาราชดำเนิน โรงเรียน สตรีวิทยา ธนาคารอาคารสงเคราะห์ บริษัท เทเวศประกันภัย จำกัด (มหาชน) หอศิลป์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และ อาคารสูง 3 ชั้นครึ่ง สำหรับธุรกิจทางพาณิชย์กรรม

ภาพที่ 74 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของถนนราชดำเนินกลาง

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออก มีลักษณะเป็นสะพานผ่านฟ้าลีลาศ เชื่อมต่อกับถนนราชดำเนินนอก ถนนนครสวรรค์ และถนนหลานหลวง

ภาพที่ 75 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของถนนราชดำเนินกลาง

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตก มีลักษณะเป็นทางสัญจรสะพานผ่านพิภพลีลา ที่เชื่อมต่อกับถนนราชดำเนินใน

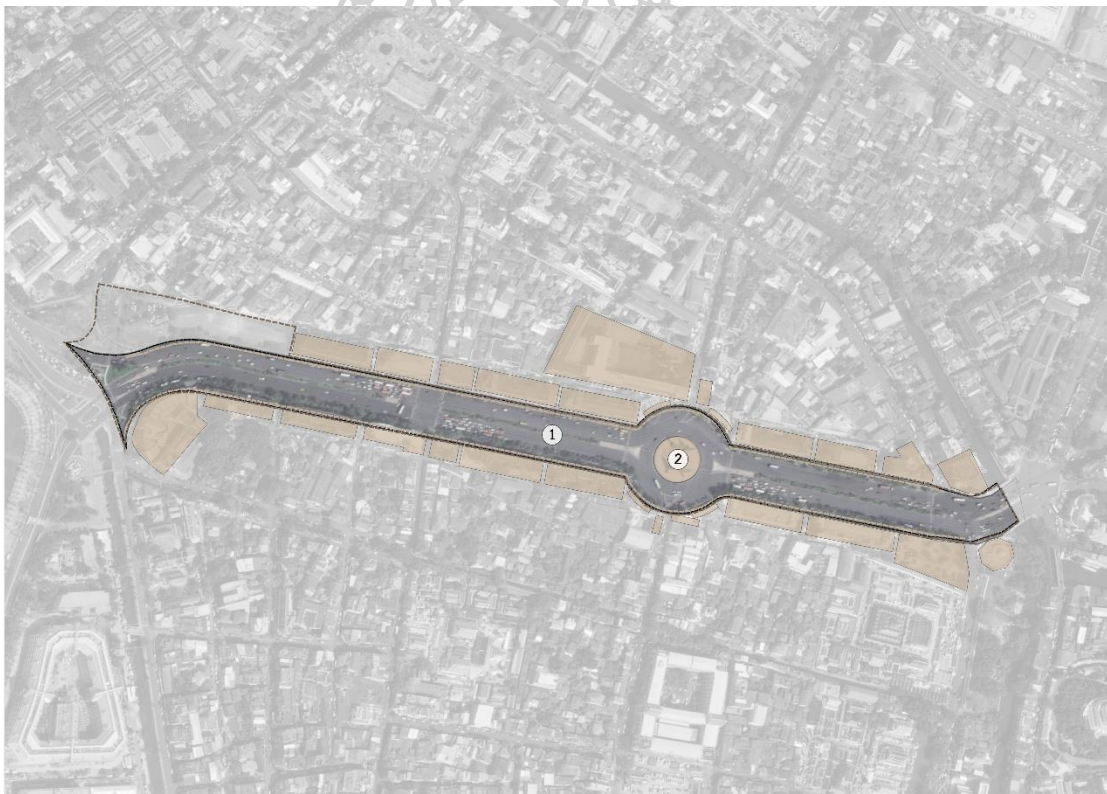

ภาพที่ 76 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของถนนราชดำเนินกลาง

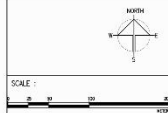
ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ โรงแรมรัตนโกสินทร์ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา เบนซ์ธนบุรี สาขา
 ราชดำเนิน บริษัทธนบุรีประกอบยนต์ Baan Dinso Hotel หอศิลป์ร่วมสมัย นิทรรศน์รัตนโกสินทร์
 ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ และ ป้อมมหากาฬ

ภาพที่ 77 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของถนนราชดำเนินกลาง

สัญลักษณ์		
① ถนนราชดำเนินกลาง	— ทางเท้าริมถนนราชดำเนินกลาง	--- อาณาเขตพื้นที่ถนนราชดำเนินกลาง
② อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	■ ส่วนโอบล้อมพื้นที่	--- อาณาเขตพื้นที่เปิดโล่ง

SCALE : 1:2500

ภาพที่ 78 แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมถนนราชดำเนินกลาง

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

2. ความเป็นมาของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

ถนนราชดำเนินกลางสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2442 ภายหลังจากเสด็จประพาสจากยุโรป ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สร้างถนนสายนี้ โดยได้แนวคิดมาจากลักษณะทางกายภาพของถนนสายสำคัญในยุโรป คือ ถนนมอลล์ (The Mall) ในกรุงลอนดอนประเทศอังกฤษ และ ถนนชองส์ เอลิเซ่ (Les Champs Elysees) ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ที่มีขนาดที่กว้างขวาง สว่างาม เพื่อใช้เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินระหว่างพระราชวังดุสิต และพระราชวังหลวงและให้ 2 ฝากถนนเป็นที่ตั้งของวัด วังและสถานที่ราชการที่สำคัญ (สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร, 2547 : 50) ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของงานออกแบบชุมชนเมือง (Urban Design) โครงการแรกในประเทศไทย (กำธร กุลชล, 2539 : 1 อ้างถึงใน กำธร กุลชล, ทรงสรรค์ นิลกำแหง และชาติชาย ไชยสิทธิ์ 2523-2525 : 234)

เมื่อปี พ.ศ.2442 มีการก่อสร้างถนนราชดำเนิน ต่อมาได้มีการก่อสร้างถนนราชดำเนินอีก 2 ช่วงจึงเปลี่ยนชื่อเป็นถนนราชดำเนินนอก ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ช่วงสะพานผ่านฟ้าลีลาศจนถึงถนนศรีอยุธยา (กำธร กุลชล, 2539)

เมื่อปี พ.ศ.2444 มีการก่อสร้างถนนราชดำเนินกลาง ครอบคลุมพื้นที่ระหว่างพื้นที่ภายในคลองคูเมืองเดิมบริเวณสะพานผ่านพิภพลีลา กับพื้นที่ที่อยู่นอกเขตคลองรอบกรุงบริเวณที่อยู่ถัดออกไปจากสะพานผ่านฟ้าลีลาศ (กำธร กุลชล, 2539)

เมื่อปี พ.ศ.2446 มีการก่อสร้างถนนราชดำเนินใน โดยสร้างขยายแนวถนนจักรวรรดิวังหน้าเดิม เริ่มจากมุมถนนหน้าพระลานและถนนสนามไชย มาบรรจบกับย่านริมสนามหลวงด้านตะวันออกไปบรรจบกับถนนราชดำเนินกลางที่สะพานผ่านพิภพลีลา (กำธร กุลชล, 2539)

เมื่อปี พ.ศ.2480 มีการปรับปรุงและพัฒนาถนนราชดำเนินกลางในสมัย รัฐบาล จอมพล แปลก พิบูลสงคราม ให้เป็นย่านศูนย์การค้าขนาดใหญ่ โดยมีการออกพระราชบัญญัติเวนคืนที่ดินทั้งสองฝั่งถนนข้างละ ๔๐ เมตร ในปี พ.ศ. 2480 เพื่อสร้างอาคารสาธารณะขนาดใหญ่บริเวณ 2 ฝั่งถนนราชดำเนินกลางตั้งแต่ช่วงสะพานผ่านพิภพลีลา ไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ โดยที่ดินส่วนมากเป็นพื้นที่ธรณีสงฆ์ ส่วนบริเวณพื้นที่ตั้งแต่สะพานผ่านฟ้าลีลาศไปจนถึงสะพานมัฆวานรังสรรค์เป็นที่ดินของคหบดี ข้าราชการ และชาวต่างประเทศ ซึ่งเริ่มมีการก่อสร้างอาคารในช่วงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2482 งานก่อสร้างอาคารบนถนนราชดำเนินกลาง ใช้เวลาระหว่างปี พ.ศ. 2480 ถึง 2491 มีอาคารจำนวน ๑๕ หลัง ใช้งบประมาณก่อสร้าง ๑๐ ล้านบาท โดยจ้างผู้รับเหมาก่อสร้าง อาทิเช่น บริษัทสง่าวรรณดิศ จำกัด, บริษัทคริสเตียนีแอนด์เนลสัน จำกัด (สำนักหอสมุดกลาง ม.ศิลปากร, 2558)

โดยมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบนีโอคลาสสิก (Neo classic) ออกแบบโดยสถาปนิกหลายท่าน ได้แก่ มล.ปทุม มาลากุล, คุณหมิว อภัยวงศ์ เป็นสถาปนิกในสมัย รัชกาลที่ 8 มีลักษณะเป็นอาคารสูง 3 ชั้นครึ่ง แบ่งอาคารเป็นช่วงลิถนนซอยย่อยระหว่างช่วงอาคาร ส่งผลให้จากเดิมถนนมี 5 ช่อง การจราจร และปลูกต้นมะฮอกกานี และเสาไฟฟ้าส่องสว่างตามแบบตะวันตก กลายเป็นถนนใหญ่ที่มี เกาะกลางถนน โดยมีการตัดต้นมะฮอกกานีออก มีการปูทางเท้าใหม่ด้วยกระเบื้องลายสี่ ขยาย ทางเดินเท้า 2 ข้างทางและติดตั้งเสาไฟโคมส่องสว่างรูปหงส์เรียงเป็นแนวยาวตามเส้นทาง บริเวณริม ฝั่งถนน 2 ข้างทางมีการก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ที่มีลักษณะรูปทรงคล้ายคลึงกันตลอดแนวถนน และ มีการก่อสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเพื่อระลึกถึงการพระราชทานรัฐธรรมนูญให้กับประชาชน สร้าง ขึ้นเมื่อช่วงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2482 (ก่อสร้างแล้วเสร็จในวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2483)

เมื่อปี พ.ศ.2483 มีพิธีเปิดอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย บริเวณถนนราชดำเนินกลางซึ่งตรงกับช่วง สงครามโลกครั้งที่ 2 (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547 : 50-51)

3. ลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อม

ถนนราชดำเนินเป็นถนนสายหลักในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์เชื่อมต่อกับพื้นที่รอบนอก มี ลักษณะพิเศษที่เน้นถึงความมีระเบียบ ยิ่งใหญ่มีทัศนียภาพที่โล่งโล่ง มีความสม่ำเสมอ ต่อเนื่องกันใน ลักษณะของสีและรูปด้านอาคาร (Facade) ที่โอบล้อม ซึ่งได้รับการออกแบบให้เป็นเสมือนขอบเขตที่ ปิดล้อมถนนอย่างต่อเนื่อง ถนนราชดำเนินกลางจึงเป็นถนนแห่งเดียวในประเทศไทย ที่แสดงให้เห็นถึง อิทธิพลของการออกแบบชุมชนเมืองในยุคแรก ยุค City Beautiful คือ รูปแบบการออกแบบชุมชน เมืองที่นิยมการออกแบบถนนเป็นแนวแกน กว้างขวาง ปลายแนวแกนมีลักษณะเป็นลานเปิดโล่ง และ เป็นที่ตั้งของอาคารที่สำคัญ โดยตลอดความยาวของถนนจะมีลักษณะอาคารขนาดใหญ่ เสมือนเป็น แนวกำแพงขนาดทั้ง 2 ข้างทำให้รู้สึกถึงเสมือนว่าถูกปิดล้อม (Sense of Enclosure) (กำธร กุลชล, 2539)

ถนนราชดำเนินกลางมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่สะพานผ่านฟ้าลีลาศจนถึงสะพานผ่านพิภพลีลา มีความยาวประมาณ 1,200 เมตร จำนวน 12 ช่องการจราจร มีจุดนำสายตาที่สำคัญอยู่ตอนกลางถนน คือ วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

ภาพที่ 79 ลักษณะอาคารริมถนนราชดำเนินกลาง

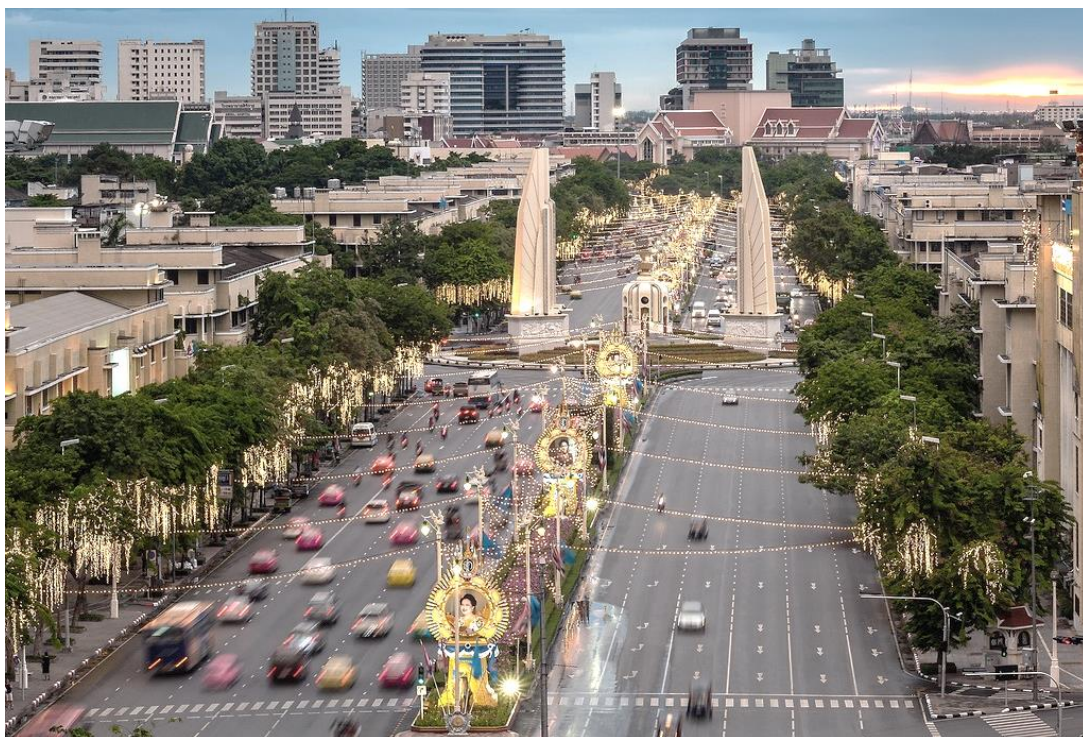
ภาพที่ 80 ทศนิยมภาพสภาพแวดล้อมถนนราชดำเนินกลาง

ภาพที่ 81 ลักษณะทางเดินเท้าริมถนนราชดำเนินกลาง

ภาพที่ 82 สภาพแวดล้อมถนนราชดำเนินกลาง

ภาพที่ 83 สภาพแวดล้อมมมสูงถนนราชดำเนินกลาง
ที่มา: <https://dsignsomething.com/2015/12/28, 2561>

4. บทบาทหน้าที่และคุณค่าความสำคัญของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีต่อชุมชนเมือง

ถนนราชดำเนินกลางเป็นพื้นที่ เปิดโล่งสาธารณะที่สำคัญของเมือง ในรูปแบบของช่องทางสัญจรทางถนนและการเดินเท้า ที่มีความสง่างามและความสำคัญต่อเมือง เชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ภายในคลองคูเมืองเดิมบริเวณสะพานผ่านพิภพลีลา กับพื้นที่ที่อยู่นอกเขตคลองรอบกรุง มีความเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์มาหลายยุคหลายสมัย มีการใช้ถนนสายนี้ในวาระสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ เป็นสัญลักษณ์ของการพัฒนาประเทศ เป็นเส้นทางเสด็จในพระราชพิธีที่สำคัญ (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547 : 50) รวมทั้งเป็นที่ชุมนุมของเหตุการณ์สำคัญทางบ้านเมือง ในการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ ความเป็นประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษา ประชาชน ซึ่งยังมีความสำคัญมาจนถึงทุกวันนี้ ได้แก่ เหตุการณ์ 14 ตุลา พ.ศ.2516 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 การชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย พ.ศ. 2549 การชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย พ.ศ.2551 เหตุการณ์ นปช. ปะทะกับกลุ่มพันธมิตรฯ 2 กันยายน พ.ศ.2551 การชุมนุมของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ เมษายน พ.ศ. 2552 มีนาคม - เมษายน พ.ศ. 2553 และการชุมนุมของ กปปส. พ.ศ. 2556 - พ.ศ. 2557 (Wikipedia, 2563a)

ในปัจจุบันถนนราชดำเนินกลางตลอด 2 ฝั่งข้างทางถูกใช้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ของชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นที่ตั้งของอาคารที่สำคัญต่าง ๆ เช่น อาคารสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลแห่งที่ 2, ร้านศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, อาคารหอศิลป์ร่วมสมัย, อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ เป็นต้น ซึ่งมีเอกลักษณ์ในรูปแบบนีโอคลาสสิก นอกจากนี้ยังเป็นที่ตั้งของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะอื่น ๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และมีบทบาททางชุมชนเมือง เช่น อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย, ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์และ อนุสรณ์สถานวีรชนประชาธิปไตย 14 ตุลาคม เป็นต้น (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547 : 50-51)

4.6.5 ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ (Royal Pavilion Mahajetsadabadin)

ภาพที่ 84 แผนผังลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

1. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

- ตำแหน่งที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ : ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ เป็นลานสาธารณะ กลางแจ้งขนาดเล็ก ตั้งอยู่บริเวณมุมถนนราชดำเนินกลางตัดกับถนนมหาไชย แขวงวัดบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ทิศเหนือ ติดกับถนนราชดำเนินกลางและถนนดินสอ

ทิศตะวันออก ติดกับถนนมหาไชย

ทิศใต้ ติดกับซอยดำเนินกลางใต้

ทิศตะวันตก ติดกับอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

- การเข้าถึงและการเชื่อมต่อพื้นที่ : ทางด้านทิศเหนือผ่านทางถนนราชดำเนินกลาง ทางด้านทิศตะวันออกผ่านทางถนนมหาไชย ทางด้านทิศใต้ผ่านทางซอยดำเนินกลางใต้

ภาพที่ 85 แผนผังเส้นทางคมนาคมลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

- ขนาดของพื้นที่ : ประมาณ 4,000 ตารางเมตร (2.5 ไร่)
- ลักษณะรูปร่าง : คล้ายรูปสี่เหลี่ยมคางหมู
- ปีที่เริ่มก่อสร้างและแล้วเสร็จ : สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2532 และสร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ.2534

(Dooasia, 2561)

- สถาปนิกผู้วางผังออกแบบ : นาวาอากาศเอก อาวุธ เงินชูกลิ่น (Dooasia, 2561)
- ส่วนโอบล้อมพื้นที่ :

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือ มีลักษณะเป็น แนวต้นประดู่ ริมถนนราชดำเนินกลาง

ภาพที่ 86 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออก มีลักษณะเป็น ป้อมมหากาฬ และแนวกำแพงเมืองเดิม
ริมถนนมหาไชย

ภาพที่ 87 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตก มีลักษณะเป็นอาคารพาณิชย์สูง 4 ชั้น ได้แก่ อาคาร
นิทรรศน์รัตนโกสินทร์

ภาพที่ 88 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ คือ วัดราชนันทารามวรวิหาร

ภาพที่ 89 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์

- การเข้าถึงและการเชื่อมต่อพื้นที่ : ทางด้านทิศเหนือผ่านทางถนนราชดำเนินกลาง ทางด้าน
ทิศตะวันออกผ่านทางถนนมหาไชย, ทางด้านทิศใต้ผ่านทางซอย ดำเนินกลางใต้

ภาพที่ 90 แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์
ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

2. ความเป็นมาของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ตั้งอยู่บนพื้นที่ 2.5 ไร่ เป็นที่ดินทรัพย์สินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ถึงแม้จะเป็นสถานที่ที่สร้างขึ้นใหม่ในเกาะรัตนโกสินทร์ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งคุณค่าความงดงามทางสถาปัตยกรรมไทยแท้ไว้อย่างครบถ้วน สร้างขึ้นแทนที่อาคารเก่าสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นยุคเดียวกับกลุ่มอาคารริม 2 ฟากถนนราชดำเนิน เคยเป็นโรงภาพยนตร์และโรงละครศาลาเฉลิมไทยที่ถูกรื้อถอนไป เมื่อ พ.ศ.2532 เพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ซึ่งก่อนทรงขึ้นครองราชย์ทรงดำรงตำแหน่งพระอิสริยยศเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์และเพื่อเปิดมุมมองทางทัศนียภาพ ปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบ ให้สามารถมองเห็นทัศนียภาพของวัดราชนัลดารามวรวิหาร ซึ่งเป็นที่ตั้งของโลหะปราสาท โดยมีลักษณะพื้นที่โดยรอบเป็นลานกว้างมีการจัดภูมิทัศน์ที่สวยงาม ตรงกลางลานเป็นพลับพลาที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สำหรับประกอบพระราชพิธีสำคัญและต้อนรับพระราชอาคันตุกะจากต่างประเทศ (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2552 : 126)

3. ลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อม

ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์มีลักษณะรูปร่างคล้ายรูปสี่เหลี่ยมคางหมู มีขนาดความยาวด้านทิศเหนือ 86 เมตร ทิศตะวันออกรวม 61 เมตร ความยาวด้านทิศใต้ 104 เมตร และความยาวทิศตะวันตก 41 เมตร โดยลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ดังนี้ (ศูนย์ข้อมูลเกาะรัตนโกสินทร์, 2561)

ส่วนแรก พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากทรงสถาปนาวัดราชนันทารามวรวิหาร และโลหะปราสาท ลักษณะของพระบรมราชานุสาวรีย์เป็นพระบรมรูปขนาด 1.5 เท่าของพระองค์จริง ประทับพระที่นั่ง มีแท่นฐานหินอ่อนรองรับ 2 ชั้น ด้านหลังพระบรมรูปเป็นฉากรูปพระวิมาน ฉากด้านหลังเป็นหินอ่อนจารึกพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ พื้นลานที่รองรับแท่นฐานรวมทั้งกระถางต้นไม้ตามมุมใช้เป็นหินแกรนิต

ภาพที่ 91 พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายในลานฯ

ส่วนที่สอง พลับพลาที่ประทับของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ เพื่อใช้ในพระราชพิธีต้อนรับราชอาคันตุกะ จากลักษณะของพลับพลาเป็นพลับพลาโถงจตุรมุขหลังคาลาด 2 ชั้น มีฟาไลปิกนิกโดยรอบ หลังคามุงกระเบื้องเคลือบสีประดับช่อฟ้า ใบระกาหน้าบันปั้นลายปิดทอง ประดับกระจก เพดานปิดทองลายฉลุประดับดาวเพดาน เสาในเขียนลายรดน้ำ เสานอกบุหินอ่อนปั้นบัวหัวเสา และบัวดินเสาปิดทอง พื้นเป็น 2 ระดับ ในส่วนที่ประทับและที่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เฝ้า ยกพื้นสูง 0.45 เมตร โดยมีขนาดของอาคารพลับพลากว้าง 8 เมตร ยาว 15.50 เมตร โครงสร้างทั้งหมดเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก และ ศาลา 3 หลัง สำหรับข้าราชการเฝ้ารับเสด็จ และผู้เข้าร่วมพิธี มีลักษณะเป็นศาลาโถงกว้าง 5 เมตร ยาว 8 เมตร หลังคามุงกระเบื้องเคลือบสี หน้าบันปั้นปูน พื้นปูหินอ่อนเสาคอนกรีตเสริมเหล็ก ฝิวขัดปนดำ

ภาพที่ 92 พลับพลาที่ประทับของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภายในลานฯ

ส่วนที่ 3 ลานโล่งสาธารณะ เพื่อใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจและสร้างความร่มรื่นแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว มีลักษณะเป็นส่วนสาธารณะขนาดเล็กพรรณไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้พุ่มเตี้ย ประเภทไม้ดอก ไม้ประดับ ให้ความรู้สึกโล่งสบายตา พื้นลานเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ปูด้วยหินแกรนิตสีเทาอ่อน จัดให้มีที่นั่งพักผ่อนของประชาชน มีรั้วรอบบริเวณเป็นรั้วเตี้ยสูงประมาณ 0.80 เมตร และมีเสาไฟส่องสว่างโดยรอบบริเวณมีลักษณะเป็นเสาสีขาวรูปแบบ Neo Classic

ภาพที่ 93 ลักษณะสภาพแวดล้อม ภายในลานฯ

ภาพที่ 94 ลักษณะสภาพแวดล้อม ภายในลานฯ

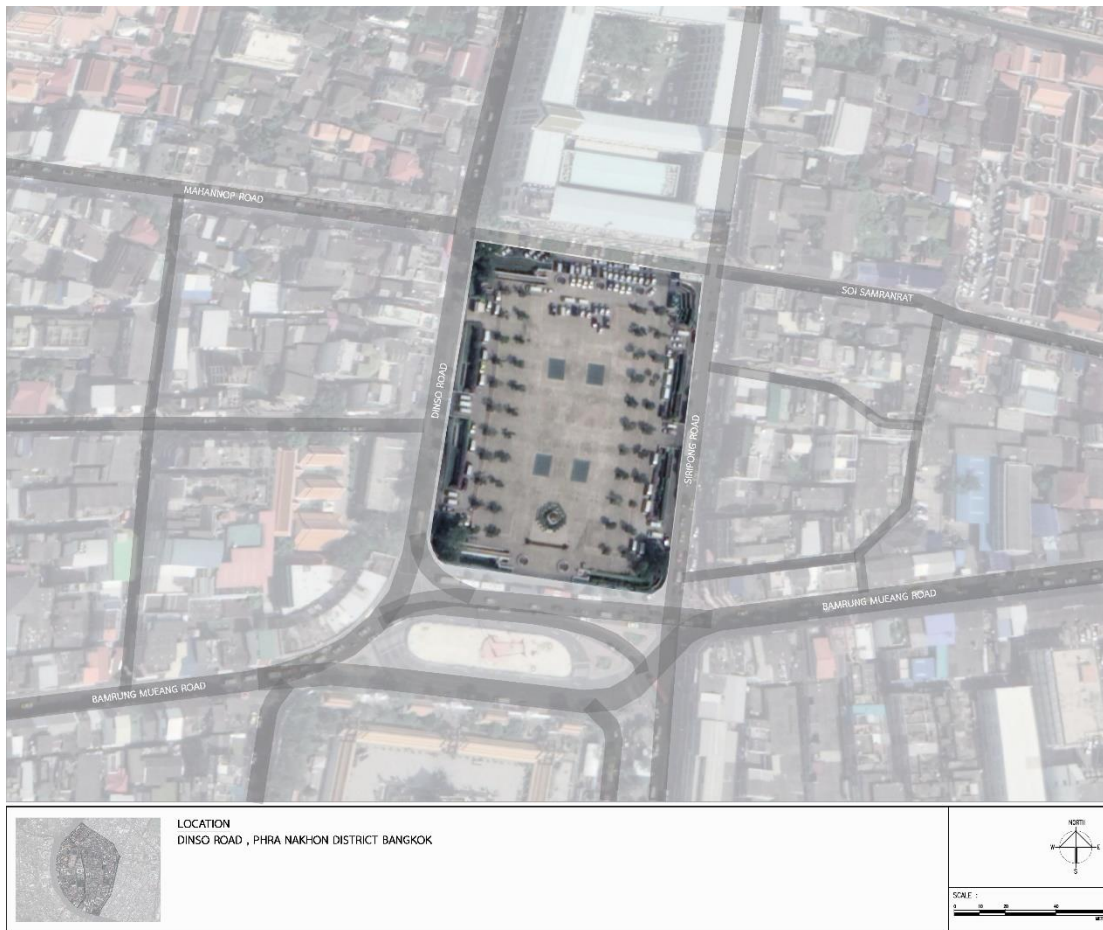
ภาพที่ 95 สภาพแวดล้อมภูมิสูงบริเวณลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์

ที่มา : <http://www.thailandphotomap.com/walking-bangkok-map-5-central-ratanakosin/,2561>

4. บทบาทหน้าที่และคุณค่าความสำคัญของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีต่อชุมชนเมือง

ในปัจจุบันลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะและพื้นที่สีเขียวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของเกาะรัตนโกสินทร์ เป็นลานโล่งสาธารณะขนาดเล็กสำหรับประชาชนและนักท่องเที่ยวได้มาถ่ายภาพและใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นพื้นที่สำหรับให้ประชาชนมาถวายบังคมพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 และใช้ในพิธีต้อนรับพระราชอาคันตุกะจากต่างประเทศ

4.6.6 ลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร (Bangkok Metropolitan Administration Square)

ภาพที่ 96 แผนผังลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

1. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

- ตำแหน่งที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ : ลานคนเมืองกรุงเทพมหานครตั้งอยู่บริเวณด้านหน้า

อาคารศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ทิศเหนือ ติดกับศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร

ทิศตะวันออก ติดกับถนนศิริพงษ์

ทิศใต้ ติดกับถนนบำรุงเมือง

ทิศตะวันตก ติดกับถนนดินสอ

- การเข้าถึงและการเชื่อมต่อของพื้นที่ : ทางด้านทิศเหนือผ่านทางอาคารศาลาว่าการกรุงเทพมหานครทางด้านทิศตะวันออกผ่านทางถนนศิริพงษ์, ทางด้านทิศตะวันตกผ่านทางถนนดินสอ และ ทางด้านทิศใต้ผ่านทางถนนบำรุงเมือง

ภาพที่ 97 แผนผังเส้นทางคมนาคมลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

- ขนาดของพื้นที่ : ประมาณ 26,000 ตารางเมตร
- ลักษณะรูปร่าง : รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า
- ปีที่เริ่มก่อสร้างและแล้วเสร็จ : สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2444 และก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ.

2446

- ส่วนโอบล้อมพื้นที่ :

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือ อาคารศาลาว่าการกรุงเทพฯ

ภาพที่ 98 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 99 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตก เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ และ กลุ่มอาคารพาณิชย์ สูง 4 - 5 ชั้น

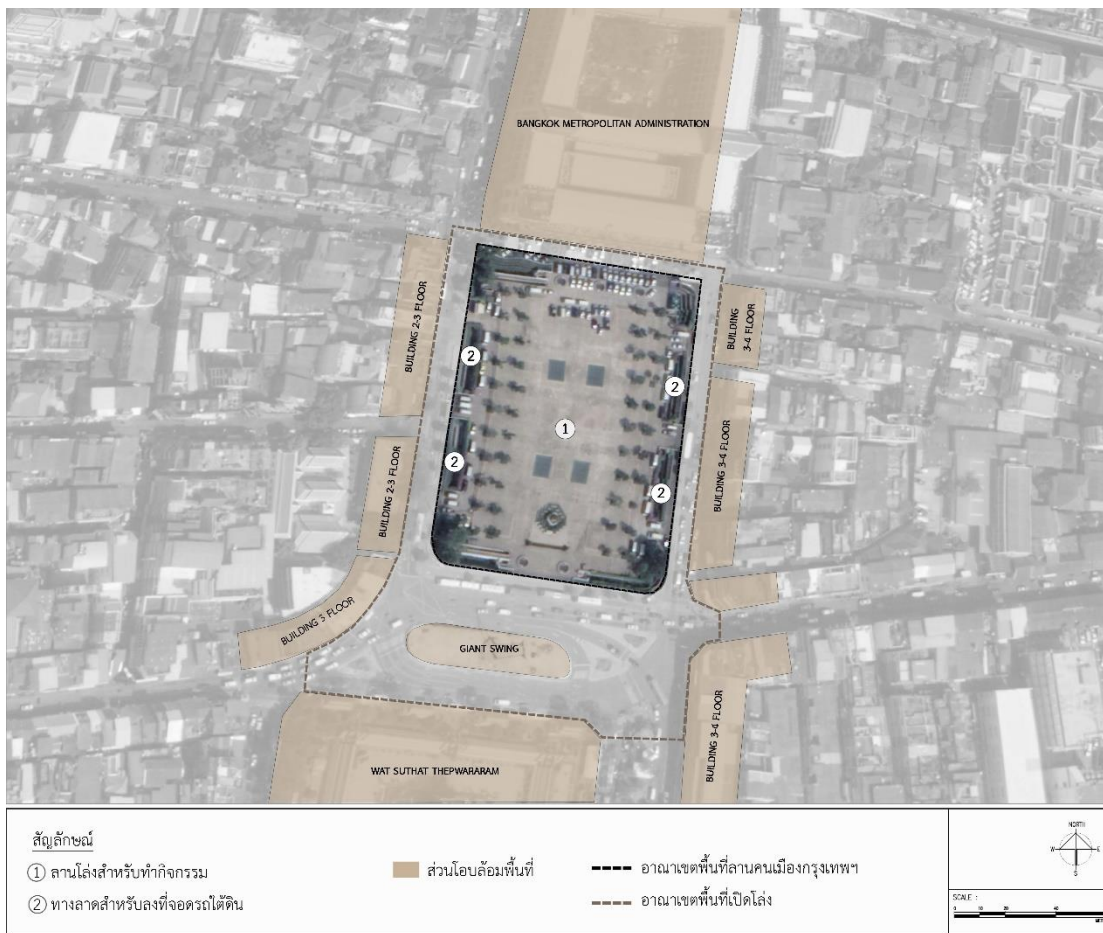

ภาพที่ 100 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ เสาชิงช้า และวัด สู่ทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

ภาพที่ 101 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 102 แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

2. ความเป็นมาของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

พื้นที่ลานคนเมืองแต่เดิมในสมัย รัชกาลที่ 5 เคยเป็นโรงกำชมาก่อน ภายหลังจากได้มีการพัฒนาพื้นที่เป็นตลาดเสาชิงช้า และมีการดัดแปลงอาคารตลาดเสาชิงช้ามาเป็นอาคารสำนักงานเทศบาล กรุงเทพฯ มีลักษณะเป็นอาคารรูปตัวยู สูง 2 ชั้น หลังคามุงกระเบื้อง ในสมัยพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีความคิดเห็นว่าเป็นที่อาคารสำนักงานกรุงเทพฯ หลังเดิมมีความแออัดคับแคบ จึงได้มีการออกแบบอาคารศาลาว่าการกรุงเทพฯ ใหม่ ในปี พ.ศ. 2498 โดยมีหม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร สถาปนิก จากกรมศิลปากร เป็นผู้ออกแบบ และมีการวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2499 มีลักษณะการออกแบบอาคารสถานที่ทำการของเทศบาลเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมแบบปิดล้อม สูง ประมาณ 4 ชั้น ด้านในตรงกลางมีลักษณะเป็นลานสนามหญ้า (ที่ปรากฏในปัจจุบัน) มีส่วนอาคารที่เป็นหอสูง 99 เมตร (ซึ่งไม่ได้สร้าง) และพื้นที่ด้านหน้าได้ใช้เป็นลานจอดรถยนต์ จนได้มีการ

ปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้พื้นที่และก่อสร้างเป็น ลานคนเมือง เมื่อปี พ.ศ. 2539 แล้วเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2545 (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556 : 199 – 201)

3. ลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อม

ลานคนเมืองกรุงเทพฯ มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะหน้าอาคาร (ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร) มีการวางผังออกแบบลานโดยให้แกนหลัก อยู่ในแนวทิศเหนือ - ใต้ และแกนรอง อยู่ในแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก โดยมีขนาดความกว้างประมาณ 130 เมตร และยาวประมาณ 150 เมตร มีช่องแสงรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 8 x 8 ม. จำนวน 4 ช่อง และมีช่องแสงรูปวงกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5 ม. ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าศาลากลาง 3 ช่อง และบริเวณฝั่งเสาชิงช้า 2 ช่อง เป็นช่องแสงสำหรับให้แสงสว่างแก่ที่จอดรถด้านล่าง และมีช่องสำหรับปลูกต้นไม้ ขนาดประมาณ 1.8 x 1.8 ม. แถวละ 11 ช่อง จำนวน 4 แถว รวม 44 ช่อง และทางด้านทิศใต้ของลานเป็นที่ตั้งของประติมากรรม 2 มิติ รูปร่างคล้ายใบโพธิ์ สีทองและ ป้ายชื่อเต็มของกรุงเทพมหานคร พื้นที่ด้านข้างทางด้านตะวันออก - ตะวันตก ประกอบไปด้วยทางลาดลงสู่ที่จอดรถชั้นใต้ดิน 2 ชั้น ที่ใช้พื้นที่เป็นลานจอดรถ สามารถรองรับรถยนต์ได้ประมาณ 600 – 800 คัน สำหรับเจ้าหน้าที่ของกรุงเทพฯ

พื้นที่ลานคนเมืองมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะแบบปิดล้อมอย่างสมบูรณ์ มีการปิดล้อมทั้ง 4 ด้านจากอาคารโดยรอบ และมีขอบเขตการปิดล้อมที่ชัดเจน

ภาพที่ 103 สภาพแวดล้อมลานคนเมือง กรุงเทพฯ

ภาพที่ 104 สภาพแวดล้อมลานคนเมือง กรุงเทพฯ

ภาพที่ 105 สภาพแวดล้อมมมสูงบริเวณลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร

ที่มา : https://www.matichon.co.th/local/quality-life/news_335461,2561

4. บทบาทหน้าที่และคุณค่าความสำคัญของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีต่อชุมชนเมือง

ลานคนเมืองกรุงเทพฯ เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่สร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นพื้นที่ ปฏิสัมพันธ์ของคนกรุงเทพฯ เป็นพื้นที่ลานโล่งหน้าอาคารศาลาว่าการกรุงเทพฯ ในเชิงสัญลักษณ์ ที่กลายเป็นภูมิสัญลักษณ์อีกแห่งหนึ่งของกรุงเทพฯ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ ในอดีต เมื่อปี พ.ศ. 2328 ถูกใช้เป็นสถานที่จัดพิธีโล้ชิงช้าในศาสนาพราหมณ์ และพื้นที่นันทนาการของชุมชนใกล้เคียง

แต่ในปัจจุบันกิจกรรมการใช้พื้นที่ลานคนเมือง ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมของกรุงเทพฯ เนื่องในวันสำคัญของชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ และกิจกรรมในรูปแบบการประชาสัมพันธ์ นโยบายโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ กรุงเทพฯ รวมทั้งกิจกรรมทางการเมือง เป็นต้น

เนื่องจากสภาพที่ตั้งของ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ ที่ตั้งอยู่ในย่านชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วยที่พักอาศัย สถานศึกษา ศาสนสถาน สถานที่ราชการ จึงมีบทบาทหน้าที่อื่น ๆ ที่หลากหลายขึ้น ได้แก่ การทำหน้าที่เป็นพื้นที่จอดรถขึ้นใต้ดินสำหรับพนักงานราชการ และพื้นที่สำหรับกิจกรรมนันทนาการ ออกกำลังกาย ของนักเรียนและประชาชนที่อยู่อาศัยโดยรอบ (สิทธิพร ภิรมย์รีน, 2556 : 205 – 206)

4.6.7 ลานโล่งเสาชิงช้า (Giant Swing)

ภาพที่ 106 แผนผังลานโล่งเสาชิงช้า ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

1. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

- ตำแหน่งที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ : เสาชิงช้า คือ สัญลักษณ์อย่างหนึ่งของกรุงเทพฯ ตั้งอยู่บนถนนบำรุงเมือง แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กรุงเทพฯ นอกจากความสวยงามสะอาดตาของผู้พบเห็นแล้ว ประวัติความเป็นมาของเสาชิงช้า ซึ่งได้รับการก่อสร้างขึ้นภายหลังการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ประมาณ 2 ปี นอกจากนั้นพื้นที่บริเวณรอบ ๆ เสาชิงช้ายังมีมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าที่สามารถสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่นิยมมาท่องเที่ยวชมพื้นที่ระแวกนี้ (สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, 2555 : 114)

ทิศเหนือ ติดกับถนนบำรุงเมืองและลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร

ทิศตะวันออก ติดกับถนนบำรุงเมือง

ทิศใต้ ติดกับถนนบำรุงเมืองและ วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

ทิศตะวันตก ติดกับถนนบำรุงเมือง

- การเข้าถึงและการเชื่อมต่อของพื้นที่ : ผ่านการสัญจรทางบก ทางด้านทิศเหนือผ่านทาง บำรุงเมืองและลานคนเมือง ทางด้านทิศตะวันออกผ่านทางถนนบำรุงเมือง, ทางด้านทิศตะวันตกผ่านทาง ถนนบำรุงเมือง และ ทางด้านทิศใต้ผ่านทางถนนบำรุงเมือง

ภาพที่ 107 แผนผังเส้นทางคมนาคมลานโล่งเสาชิงช้า ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

- ขนาดของพื้นที่ : ประมาณ 1,180 ตารางเมตร
- ลักษณะรูปร่าง : รูปวงรี
- ปีที่เริ่มก่อสร้างและแล้วเสร็จ : ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2327
- ส่วนโอบล้อมพื้นที่ :

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือ มีลักษณะเป็นลานคนเมือง และถัดออกไปเป็นศาลาว่าการ กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 108 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของลานเสาชิงช้า
ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออก กลุ่มอาคารพาณิชย์สูง 3-4 ชั้น ริมนนศิริพงษ์

ภาพที่ 109 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของลานเสาชิงช้า

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตก กลุ่มอาคารพาณิชย์สูง 2-3 ชั้น

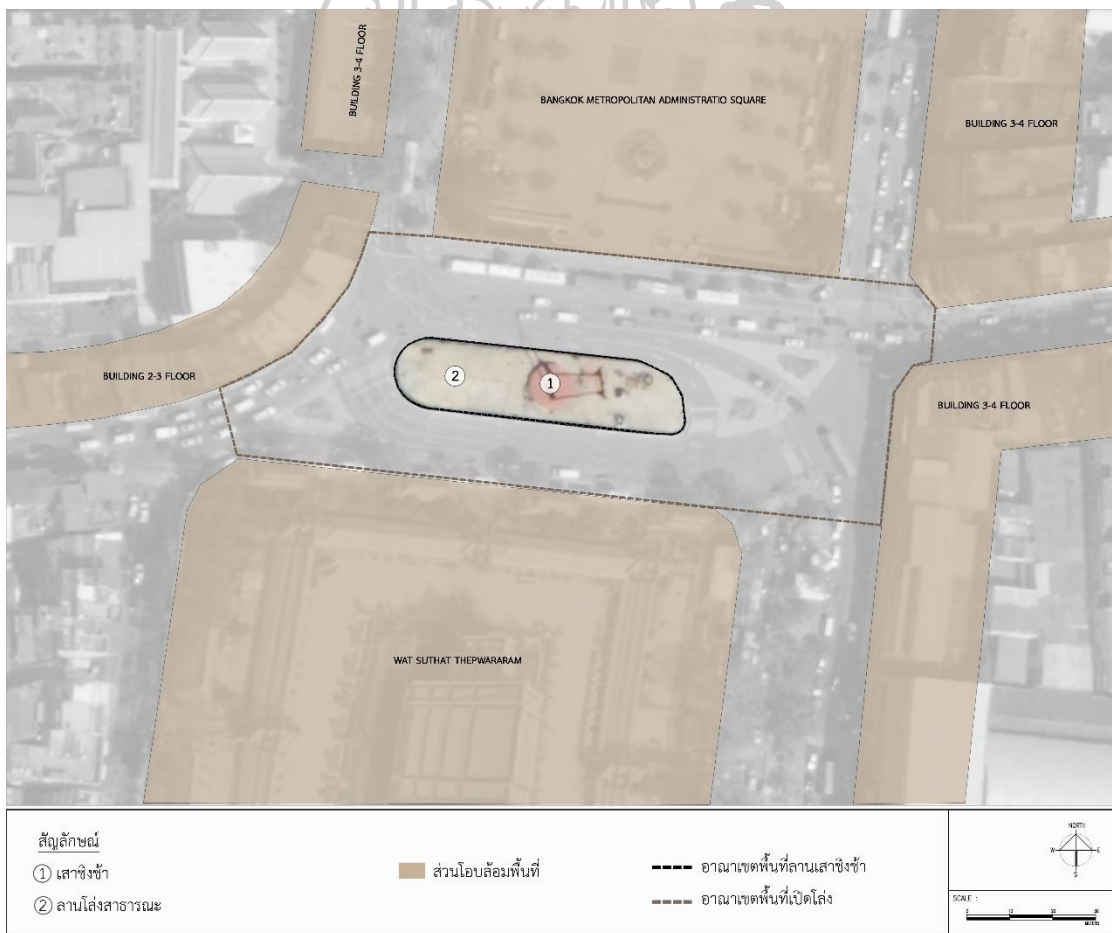

ภาพที่ 110 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของลานเสาชิงช้า

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ มีลักษณะเป็นโบราณสถานวัดสุทัศนเทพวรารามราช
วรมหาวิหาร

ภาพที่ 111 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของลานเสาชิงช้า

ภาพที่ 112 แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมลานโถงเสาชิงช้า

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

2. ความเป็นมาของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

ในอดีตเสาชิงช้าคือใจกลางเมืองกรุงเทพมหานครหรือเรียกว่า“สะดือเมือง” โดยถูกกำหนดให้สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อเป็นพื้นที่ที่ใช้ประกอบพิธีโล้ชิงช้าในพระราชพิธีตรียัมพวาย ตรีปวาย ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยสามารถสรุปความเป็นมาของพื้นที่ได้ดังนี้

พ.ศ. 2327 กำหนดสร้างเสาชิงช้าหน้าเทวสถานโบสถ์พราหมณ์

พ.ศ. 2361 ฟ้าผ่าลงบนยอดเสาชิงช้า จึงได้ทำพิธีแก้ไสยศาสตร์และซ่อมแซม

พ.ศ. 2444 ย้ายเสาชิงช้าจากหน้าเทวสถานโบสถ์พราหมณ์ มายังตำแหน่งที่ตั้งในปัจจุบัน และได้ทำการยกพื้นขึ้นเป็นแท่นปูนและเปลี่ยนหัวเม็ดยอดเสาตะเกียบเป็นหัวเม็ดทรงตัดเหลี่ยมเพชร

พ.ศ. 2463 วัสดุไม้เสาชิงช้าเกิดการผุพังทั้งหมด เนื่องจากโดนแดดฝนมากกว่า 100 ปี จึงมีการบูรณะครั้งใหญ่ โดย บริษัท หลุยส์ ที เลียวโนเวนส์ จำกัด บริษัทค้าไม้สักในประเทศไทยได้บริจาคไม้ทำเสาตะเกียบและกระจิง

พ.ศ. 2490 เกิดไฟไหม้ขึ้นที่เสา เนื่องจากรูปที่ประชาชนจุดคาบหัวไหล่นลงในช่องแตกของเสาไม้ จึงมีการซ่อมแซม

พ.ศ. 2502 ได้ทำพิธียกกระจิงขึ้นบนยอดเสาชิงช้า พร้อมทาสีใหม่

พ.ศ. 2513 – 2515 ทำการบูรณะครั้งใหญ่ เนื่องจากเสาหักและเสาตะเกียบชำรุดทุกส่วน จากการกัดกินของมอดและปลวกเป็นเวลานาน โดยมีการขอความเห็นชอบจากรัฐบาลและกรมศิลปากรในการจัดพิธีรื้อเสาเก่าลงและตั้งเสาขึ้นใหม่ เสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2515

พ.ศ. 2525 กรุงเทพฯ ได้ทำการปรับปรุงลานโล่งสาธารณะเสาชิงช้า

พ.ศ. 2537 – 2539 ทำการซ่อมบำรุงโครงสร้างเล็กน้อย โดยใช้สายเหล็กรัดเป็นโครงเหล็กประกบเพื่อยึดโครงสร้างหลักไว้

พ.ศ. 2548 เดือน กุมภาพันธ์ พบว่าเสาชิงช้ามีความชำรุดทรุดโทรมมาก ปรากฏรอยผุแตกเป็นร่องลึก โดยเฉพาะรอยต่อเสากลาง กรุงเทพฯ จึงได้ทำหนังสือขออนุญาตกรมศิลปากร เพื่อดำเนินการบูรณะด้วยการเปลี่ยนเป็นเสาใหม่ทั้งหมด เน้นการแก้ไขการผุกร่อนในระยะยาว เนื่องจากสาเหตุที่เสาชิงช้าผุกร่อนได้ง่าย เป็นเพราะเสาหลักทั้งสองต้นใช้ไม้ยาวท่อนละประมาณ 7 เมตร ทำสลักเดือยต่อกัน 3 ท่อน ทำให้น้ำซึมเข้าในรอยต่อจนไม้ผุได้ง่าย ทางกรุงเทพฯ ตั้งเป้าไว้ว่าเสาชิงช้าใหม่ หากได้รับการดูแลบำรุงรักษาอย่างดีจะมีความมั่นคง แข็งแรงต่อไปได้ถึง 100 ปี (กรุงเทพมหานคร, 2550)

3. ลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อม

ลานโล่งสาธารณะเสาชิงช้า ประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลัก 2 ส่วน คือ

ส่วนแรก คือ ลานโล่งที่เป็นบริเวณที่ตั้งของเสาชิงช้า มีลักษณะลานโล่งรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า มุมโค้ง ส่วนที่สอง คือ เสาชิงช้าขนาดใหญ่ สูง 21.15 ม. เส้นผ่านศูนย์กลาง ตั้งอยู่บนแท่นหินขนาดใหญ่ ฐานกลมเส้นผ่านศูนย์กลาง ประมาณ 10.50 ม. ฐานกลมก่อเป็นฐานปัทม์ทำด้วยหินล้างสีขาว พื้นบนปูกระเบื้องดินเผาสีแดง มีบันได 2 ชั้น ทั้ง 2 ด้าน ตามแนวโค้งของฐานติดแผ่นจารึกประวัติเสาชิงช้า เสาไม้แกนกลางคู่และเสาตะเกียบ 2 คู่ เป็นเสาหัวเม็ด ล้วนทำด้วยไม้สักกลึงกลม โครงยึดหัวเสาทั้งคู่แกะสลักอย่างสวยงาม กระจังและหูช้างไม้เป็นลวดลายไทย ทั้งหมดทา สีแดงชาด ติดสายล่อฟ้า จากลวดลายกระจังด้านบนลงดิน

กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเสาชิงช้าเป็น โบราณสถาน สำคัญของชาติเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492 นับตั้งแต่สร้างครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2327 จนถึงการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งล่าสุด ซึ่งเสาชิงช้าคู่เดิมถูกถอดเปลี่ยนเมื่อปี พ.ศ. 2549 เสาชิงช้ามีอายุรวมประมาณ 222 ปี (ที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/เสาชิงช้า>, 2561)

ภาพที่ 113 สภาพแวดล้อมลานโล่งเสาชิงช้า

ภาพที่ 114 สภาพแวดล้อมลานโล่งเสาชิงช้า

ภาพที่ 115 สภาพแวดล้อมมุมมองบริเวณลานเสาชิงช้า

ที่มา : <http://www.bkktopview.com>, 2561

4. บทบาทหน้าที่และคุณค่าความสำคัญของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีต่อชุมชนเมือง

เสาชิงช้าในอดีตใช้เป็นที่ประกอบพิธีโล้ชิงช้าในพระราชพิธี “ตรีโยมปวาย ตรีปวาย” เป็นเทศกาลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แต่สำหรับเสาชิงช้าที่เห็นในปัจจุบันนั้นเป็นเสาต้นใหม่ ซึ่งได้จัดพิธีสมโภชน์ไปเมื่อวันที่ 11-13 กันยายน พ.ศ.2550 วัสดุหลักทำจากไม้สักทองจากเมืองแพร่ ซึ่งในปัจจุบัน ลานโล่งสาธารณะเสาชิงช้า นอกจากเป็นเสมือนวงเวียนทางการจราจรแล้ว ยังเป็นพื้นที่นันทนาการขนาดย่อมของชุมชนใกล้เคียงและ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์ที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร เสาชิงช้าได้กลายเป็นโบราณสถานอันเป็นที่น่าจดจำแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และ กลายเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ของกรุงเทพฯ

4.6.8 ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 (King Buddha Yodfa Chulaloke Monument)

ภาพที่ 116 แผนผังลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

1. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

- ตำแหน่งที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ : ลานโล่งสาธารณะพระปฐมบรมราชานุสรณ์รัชกาลที่ 1 บริเวณเชิงสะพานปฐมบรมราชานุสรณ์หรือสะพานพุทธฯ ฝั่งพระนคร แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ทิศเหนือ ติดกับถนนจักรเพชรและถนนตรีเพชร

ทิศตะวันออก ติดกับถนนสะพานพระพุทธยอดฟ้า

ทิศใต้ ติดกับสะพานพระพุทธยอดฟ้า

ทิศตะวันตก ติดกับถนนสะพานพระพุทธยอดฟ้า

- การเข้าถึงและการเชื่อมต่อของพื้นที่ : ผ่านทางสะพานพุทธและถนนจักรเพชรโดยสามารถใช้บริการที่จอดรถใต้ที่วัดเลียบ, การโดยสารรถประจำทางสาย 53, 8, ทางเรือโดยสาร ใช้เรือด่วน

เจ้าพระยา มาขึ้นที่ ท่าสะพานพุทธ, การเดินเท้าผ่านทางถนนจักรเพชรบริเวณทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพื้นที่

ภาพที่ 117 แผนผังลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

- ขนาดของพื้นที่ : ประมาณ 8,850 ตารางเมตร, 6 ไร่
- ลักษณะรูปร่าง : มีลักษณะคล้ายรูปทรงวงรี
- ปีที่เริ่มก่อสร้างและแล้วเสร็จ : ได้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2472 และ ก่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ.

2475

- ส่วนโอบล้อมพื้นที่

ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือ กับวัดราชบูรณะราชวรวิหาร โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย และอาคารพาณิชย์ 2 ชั้น ริมถนนจักรเพชร

ภาพที่ 118 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศเหนือของลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1
ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออก สวนสาธารณะขนาดเล็ก

ภาพที่ 119 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันออกของลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1
ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตก อาคารพาณิชย์ 3 - 4 ชั้น ริมนถนนสะพานพุทธ

ภาพที่ 120 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกของลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1
ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ สะพานพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ภาพที่ 121 ส่วนโอบล้อมทางด้านทิศใต้ของลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1

ภาพที่ 122 แผนผังองค์ประกอบและส่วนโอบล้อมลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1
ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth, 2561

2. ความเป็นมาของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

สะพานพุทธและลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 ถูกสร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) ปี พ.ศ.2472 เนื่องในโอกาสการสถาปนากรุงเทพมหานครครบ 150 ปี ได้โปรดเกล้าฯ ให้มีพิธีฉลองพระนครครบ 150 ปี และมีพระราชดำริที่จะสร้างสิ่งที่เป็นอนุสรณ์ แสดงถึงความรำลึกในพระกรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ผู้สถาปนากรุงเทพมหานคร โดยมีการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชพร้อมกับลานโถงสาธารณะ และสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา เชื่อมระหว่างเขตพระนครกับธนบุรีเข้าด้วยกัน เพื่อให้การคมนาคมไปมาระหว่างเมืองสะดวกยิ่งขึ้น และถือเป็นการรองรับการขยายตัวของเมืองพระนครอีกด้วย โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์ เมื่อวันที่ 6 เม.ย. 2475 (สำนักหอสมุดกลาง ม.ศิลปากร, 2561)

ปี พ.ศ. 2504 ได้มีการบำรุงรักษาพระบรมราชานุสาวรีย์ ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ โดยมีการเสริมฐานของพระบรมราชานุสาวรีย์ และฉากหลังให้สูงเด่นสามารถมองเห็นได้จากระยะไกล

ปี พ.ศ. 2525 กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 เพื่อฉลองกรุงเทพมหานครครบรอบ 200 ปี

ปี พ.ศ.2553 เป็นปีที่กรุงเทพมหานครครบรอบ 228 ปี และเพื่อแสดงถึงความรำลึกในพระกรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กรุงเทพมหานครจึงได้ดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณลานพระปฐมบรมราชานุสรณ์ เพื่อความสง่างามแก่พระบรมราชานุสาวรีย์ โดยสำนักงานโยธา สำนักผังเมือง กรมทางหลวงชนบท และกรมศิลปากร ได้ร่วมกันปรับปรุงให้คงความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม โดยมีการปรับปรุงองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ การปรับปรุงพื้นผิวบริเวณแท่นพระรูปฯ โดยให้คงรูปแบบและสีเดิมตามที่กรมศิลปากรกำหนด ลานพื้นทางเดินภายในลานกระถางต้นไม้ ปลุกต้นไม้เพิ่มเติม เพิ่มระบบน้ำหยดรดต้นไม้ เพื่อลดภาระในการดูแลรักษาต้นไม้ งานระบบไฟฟ้าส่องสว่างแบบต่าง ๆ (โพสต์ทูเดย์, 2553)

ปี พ.ศ.2561 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ย่านปากคลองตลาด บริเวณถนนจักรเพชร ช่วงจากสะพานเจริญรัชถึงลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 สะพานพระพุทธยอดฟ้า เขตพระนคร เป็นโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ย่านสำคัญในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ตามนโยบาย “Now ทำจริง เห็นผลจริง” โดยพล.ต.อ.อัศวิน ขวัญเมือง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ผู้บริหารสำนักงานโยธา ผู้บริหารเขตพระนคร และยังเป็นความร่วมมือกันของทางภาครัฐ และภาคเอกชน เป็นการดำเนินการปรับปรุงทางเท้า ทางเข้า - ออกพื้นที่ ทางลาดคนพิการ ผิวจราจรและระบบระบายน้ำ สิ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน และจัดแต่งภูมิทัศน์ให้สวยงามและเป็นระเบียบ (ที่มา : <http://www.bangkok.go.th/main/page.php?&43-News&type=detail&id=21050>, 2561)

3. ลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อม

ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 มีลักษณะเป็นลานโล่งคล้ายรูปทรงวงรียาว มีแนวแกนวางตัวในแนวตะวันออกเฉียงเหนือ - ตะวันตกเฉียงใต้ มีจุดนำสายตา และองค์ประกอบหลัก อยู่ที่พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 1 ที่หันหน้ามาทางฝั่งพระนคร ล้อมด้วยทิวาสำริด มีความสูงตั้งแต่วางฐานตลอดยอด 4.60 เมตร ฐานกว้าง 2.30 เมตร มีฐานหินอ่อนเป็นที่รองรับพระบรมรูปหล่ออีกหนึ่งชั้น เบื้องหลังก่อเป็นกำแพงหินอ่อน ตรงกลางเจาะเป็นช่องลึกล้ำประตู มีเสาหินสลัก 2 ข้าง ด้านหลังกำแพงเป็นแผ่นจารึกหินอ่อน จารึกความเป็นมาของการก่อสร้าง ทางด้านหน้ามีเครื่องบูชา พุ่มดอกไม้ มีน้ำพุ อยู่ที่ 2 ข้าง และมีองค์ประกอบย่อย คือ บ่อน้ำพุทางด้านทิศเหนือ

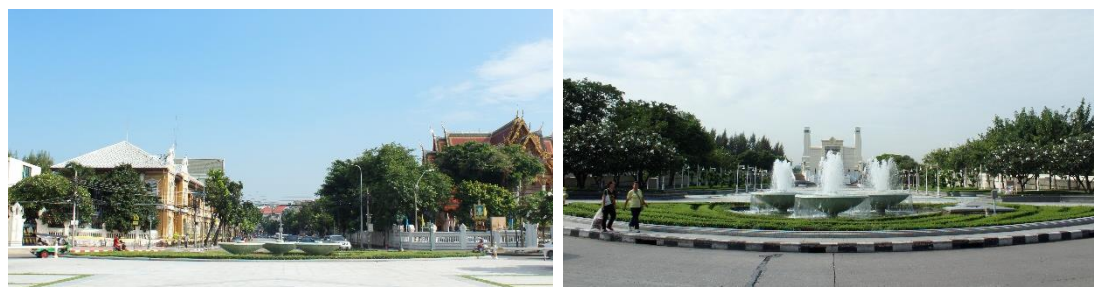

ภาพที่ 123 พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 1

ภายในพื้นที่ของลาน มีพื้นที่เปิดโล่งขนาดกว้างขวางเพื่อรองรับการทำกิจกรรมที่หลากหลาย มีการจัดภูมิทัศน์ที่เรียบง่ายเป็นระเบียบ พื้นของลานเป็นพื้นคอนกรีตเสริมเหล็ก ปูด้วยกระเบื้องซีเมนต์สีเทา สลับกับแนวพื้นหญ้า เป็น Pattern ตารางสี่เหลี่ยม บริเวณพื้นที่ริมขอบด้านนอกของลานมีการจัดเป็นสวนหย่อมตลอดแนว และปลูกต้นไม้เป็นแนวยาว บริเวณช่องสำหรับปลูกต้นไม้ ทำเป็นแท่นยกสูงจากพื้นประมาณ 0.45 ม.บริเวณขอบกรุด้วยหินแกรนิต และใช้เป็นที่นั่งพักผ่อน

ภาพที่ 124 ลักษณะพื้นผิวลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1

ภาพที่ 125 สภาพแวดล้อม ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1

ภาพที่ 126 สภาพแวดล้อมภูมิสูงบริเวณลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1
ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=LyOPdcuMTr4>, 2561

4. บทบาทหน้าที่และคุณค่าความสำคัญของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีต่อชุมชนเมือง

ในปัจจุบัน ลานปฐมบรมราชานุสรณ์มีบทบาท เป็นที่ประดิษฐานปฐมบรมราชานุสรณ์รัชกาลที่ 1 ภายในพื้นที่ประกอบไปด้วยลานโล่งสาธารณะให้คนมาใช้พักผ่อนหย่อนใจ เป็นลานกีฬาของเด็กนักเรียนในย่านนั้น ทั้งฟุตบอล และสเกตบอร์ด ก็จะมีให้เห็นเป็นประจำในช่วงเย็นหลังโรงเรียนเลิก อีกทั้งยังเป็นสถานที่จัดงาน เทศกาล พิธีที่สำคัญต่าง ๆ เช่น การจัดงาน “ดอกไม้เพื่อพ่อ” เมื่อปี พ.ศ. 2560, เป็นพื้นที่ตั้งพระเมรุมาศจำลองในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ ในหลวงรัชกาลที่ 9 และ เป็นสถานที่บวงสรวงสักการะกษัตริย์ผู้สร้างกรุงเทพมหานคร ในวันจักรีของทุก ๆ ปี

ภาพที่ 127 สภาพแวดล้อมมุมมองบริเวณลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1

ที่มา : https://www.youtube.com/watch?v=YtT_f_UhvFw, 2561

4.7 บทสรุป

การศึกษาในส่วนบทที่ 4 นี้ได้กล่าวถึง เรื่องข้อมูลทั่วไปของบริบทพื้นที่ศึกษา ทางผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน โครงสร้างและแบบแผนของเมืองเกาะรัตนโกสินทร์ในภาพรวม เพื่อทำความเข้าใจกับระบบโครงสร้างเมืองในภาพรวม ก่อนจะนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาลงในรายละเอียดเฉพาะของแต่ละพื้นที่ โดยประกอบไปด้วยพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่ทำการศึกษา 8 พื้นที่ โดยมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมเมืองในปัจจุบัน ได้แก่ พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะบริเวณสนามหลวง (Sanam Luang) เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญทั้งในแง่ตำแหน่งเชิงยุทธศาสตร์ของที่ตั้งและ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ ในปัจจุบันถูกใช้เป็นพื้นที่สำหรับจัดงานพระราชพิธีต่าง ๆ ที่สำคัญ และใช้ เป็นพื้นที่สีเขียวใจกลางเมือง สำหรับพักผ่อนหย่อนใจถัดขึ้นไปทางด้านทิศเหนือตามแนวถนนพระอาทิตย์บริเวณเหนือสุดของเกาะรัตนโกสินทร์เป็นที่ตั้งของ สวนสาธารณะสันติชัยปราการ (Santi Chai Prakan Public Park) บริเวณป้อมพระสุเมรุ โบราณสถานเก่าแก่ที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ เป็นสวนสาธารณะระดับชุมชนเมือง สร้างขึ้นในรูปแบบ สวนสาธารณะริมน้ำ (Waterfront park) เพื่อใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ชมความงามของทัศนียภาพริมน้ำเจ้าพระยา ถัดมาทางตะวันออกของเกาะรัตนโกสินทร์มีถนนสายหลักในเกาะรัตนโกสินทร์ใช้เป็นเส้นทางเชื่อมต่อกับพื้นที่รอบนอก คือ ถนนราชดำเนินกลาง (Ratchadamnoen Klang Rd.) บริเวณใจกลางถนนราชดำเนินกลาง ช่วงตัดกับแยกถนนดินสอ มีวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (Democracy Monument) เป็นจุดหมายตา และเป็นสัญลักษณ์ที่

สำคัญของประชาธิปไตยไทย บริเวณตอนต้นของถนนราชดำเนินกลางทางฝั่งสะพานผ่านฟ้าลีลาศเป็นที่ตั้งของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะระดับชุมชนเมืองคือ ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ (Royal Pavilion Mahajetsadabadin) เป็นลานโล่งสาธารณะ พื้นที่สีเขียวขนาดย่อม ที่เชื่อมโยงกับถนนราชดำเนินกลาง ถัดมาทางตอนกลางของเกาะรัตนโกสินทร์ค่อนข้างไปทางตะวันออกเชื่อมต่อกับพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทางเหนือ (วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และถนนราชดำเนินกลาง) ด้วยถนนดินสอมายังพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะระดับเมืองอีกแห่ง คือ ลานคนเมือง กรุงเทพมหานคร (Bangkok Metropolitan Administration Square) เป็นพื้นที่ลานโล่งหน้าอาคารศาลาว่าการกรุงเทพฯ ในเชิงสัญลักษณ์ ที่กลายเป็นภูมิสัญลักษณ์อีกแห่งหนึ่งของกรุงเทพฯ ถัดมาทางทิศใต้ติดกับลานคนเมืองกรุงเทพมหานคร คือ ลานโล่งสาธารณะเสาชิงช้า (Giant Swing) เป็นโบราณสถานอันเป็นที่จดจำแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และกลายเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ของกรุงเทพฯ ต่อมาทางใต้สุดของเกาะรัตนโกสินทร์มีพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะระดับชุมชนเมืองอีกแห่งหนึ่ง คือ ลานปฐมบรมราชานุสรณ์รัชกาลที่ 1 (King Buddha Yodfa Chulaloke Monument) เป็นที่ประดิษฐานปฐมบรมราชานุสรณ์รัชกาลที่ 1 และเป็นสถานที่จัดงาน เทศกาล พิธีที่สำคัญต่าง ๆ

พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ 8 พื้นที่ ที่กล่าวมาข้างต้นจะเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษารูปแบบลักษณะเฉพาะของพื้นที่ว่างสาธารณะ แบ่งประเภทจัดหมวดหมู่ในแต่ละพื้นที่ และใช้ในการประเมินคุณค่าความสำคัญของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีต่อชุมชนเมือง

ภาพที่ 128 ทศนิยมภาพเกาะรัตนโกสินทร์

ที่มา : <https://sites.google.com/site/rattanakosiniland/>, 2561

บทที่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูลและผลการศึกษา

การดำเนินการวิจัยในบทที่ 5 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการศึกษา โดยจะแบ่งส่วนของ การวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนแรก เป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ และจัดประเภท และหมวดหมู่ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทั้ง 8 แห่ง ในพื้นที่เมืองเกาะรัตนโกสินทร์ ได้แก่ พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ชั้นใน พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะบริเวณสนามหลวง (Sanam Luang) พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ชั้นนอก สวนสันติชัยปราการ (Santi Chai Prakan Public Park), อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (Democracy Monument), ถนนราชดำเนินกลาง (Ratchadamnoen Klang Rd.), ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ (Royal Pavilion Mahajetsadabadin), ลานคนเมืองกรุงเทพมหานคร (Bangkok Metropolitan Administration Square), เสาชิงช้า (Giant Swing), ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 (King Buddha Yodfa Chulaloke Monument)

ส่วนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ประเมินข้อมูลจากการทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบแผนสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง ใน 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม ด้านบทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่ ด้านสุนทรียภาพ (ความสวยงาม) ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ

5.1 การศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

จากการศึกษารวบรวมข้อมูล ทฤษฎี หลักการ และ กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องในการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะจนได้มาซึ่งกรอบหลักการในการวิเคราะห์ข้อมูล และ การเลือกพื้นที่กรณีศึกษาภายในกรอบการศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐาน, ความเป็นมาของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ, ลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อม, บทบาทหน้าที่และคุณค่าความสำคัญ รวมไปถึงการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากสภาพความเป็นจริง ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทั้ง 8 พื้นที่ โดยสามารถนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หารูปแบบของ คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ ภายใต้กรอบคุณลักษณะที่ใช้ในการรวบรวม และ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการศึกษานี้มีกรอบที่ใช้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

“รูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ” จากการศึกษาพบว่ารูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ในเกาะรัตนโกสินทร์ มีแบบแผน และขอบเขตของพื้นที่ ที่แตกต่างกันไป เนื่องมาจากวิวัฒนาการ เกิดการเปลี่ยนแปลงของเมือง ที่มีความซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลต่อ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ สภาพที่ตั้ง และอาคารหรือสิ่งโอบล้อม ซึ่งรูปแบบของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ เป็นหัวใจสำคัญในการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ จากทฤษฎีของ Rob Krier ได้แบ่งประเภทของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ รูปทรงที่สามารถเข้าใจ จดจำได้ง่าย ออกเป็น 3 รูปแบบจากรูปทรงเรขาคณิตพื้นฐาน คือ รูปทรงสี่เหลี่ยม วงกลม และสามเหลี่ยม และได้แบ่งประเภท หมวดหมู่ ของการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ จากรูปทรงเรขาคณิตพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบได้แก่ “Angling” (ลักษณะรูปร่างหลายเหลี่ยมที่มี 2 ด้านที่ขนานกัน) “Segment” (การแสดงเฉพาะส่วนขององค์ประกอบพื้นฐาน) “Addition” (การเพิ่มสัดส่วนขององค์ประกอบพื้นฐาน) “Overlapping & Merging” (การทับซ้อนหรือการผสานกันขององค์ประกอบพื้นฐาน) “Distortion” (รูปแบบของพื้นที่ที่ไม่สามารถกำหนดรูปแบบและหมวดหมู่ได้ ซึ่งอาจเกิดจากความสับสนวุ่นวาย ไม่มีระเบียบแบบแผนของอาคารที่ล้อมรอบ) และ คุณลักษณะทางรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพเฉพาะตัว สอดคล้องกับทฤษฎีของ เกสตัลต์ (Gestalt Psychologists) ที่กล่าวว่า การจัดระเบียบกระบวนการรับรู้ผ่านรูปทรงเรขาคณิต ซึ่งอาจสรุปได้ว่า ประสบการณ์ในการรับรู้สุนทรียภาพเชิงรูปทรงที่เกิดขึ้นจะแปรผันโดยตรงกับลำดับชั้นของระเบียบของรูปทรงเรขาคณิต ระเบียบดังกล่าวมีทั้งเรียบง่ายและซับซ้อน ซึ่งสามารถรับรู้ได้ในรูปทรงเรขาคณิต ที่สมมาตรและไม่สมมาตร ทั้งนี้ความสามารถในการรับรู้ความซับซ้อนของระเบียบดังกล่าวขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกันไป ในแต่ละบุคคล

“บริบทที่ตั้งและความเชื่อมโยงพื้นที่” คือ การเข้าถึงพื้นที่และความเชื่อมโยงพื้นที่กับบริบทข้างเคียง ทั้งรูปแบบของกิจกรรมและเส้นทาง (Marcus & Francis, 1990) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำคัญของพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ มุมมอง (Visual) และที่ตั้ง (Location) พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่ทำการศึกษามีลักษณะการเข้าถึงพื้นที่ได้สะดวก และมีมุมมองที่เปิดโล่ง ชัดเจน และสามารถจดจำได้ง่าย

“องค์ประกอบภายในพื้นที่” คือ ลักษณะขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ เช่น การมีต้นไม้ที่ให้ร่มเงา ที่นั่ง รวมถึงพื้นผิว วัสดุที่ใช้ (Gehl, 1987) กล่าวไว้ว่า พื้นที่เมืองที่ใช้การได้ดีจะเอื้อต่อการนั่ง พื้นที่ที่มีสภาพอากาศ สภาพแวดล้อมที่ดี จะดึงดูดให้คนเข้ามาใช้พื้นที่ (Carr, et.al 1992) ได้เสนอว่า มีปัจจัย 5 ประเภท ที่มีผลต่อการใช้พื้นที่ภายใน ได้แก่ ความสบาย (Comfort), ความผ่อนคลาย

คลาย (Relax), การมีประสบการณ์ร่วมในกิจกรรม (Active Engagement) การมีประสบการณ์ร่วมในการเป็นผู้สังเกต (Passive Engagement) และ ความต้องการค้นหาสิ่งรอบตัว (Discovery)

“การรับรู้ทางสุนทรียภาพ” ความงามทางสุนทรียภาพเกิดขึ้นจากองค์ประกอบที่แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อม ซึ่งสามารถนำมาอธิบายในเชิงสภาพแวดล้อมเมือง คือ

1. สุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส พิเคราะห์ในเชิงองค์ประกอบเมืองทางกายภาพที่ ได้แก่ วัสดุ สี สัน พื้นผิว ของอาคาร สิ่งปลูกสร้างทางสถาปัตยกรรม ทางสัญจร ตลอดจนพืชพันธุ์ทางธรรมชาติ

2. สุนทรียภาพเชิงรูปทรง คุณลักษณะในการรับรู้องค์ประกอบของรูปทรงเรขาคณิต ได้แก่ สัดส่วน (Proportions) จังหวะ (Rhythms) สมดุล (Balance Points) ความแตกต่าง (Contrast) มาตรฐาน (Scale) ลำดับศักดิ์ (Hierarchy) ลำดับ (Sequence) การสื่อความหมาย (Expressions) เป็นต้น ซึ่งสามารถรับรู้ได้ในรูปทรงเรขาคณิต ที่สมมาตร และไม่สมมาตร

3. สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ มีลักษณะที่โดดเด่นในเชิงสัญลักษณ์ เช่น รูปแบบ แบบแผนถนนที่คดเคี้ยวของเมืองในยุคกลาง ขนาด ความสูง และสี สันของอาคารบ้านเรือนที่แสดงถึงบรรยากาศในอดีต เป็นต้น

“ลักษณะอาคารที่โอบล้อม” การโอบล้อมของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะนี้ จะแสดงออกถึงความเป็นสถานที่ (Sense of Place) พื้นที่ด้านในจัตุรัสเป็นพื้นที่ส่วนกลางที่ถูกจัดระเบียบและแยกออกจากความวุ่นวายของเมือง โดย Paul Zucker นั้นเปรียบเสมือน “จัตุรัสเป็นห้อง กลางแจ้งห้องหนึ่งที่อยู่ภายนอกอาคารที่แสดงถึงความสัมพันธ์กับส่วนโอบล้อม” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Moughtin and Mertens (2006) ที่กล่าวว่า จัตุรัส (Square) และลานโล่งหน้าอาคาร (Plaza) คือพื้นที่ที่ถูกกำหนดกรอบและรูปร่างโดยอาคาร อีกทั้งบริเวณพื้นที่ว่างเหล่านั้นก็ได้รับการออกแบบให้มีการส่งเสริมกันระหว่างอาคารกับจัตุรัสและลานโล่ง

“ประเภทพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ” จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีของ Paul Zucker (อ้างถึงใน Cliff Moughtin, 1993) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มีผู้ยอมรับมาก โดย Paul Zucker ได้แบ่งประเภทของจัตุรัสออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. จัตุรัสที่มีการปิดล้อม (The Enclosed Square) จะมีลักษณะทั่วไป คือ มีความลึกและความกว้าง การโอบล้อมของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะนี้ จะแสดงออกถึงความเป็นสถานที่ (Sense of Place) พื้นที่ด้านในจัตุรัสเป็นพื้นที่ส่วนกลางที่ถูกจัดระเบียบและแยกออกจากความวุ่นวายของเมือง ได้แก่ ลานคนเมืองกรุงเทพมหานคร

2. จัตุรัสที่โดดเด่น (The Dominated Square) จัตุรัสที่โดดเด่นด้วยลักษณะพิเศษของโครงสร้างและกลุ่มของอาคารโดยรอบ ที่ได้รับการออกแบบให้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดย Paul Zucker ได้ให้ข้อสังเกตว่า ลักษณะของจัตุรัสไม่ว่าจะลึกหรือกว้างมักจะปรากฏให้เห็นเด่นชัดเมื่อยืนอยู่ตรงกันข้ามกับอาคารหลักที่โดดเด่นกว่าอาคารอื่น ๆ

3. จัตุรัสเชื่อมต่อ (Linked Squares) คือ ลักษณะของพื้นที่ว่างแห่งหนึ่งนำไปสู่พื้นที่ว่างอีกแห่งหนึ่ง เป็นการเรียงลำดับความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง การเชื่อมต่อระหว่างจัตุรัสนั้นมีหลายวิธี เช่น จัตุรัสอาจมีรูปร่างสี่เหลี่ยมที่ทับซ้อนกัน (Overlapping) หรือ การแทรกซึมผ่าน (Interpenetrating) พื้นที่ว่างที่ถูกกำหนดไว้จะต้องมีขอบเขตที่ชัดเจน พื้นที่เหล่านั้นอาจเชื่อมต่อกันด้วยทางสัญจร และถูกล้อมรอบด้วยอาคาร หรือใช้ผนังของอาคารเป็นตัวกำหนดขอบเขตพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะสนามหลวง

4. พื้นที่ว่างที่เชื่อมต่อกันโดยจุดอ้างอิงภายนอก (Spaces Linked by an External Reference Point) จัตุรัสในแต่ละจัตุรัสสามารถจัดให้อยู่ในรูปแบบที่สอดคล้องกันได้ด้วยความคิดจินตนาการของผู้สังเกตการณ์ โดยมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งกับอาคารหลังเดียวกันที่มีความพิเศษ จัตุรัส 2 แห่งสามารถมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันได้ผ่านการเชื่อมโยงทางกายภาพโดยถนน ได้แก่ ลานคนเมืองกรุงเทพมหานคร

5. พื้นที่ว่างอื่น ๆ ได้แก่ จัตุรัสรอบศูนย์กลาง (Nuclear Square) และ จัตุรัสเปิด (the square where space is unlimited) Paul Zucker ได้กำหนดความหมายของจัตุรัสรอบศูนย์กลางนี้ว่า พื้นที่ว่างมีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน ถึงแม้จะไม่มีเส้นกรอบของอาคารที่ต่อเนื่อง หรือความโดดเด่นจากอาคารด้านหน้า แต่ยังคงมีจุดศูนย์กลางอันเป็นจุดหมายตาที่มีความหนักแน่น ได้แก่ สวนสาธารณะสันติชัยปราการ วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนินกลาง ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ลานโล่งสาธารณะเสาชิงช้า และ ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 ซึ่งถ้าที่ว่างนั้นไม่ปรากฏศูนย์กลางนั้น ก็จะเรียกว่า จัตุรัสเปิด

“บทบาทหน้าที่ใช้สอย” จากปัจจัยในการเกิดลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลให้บทบาทหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เหล่านั้นแตกต่างกันออกไป ซึ่งมีลักษณะของบทบาทที่ใช้ในการจำแนกการใช้ประโยชน์พื้นที่ดังนี้ (สิทธิพร ภิรมย์รื่น, 2556 : 34)

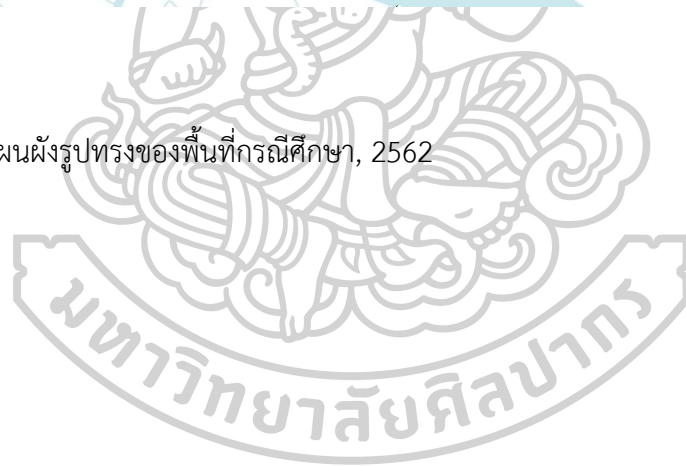
1. เป็นสถานที่พบปะหลักของชุมชนเมือง (Principle meeting places) เป็นพื้นที่ชุมนุมพบปะ หรือทำกิจกรรมทางสังคม

2. เป็นที่ตั้งของอาคารสาธารณะ (Setting for a civic building) ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์แก่อาคารที่สำคัญ
3. เป็นสถานที่สำหรับพิธีการเฉลิมฉลองตามเทศกาล (Places for great ceremonial occasions)
4. พื้นที่ว่างสำหรับการบันเทิงโดยรอบอาคาร (Spaces for entertainment around buildings)
5. พื้นที่ว่างทางการค้าขาย ถนนการค้า ทางเดินที่มีหลังคาคลุมหน้าอาคารและตลาด (Spaces for shopping, shopping street, arcades and markets)
6. พื้นที่ว่างรอบกลุ่มอาคารสำนักงาน (Spaces around which offices are grouped)
7. พื้นที่ว่างธรรมชาติกึ่งสาธารณะรอบกลุ่มอาคารที่อยู่อาศัย (Spaces of a semi-public nature around which residential)
8. พื้นที่ว่างที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนการจราจรในชุมชนเมือง (Space associated with urban traffic junctions)

จากเกณฑ์การวิเคราะห์คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะข้างต้น สามารถนำมาจัดหมวดหมู่ของคุณลักษณะและประเมินคุณภาพจากลักษณะทางกาย สุนทรียภาพ และ การใช้ประโยชน์พื้นที่ที่เกิดขึ้นจริงจากการลงพื้นที่ภาคสนามสำรวจข้อเท็จจริงจากผู้วิจัย และข้อมูลจากผู้มีประสบการณ์ในพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ พร้อมทั้งการประเมินระดับ (น้อย ปานกลาง มาก) ของคุณภาพของคุณลักษณะในแต่ละพื้นที่ และผลรวมคะแนนของค่าระดับดังกล่าวสรุปได้ดังตารางที่ 4 และ 5

ภาพที่ 129 แผนผังรูปทรงของพื้นที่กรณีศึกษา, 2562

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์ (ต่อ)

ลำดับ	คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	สนามหลวง	สวนสันติชัยปราการ	อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	ถนนราชดำเนินกลาง	ลานพลับพลาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	เสาชิงช้า	ลานปฐมบรมราชานุสรณ์
7	ความหลากหลายของอาคารที่เชื่อมต่อ	 4 ประเภท	 3 ประเภท	 2 ประเภท	 3 ประเภท	 4 ประเภท	 2 ประเภท	 3 ประเภท
	7.1 อาคารราชการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	7.2 สถานศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	7.3 อาคารพาณิชย์รวม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	7.4 อาคารพักอาศัย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	7.5 ศาสนสถาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	7.6 โบราณสถาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
8	ประเภทของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	1 ประเภท	2 ประเภท	1 ประเภท	1 ประเภท	2 ประเภท	1 ประเภท	1 ประเภท
	8.1 จัดรูปภูมิการปิดล้อม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	8.2 จัดรูปที่จอดรถ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	8.3 จัดรูปสีเขียว	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	8.4 พื้นที่ว่างที่เชื่อมต่อกับโดยอุ้งเชิงกายนอก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	8.5 จัดรูปรอบอุ้งเชิงกลาง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	8.6 จัดรูปจุดเปิด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
9	ความหลากหลายของบทบาทและหน้าที่ใช้ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง	3 บทบาทหน้าที่	1 บทบาทหน้าที่	1 บทบาทหน้าที่	2 บทบาทหน้าที่	3 บทบาทหน้าที่	1 บทบาทหน้าที่	2 บทบาทหน้าที่
	9.1 เป็นสถานที่ประชุมของชุมชนเมือง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	9.2 เป็นที่ตั้งของอาคารสาธารณะ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	9.3 เป็นสถานที่สำหรับพิธีกรรมและของตามเทศกาล	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	9.4 พื้นที่ว่างสำหรับกิจกรรมบันเทิงนันทนาการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	9.5 พื้นที่ว่างทางกายภาพ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	9.6 พื้นที่ว่างอนุสาวรีย์สาธารณะ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	9.7 พื้นที่ว่างรวมชาติสังเคราะห์และรวมกลุ่มอาคารที่อยู่อาศัย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	9.8 พื้นที่ว่างที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนการจราจรในชุมชนเมือง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ผลรวมระดับเขตการประเมิน		32	26	26	26	31	25	22
หมายเหตุ : ✓ = 1 เกณฑ์การประเมิน (ในหัวข้อที่ 1.2.8)		เกณฑ์การประเมิน (ในหัวข้อที่ 3.4.5.6)		เกณฑ์การประเมิน (ในหัวข้อที่ 7)		เกณฑ์การประเมิน (ในหัวข้อที่ 9)		
	สามารถเข้าใจได้ง่าย	✓✓✓ (ตั้งแต่ 3 ขึ้นไป)	ดีมาก	✓✓✓ (ตั้งแต่ 3 ขึ้นไป)	✓✓✓ (ตั้งแต่ 3 ขึ้นไป)	✓✓✓ (ตั้งแต่ 3 ขึ้นไป)	✓✓✓ (ตั้งแต่ 3 ขึ้นไป)	✓✓✓ (ตั้งแต่ 3 ขึ้นไป)
	สามารถเข้าใจได้ปานกลาง	✓✓	พอใช้	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓
	สามารถเข้าใจได้ยาก	✓	ควรปรับปรุง	✓	✓	✓	✓	✓

5.2 สรุปผลการวิเคราะห์จัดหมวดหมู่คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

จากการประยุกต์ใช้ทฤษฎีข้างต้น สามารถนำมาวิเคราะห์รูปแบบคุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทั้ง 8 แห่ง ค่าระดับการประเมินจะแสดงถึงคุณภาพของคุณลักษณะต่าง ๆ โดยผลรวมของระดับเกณฑ์การประเมินของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์พบว่าพื้นที่สนามหลวงนั้นมีคุณภาพของคุณลักษณะอยู่ในเกณฑ์ระดับที่ดีมาก (32 คะแนน) รองลงมาคือ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ (31 คะแนน) ถนนราชดำเนินกลาง (26 คะแนน) อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (26 คะแนน) สวนสันติชัยปราการ (26 คะแนน) ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ (25 คะแนน) เสาชิงช้า (25 คะแนน) และลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 (26 คะแนน) ตามลำดับ และสามารถจัดหมวดหมู่ของคุณลักษณะพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์ตามหมวดหมู่ได้ดังนี้

1. คุณลักษณะด้านรูปร่างของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ซึ่งพบลักษณะของรูปร่างดังนี้

รูปร่างเรขาคณิตพื้นฐาน เป็นรูปร่างกลม และ สี่เหลี่ยม

การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพจากรูปร่างเรขาคณิตพื้นฐาน โดยส่วนใหญ่เกิดจากการทับซ้อนหรือการผสานกันขององค์ประกอบพื้นฐาน (Overlapping & Merging) และ เกิดจากลักษณะรูปร่างหลายเหลี่ยมที่มี 2 ด้านที่ขนานกัน (Angling) และ เกิดลักษณะการแสดงเฉพาะส่วนขององค์ประกอบพื้นฐาน (Segment) ตามลำดับ

2. สถานที่ตั้ง (Location) ซึ่งค้นพบลักษณะของสถานที่ตั้งดังนี้

ย่านที่เกิดเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ และ รายล้อมไปด้วยอาคารสำคัญ โบราณสถาน ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน

ย่านชุมชนเมืองที่มีกิจกรรมทางพาณิชย์กรรม

ย่านชุมชนเก่าแก่พื้นที่ดีดริมแม่น้ำสายสำคัญ

3. มุมมอง (Visual) ซึ่งค้นพบลักษณะของมุมมองดังนี้

ลักษณะมุมมองเปิดรอบด้านไปทิศระยะประชิด ได้แก่ สนามหลวง อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนินกลาง ลานคนเมืองกรุงเทพฯ และ เสาชิงช้า

ลักษณะมุมมองเปิด 2 ด้านไปทิศระยะประชิด ได้แก่ สวนสันติชัยปราการ และ ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์

ลักษณะมุมมองเปิด 1 ด้านไปทิศระยะประชิด ได้แก่ ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ ร.1

4. การเข้าถึงและการเชื่อมต่อ (Access & Linkage) ซึ่งค้นพบลักษณะรูปแบบและความสามารถในการเข้าถึงดังนี้

ลักษณะการเข้าถึงพื้นที่ผ่านทางเท้ารอบด้าน ได้แก่ สนามหลวง อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนินกลาง ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ และ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ

ลักษณะการเข้าถึงพื้นที่ผ่านทางเท้าเฉพาะด้านหน้า ได้แก่ สวนสันติชัยปราการ และ เสาชิงช้า ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ ร.1

5. ลักษณะองค์ประกอบภายในพื้นที่ ซึ่งค้นพบลักษณะขององค์ประกอบภายในพื้นที่ดังนี้

มีสิ่งปลูกสร้าง พื้นที่นั่ง เสาไฟให้แสงสว่าง ต้นไม้และไม้พุ่ม ได้แก่ สนามหลวง สวนสันติชัยปราการ ถนนราชดำเนินกลาง ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ และ ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ ร.1

มีสิ่งปลูกสร้าง เสาไฟให้แสงสว่าง ต้นไม้และไม้พุ่ม อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และ เสาชิงช้า

6. การรับรู้ทางสุนทรียภาพ

พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทั้ง 8 แห่ง มีคุณลักษณะที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการรับรู้ทางสุนทรียภาพทางประสาทสัมผัส ทางด้านรูปทรง และ ในเชิงสัญลักษณ์

7. ลักษณะอาคารที่โอบล้อม จากการสำรวจสามารถจำแนกได้ดังนี้

อาคารราชการ ได้แก่ สนามหลวง และ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ

สถานศึกษา ได้แก่ สนามหลวง สวนสันติชัยปราการ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และ ถนนราชดำเนินกลาง

อาคารพาณิชย์กรรม เป็นลักษณะของอาคารที่โอบล้อมพื้นที่ศึกษาทั้ง 8 พื้นที่

อาคารพักอาศัย ได้แก่ สวนสันติชัยปราการ และ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ

ศาสนสถาน ได้แก่ สนามหลวง ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ เสาชิงช้า และ ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ ร.1

โบราณสถาน ได้แก่ ถนนราชดำเนินกลาง ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ และ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ

8. ประเภทของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ จากการสำรวจสามารถจำแนกได้ดังนี้

จัตุรัสที่มีการปิดล้อม ได้แก่ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ

จัตุรัสที่โดดเด่น ได้แก่ สนามหลวง และ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ

พื้นที่ว่างที่เชื่อมต่อกันโดยจุดอ้างอิงภายนอก ถนนราชดำเนินกลาง และ ลานคนเมือง กรุงเทพฯ

จัตุรัสรอบศูนย์กลาง ได้แก่ สวนสันติชัยปราการ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ เสาชิงช้า และ ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ ร.1

9. บทบาทหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ จากการศึกษาสามารถจำแนกลักษณะของบทบาทหน้าที่หลักของพื้นที่ที่ถูกใช้งานในปัจจุบันได้ดังนี้

เป็นสถานที่พบปะหลักของชุมชนเมือง ได้แก่ สนามหลวง สวนสันติชัยปราการ ถนนราชดำเนินกลาง ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ เสาชิงช้า ลานคนเมืองกรุงเทพฯ และ ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ ร.1

เป็นที่ตั้งของอาคารสาธารณะ ได้แก่ สนามหลวง และ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ

เป็นสถานที่สำหรับพิธีเฉลิมฉลองตามเทศกาล ได้แก่ สนามหลวง ลานคนเมืองกรุงเทพฯ และ ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ ร.1

พื้นที่ว่างที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนการจราจรในชุมชนเมือง ได้แก่ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และ ถนนราชดำเนินกลาง

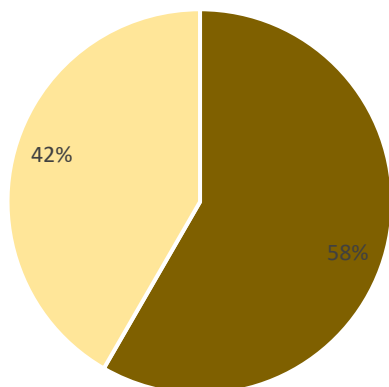
5.3 การวิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองจาก ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างระบบของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ผู้วิจัยเลือกศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทั้ง 8 พื้นที่หรือเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้น ๆ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งหมด จำนวน 24 คน

การวิเคราะห์ข้อมูลใน “ส่วนที่ 2” จะกล่าวถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ลักษณะเพศกลุ่มตัวอย่าง

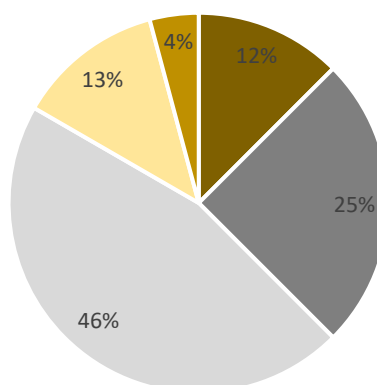
■ ชาย = 14 คน ■ หญิง = 10 คน

ลักษณะช่วงอายุกลุ่มตัวอย่าง

■ 31-40 ปี = 3 คน ■ 41-50 ปี = 6 คน ■ 51-60 ปี = 11 คน

■ 61-70 ปี = 3 คน ■ 70 ปี ขึ้นไป = 1 คน

ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชายคิดเป็น 58% และเพศหญิง คิดเป็น 42% และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 46% เป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี และมีผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เป็นเวลานานกว่า 15 ปี จำนวน 15 คน

การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบรายบุคคลกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อใช้วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง ผ่านเกณฑ์การวิเคราะห์หาลักษณะ การรับรู้ ความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองจากเกณฑ์ ทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม

บริบทที่ตั้งและความเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ จากข้อมูลพื้นฐานพื้นที่ศึกษาทั้ง 8 พื้นที่ตั้งอยู่ในย่านพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ถูกควบคุมเป็นพื้นที่การอนุรักษ์ (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่าพ.ศ. 2546) มีลักษณะชุมชนเก่าแก่กระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่ มีการคมนาคมเข้าถึงพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่สะดวก รวยล้อมไปด้วยสถานที่สำคัญ และ มีการใช้ประโยชน์อาคารที่หลากหลาย ได้แก่ ย่านการค้า สถานที่ราชการ สถานศึกษา ศาสนสถาน โบราณสถาน และ ที่พักอาศัย เป็นต้น

องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่ มีความสำคัญ ทำให้พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะเกิดกิจกรรมการใช้งาน และเกิดความสัมพันธ์แก่ผู้เข้ามาใช้พื้นที่ และ องค์ประกอบต่าง ๆ ยังเป็นส่วนประกอบสำคัญ ทำให้พื้นที่เกิดความจดจำได้ แสดงอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ

ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่ จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการจดจำได้โดยจะขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่ที่ปิดล้อมโดยรอบ ได้แก่ ถนนทางสัญจร อาคารที่โอบล้อม และ แม่น้ำ คูคลอง เป็นต้น

2. ด้านบทบาทและหน้าที่ใช้สอย

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะใน เกาะรัตนโกสินทร์นั้น มีบทบาทหน้าที่ใช้สอยในปัจจุบัน ที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบทที่ตั้ง ลักษณะทางกายภาพ รูปแบบการเข้าถึง ความเชื่อมโยงกับบริบทข้างเคียง และ ความเหมาะสมขององค์ประกอบภายในพื้นที่

3. ด้านสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)

การรับรู้ทางความสวยงาม เป็นจุดดึงดูดของผู้คน และ นักท่องเที่ยว เป็นการสร้างแรงจูงใจในการเข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่ และยังมีผลต่อทัศนียภาพของชุมชนเมือง ช่วยให้เมืองมีเอกลักษณ์ และมีระเบียบสวยงาม

4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ทั้ง 8 แห่ง ในเกาะรัตนโกสินทร์ มีความสัมพันธ์ทางด้านสังคม และวัฒนธรรม มาตั้งแต่อดีต และ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งพื้นที่สาธารณะนั้น ๆ ยังคงเป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมของชุมชนเมือง โดยรอบทั้งระดับชุมชน และ ระดับชาติ

5. ด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษาทั้ง 8 แห่งนั้น เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์ ที่มีความสำคัญทางการท่องเที่ยวเชิงโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของประเทศ สืบเนื่องมาจาก ทำเลที่ตั้ง ลักษณะทางกายภาพ และบทบาท ของพื้นที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังจึงเป็นสาเหตุที่ดึงดูดผู้คนและนักท่องเที่ยวให้เข้ามาใช้พื้นที่ ในการทำกิจกรรม หรือ การจัดงานสำคัญ ตามเทศกาลต่าง ๆ ช่วยสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนโดยรอบและประเทศ

ตารางที่ 6 รายชื่อการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (In-depth Interview)

ลำดับ	รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	เพศ	อายุ	พื้นที่ในการสัมภาษณ์
1	คุณ ทรงศักดิ์	ชาย	48	สนามหลวง
2	คุณ สุพล	ชาย	52	สนามหลวง
3	คุณ สมศักดิ์	ชาย	56	สนามหลวง
4	คุณ พรวิทยา	หญิง	47	สวนสันติชัยปราการ
5	คุณ ชนินทร์	หญิง	40	สวนสันติชัยปราการ
6	คุณ วีระ	ชาย	59	สวนสันติชัยปราการ
7	คุณ คำนวน	ชาย	58	วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
8	คุณ มนัส	ชาย	65	วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
9	คุณ สุปรานี	หญิง	55	วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
10	คุณ เฉลิมเกียรติ	ชาย	64	ถนนราชดำเนินกลาง
11	คุณ ชนินทร์	หญิง	45	ถนนราชดำเนินกลาง
12	คุณ วีรวัฒน์	ชาย	69	ถนนราชดำเนินกลาง
13	คุณ นันทกันต์ฤทัย	หญิง	49	ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์
14	คุณ วิทยา	ชาย	33	ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์
15	คุณ สุรภา	หญิง	60	ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์
16	คุณ ณิชชนนท์	หญิง	44	ลานคนเมืองกรุงเทพมหานคร
17	คุณ เกศินี	หญิง	57	ลานคนเมืองกรุงเทพมหานคร
18	คุณ อังคณา	หญิง	50	ลานคนเมืองกรุงเทพมหานคร
19	คุณ วีรวรรณ	หญิง	54	เสาชิงช้า
20	คุณ ขจรศักดิ์	ชาย	51	เสาชิงช้า
21	คุณ ไพฑูรย์	ชาย	60	เสาชิงช้า
22	คุณ อภิเชก	ชาย	55	ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1
23	คุณ ยงค์	ชาย	71	ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1
24	คุณ สมาน	ชาย	37	ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1

5.3.1 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่สนามหลวง (Sanam Luang) กับชุมชนเมือง

เมือง

ตารางที่ 7 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่สนามหลวงกับชุมชนเมือง

ความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประเด็นการรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง
<p>1. ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม</p> <p>1.1 บริบทที่ตั้ง ความเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ</p> <p>1.2.องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่</p> <p>1.3.ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า ท้องสนามหลวงมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่สำคัญและเป็นศูนย์รวมของชุมชนเมือง เป็นศูนย์รวมใจของคนในประเทศ รายล้อมไปด้วยสถานที่และอาคารที่สำคัญ คู่บ้านคู่เมือง เช่น พระบรมราชวัง ศาลหลักเมือง วัดพระแก้ว มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และร้านค้าต่าง ๆ</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า องค์ประกอบภายในพื้นที่ ยังไม่เกิดความสัมพันธ์กับชุมชนเมือง และกิจกรรมเท่าที่ควร เนื่องจากปัจจุบันสนามหลวง ไม่ได้เปิดให้ผู้คนเข้าไปทำกิจกรรมภายในพื้นที่เหมือนในอดีตที่ผ่านมา</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า พื้นที่มีความเหมาะสม รูปร่างและขนาดพื้นที่ไม่ใหญ่ไม่เล็กเกินไป เหมาะสมในการใช้เป็นพื้นที่จัดงานที่สำคัญของประเทศ</p>
<p>2. บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ พื้นที่สาธารณะของชุมชนเมือง และเป็นสถานที่ใช้ประกอบพระราชพิธีสำคัญของชาติ</p>
<p>3. คุณลักษณะทางสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า สนามหลวงเป็นสถานที่ส่งเสริมความงามทางทัศนียภาพแก่สถานที่สำคัญโดยรอบ เช่น วัดพระแก้ว และศาลหลักเมือง ทำให้ทัศนียภาพของเมืองดูน่ามองมีผลต่อความสวยงามโดยรวมของเมือง</p>
<p>4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นสัญลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรมเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นศูนย์รวมของชุมชนและนักท่องเที่ยว</p>
<p>5. ด้านเศรษฐกิจ</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า ในอดีตสนามหลวงถูกส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ทำให้มีผู้คนเข้ามาใช้พื้นที่ค่อนข้างมาก แต่ในปัจจุบันกลับถูกใช้พื้นที่เป็นทางเดินเท้าของนักท่องเที่ยวกับที่จอดรถชั่วคราว จึงทำให้ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอาจลดน้อยลงไป</p>

5.3.2 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่สวนสาธารณะสันติชัยปราการ (Santi Chai Prakan Public Park) กับชุมชนเมือง

ตารางที่ 8 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่สวนสาธารณะสันติชัยปราการกับชุมชนเมือง

ความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประเด็นการรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง
<p>1. ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม</p> <p>1.1 บริบทที่ตั้ง ความเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ</p> <p>1.2.องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่</p> <p>1.3.ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า สวนสาธารณะสันติชัยปราการ เป็นศูนย์กลางของชุมชนเมือง พื้นที่ตั้งเป็นพื้นที่อนุสรณ์สถานและศูนย์กลางชุมชนมีความเชื่อมโยงกับชุมชนเก่าแก่ โบราณสถาน และวัฒนธรรมริมแม่น้ำ</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า มีความสัมพันธ์กับการทำกิจกรรมในพื้นที่ เพราะเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้คนที่เข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่ ประกอบไปด้วย ม้านั่ง และ ต้นไม้ให้ร่มเงามากมาย เช่น ต้นไทร ต้นโพธิ์ ต้นประดู่ป่า และต้นคูณ และยังมีบ่อมพระสมุทที่ถือเป็นจุดหมายที่สำคัญของชุมชน ซึ่งเห็นควรให้มีการบำรุงรักษาอยู่ตลอดเวลา</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่พื้นที่มีความเหมาะสมต่อการใช้งาน ไม่แออัดจนเกินไป</p>
<p>2. บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า สวนสาธารณะสันติชัยปราการ เป็นศูนย์กลางในการจัดงานของชุมชนโดยรอบ เป็นพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ เป็นสวนสาธารณะระดับชุมชนเมือง ที่สามารถใช้ทำกิจกรรม งานทำบุญไหว้พระ และ การเดินแอโรบิค ออกกำลังกายริมแม่น้ำเจ้าพระยา และยังเป็นสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ สถานที่ตั้งของบ่อมปราการที่เก่าแก่ เป็นต้น</p>
<p>3. คุณลักษณะทางสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า สวนสาธารณะสันติชัยปราการ ช่วยทำให้ทัศนียภาพของชุมชนเมืองรอบ ๆ ดูสวยงามน่ามองน่าดึงดูดการใช้งานมีผลต่อการดึงดูดผู้คน รวมถึงนักท่องเที่ยวให้เข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ</p>
<p>4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นสถานที่จัดงานประเพณีประจำปี เทศกาลต่าง ๆ ของชุมชนเมือง และ เป็นสถานที่พบปะทางสังคม</p>
<p>5. ด้านเศรษฐกิจ</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า มีความสัมพันธ์ต่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยว เพราะถือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของเกาะรัตนโกสินทร์ อีกแห่งหนึ่ง</p>

5.3.3 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (Democracy Monument) กับชุมชนเมือง

ตารางที่ 9 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยกับชุมชนเมือง

ความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประเด็นการรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง
<p>1. ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม</p> <p>1.1 บริบทที่ตั้ง ความเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ</p> <p>1.2.องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่</p> <p>1.3.ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ตั้งอยู่ใจกลางถนนราชดำเนินกลาง เป็นจุดหมายตาของชุมชนเมือง สถานที่สร้างขึ้นมาเพื่อชุมชนใช้เป็นที่พักศึกษาประวัติศาสตร์ พื้นที่เปรียบเสมือนอนุสรณ์สถานอยู่ใจกลางถนนสายประวัติศาสตร์</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า องค์ประกอบต่าง ๆ เป็นส่วนสำคัญทำให้อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยอนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ และมีทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นจุดหมายตาบนถนนราชดำเนินกลาง ที่น่าจดจำ</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย มีความเหมาะสมต่อการเป็นอนุสรณ์สถานและวงเวียนการจราจร</p>
2. บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นอนุสรณ์สถาน แสดงให้เห็นถึงเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยยุคที่มีการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตย ทำให้อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับชุมชนมายาวนาน มีความสำคัญทางด้านจิตใจและประวัติศาสตร์ กับชุมชนเมือง และ เปรียบเสมือนจุดหมายตา แต่ไม่สามารถเข้าไปใช้งานภายในพื้นที่ได้
3. คุณลักษณะทางสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นจุดหมายตาที่ช่วยให้พื้นที่มีความหมายและความสำคัญ เป็นจุดดึงดูดสายตาของผู้ที่ผ่านไปมา ซึ่งทำให้ระลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้ทางประชาธิปไตยของกลุ่มต่าง ๆ
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ช่วยให้เกิดพื้นที่พบปะทางสังคม มีการจัดกิจกรรมในเทศกาลสำคัญรอบ ๆ พื้นที่
5. ด้านเศรษฐกิจ	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มีความสัมพันธ์ต่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยวเพราะถือเป็นสถานที่ ที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ทางประชาธิปไตย ที่สำคัญของเกาะรัตนโกสินทร์

5.3.4 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่ถนนราชดำเนินกลาง (Ratchadamnoen Klang Rd.) กับชุมชนเมือง

ตารางที่ 10 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ถนนราชดำเนินกลาง กับชุมชนเมือง

ความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประเด็นการรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง
<p>1. ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม</p> <p>1.1 บริบทที่ตั้ง ความเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ</p> <p>1.2.องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่</p> <p>1.3.ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ถนนราชดำเนินกลาง เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีความสัมพันธ์กับการสัญจร และชุมชนเก่าแก่ข้างเคียง 2 ข้างทาง</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ทางเท้า 2 ข้างทาง พื้นถนน และเกาะกลางถนน ได้ถูกออกแบบการใช้งานเหมาะสมดี ชุมชนเมืองสามารถใช้ประโยชน์ 2 ข้างทาง เป็นสวนสาธารณะขนาดย่อม มีต้นไม้ช่วยให้พื้นที่ร่มรื่น มีที่นั่งช่วยให้คนในชุมชนได้พักผ่อน และผ่อนคลายได้ ส่วนวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างและตกแต่งไม่หรูหราแต่ค่อนข้างมีความแข็งแรงเหมาะสมกับการใช้งาน</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ถนนราชดำเนินกลาง มีพื้นที่ถนนและ ทางเท้าที่มีขนาดกว้างขวาง และมีความเหมาะสม เพื่อรองรับการใช้งานด้านการสัญจร ทั้งทางรถยนต์ และการเดินเท้า</p>
2. บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ถนนราชดำเนินกลางเป็นถนนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นหนึ่งในถนนที่สวยงามที่สุดในประเทศ และชุมชนโดยรอบพื้นที่มีความผูกพัน มีความคุ้นเคย 2 ข้างทางเดินเท้า สามารถใช้เป็นลานเล่นนันทนาการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในเทศกาลสำคัญ และเป็นจุดถ่ายภาพของนักท่องเที่ยวและผู้คนที่ผ่านไปมาอยู่ตลอดเวลา
3. คุณลักษณะทางสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ถนนราชดำเนินกลาง เป็นถนนที่มีความสวยงาม สะอาด มีระเบียบ ทั้งสิ่งก่อสร้าง 2 ข้างทาง และพื้นที่ค่อนข้างมีความร่มรื่นทำให้น่ามอง เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ทัศนียภาพของเมืองรอบ ๆ ดูสวยงาม
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ถนนราชดำเนินกลางทำให้เกิดสภาพสังคมที่มีความหลากหลายทั้งด้านวิถีชีวิต และกิจกรรม
5. ด้านเศรษฐกิจ	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มีความสัมพันธ์ต่อเศรษฐกิจการค้าขายบริเวณ 2 ข้างทาง และการท่องเที่ยว เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ถ่ายภาพของชาวไทยและชาวต่างชาติอีกแห่งหนึ่ง

5.3.5 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่ ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ (Royal Pavilion Mahajetsadabadin) กับชุมชนเมือง

ตารางที่ 11 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ กับชุมชนเมือง

ความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประเด็นการรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง
<p>1. ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม</p> <p>1.1 บริบทที่ตั้ง ความเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ</p> <p>1.2.องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่</p> <p>1.3.ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่ง รายล้อมไปด้วยสถานที่สำคัญของชุมชนเมือง เช่น ถนนราชดำเนินกลาง ป้อมมหากาฬ วัดราชนัลดารามวรวิหาร</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่ ลานนั้นมีความสัมพันธ์กับการใช้งานช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ามาใช้งาน ในพื้นที่ มีศาลา ม้านั่ง ต้นไม้ให้ร่มเงา และ อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นที่สักการะบูชาทำให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า รูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่ มีความเหมาะสมกับการใช้งานและกิจกรรมดีแล้ว ควรส่งเสริมให้มีการบูรณปรับปรุงอยู่เรื่อย และควรเพิ่มพื้นที่ปลูกต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงามากยิ่งขึ้น</p>
2. บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ เป็นสวนสาธารณะขนาดย่อมที่เชื่อมต่อ จากถนนราชดำเนินเป็นสถานที่ตั้งของพระบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 3 เป็นบริเวณพื้นที่เปิดโล่ง ที่สามารถชมทัศนียภาพของวัดราชนัลดารามวรวิหารเป็นสถานที่ท่องเที่ยวถ่ายภาพ ส่วนใหญ่จะมีผู้คนเข้ามาใช้งานในช่วงเย็นเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจทางสังคมเมือง
3. คุณลักษณะทางสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เป็นพื้นที่ที่ทำให้ทัศนียภาพของเมืองบริเวณถนนราชดำเนินกลางที่เชื่อมต่อจากถนนราชดำเนินนอก บริเวณฝั่งตะวันออก ของเกาะรัตนโกสินทร์มีความสวยงามน่ามอง
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของกรุงเทพและพื้นที่ที่ใช้จัดงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ และเป็นสถานที่พบปะทางสังคมอีกแห่งหนึ่งของเกาะรัตนโกสินทร์
5. ด้านเศรษฐกิจ	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มีความสัมพันธ์ต่อเศรษฐกิจค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่ผู้ใช้พื้นที่ คือคนที่อาศัยอยู่โดยรอบชุมชน เพราะเป็นพื้นที่สาธารณะที่อยู่ใกล้ย่านชุมชนการค้า และชุมชนเก่าแก่ ได้แก่ ชุมชนป้อมมหากาฬ

5.3.6 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานโล่งสาธารณะเสาชิงช้า (Giant Swing) กับชุมชนเมือง

ตารางที่ 12 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานโล่งสาธารณะเสาชิงช้า กับชุมชนเมือง

ความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประเด็นการรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง
<p>1. ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม</p> <p>1.1 บริบทที่ตั้ง ความเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ</p> <p>1.2.องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่</p> <p>1.3.ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลานโล่งสาธารณะเสาชิงช้า เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของกรุงเทพฯ มีความสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ กับย่านที่มีความหลากหลายทางกิจกรรม ได้แก่ ที่ตั้งของสถานที่ราชการ กิจกรรมการค้า และ ศาสนสถาน</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่ไม่มีผลต่อการใช้งานมากนัก เพราะพื้นที่เป็นเสมือนอนุสาวรีย์ ที่อยู่บริเวณเกาะกลางถนน</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า มีความเหมาะสมแล้ว ต่อการเป็นอนุสรณ์ และ ไม่สามารถรองรับกับกิจกรรมต่าง ๆ ได้มากนัก</p>
2. บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลานโล่งสาธารณะเสาชิงช้า เป็นสถานที่รวมตัวกันของคนในชุมชนเมือง เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นสัญลักษณ์ของกรุงเทพฯ อีกแห่งหนึ่ง
3. คุณลักษณะทางสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่ช่วยส่งเสริมองค์ประกอบของทัศนียภาพให้สวยงาม ต่อบริเวณพื้นที่ชุมชนโดยรอบ
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลานโล่งสาธารณะเสาชิงช้า เป็นพื้นที่ที่แสดงถึง ความสัมพันธ์ต่อกันของคนในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกัน และ ใช้เป็นสถานที่ใช้จัดกิจกรรมเพื่อสังคมและวัฒนธรรม ทำให้คนในพื้นที่รู้จักกันมากขึ้น
5. ด้านเศรษฐกิจ	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มีความสัมพันธ์ต่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของ กรุงเทพฯ และ รายล้อมไปด้วยพื้นที่การค้า

5.3.7 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานคนเมืองกรุงเทพมหานคร

(Bangkok Metropolitan Administration Square) กับชุมชนเมือง

ตารางที่ 13 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานคนเมืองกรุงเทพมหานคร กับชุมชนเมือง

ความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประเด็นการรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง
<p>1. ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม</p> <p>1.1 บริบทที่ตั้ง ความเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ</p> <p>1.2.องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่</p> <p>1.3.ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลานคนเมืองอยู่ย่านชุมชนเมืองที่มีความหนาแน่น เปรียบเสมือนพื้นที่ศูนย์รวมกิจกรรมเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ของกิจกรรม และ อาคารโดยรอบ ได้แก่ สถานที่ราชการ อาคารพาณิชย์ โรงแรมสถาน และศาสนสถาน การเข้าถึงทำได้ง่ายสะดวก สามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ และทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามความเหมาะสม</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ช่วยทำให้พื้นที่น่าใช้งานมากยิ่งขึ้น และช่วยส่งเสริมให้ อาคารราชการ และพื้นที่ข้างเคียง ดูแลแออัด การมีต้นไม้วางเรียงเป็นแนว ช่วยให้พื้นที่เกิดความร่มรื่น มีระเบียบ</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า พื้นที่มีขนาด และรูปร่างที่เหมาะสมแล้ว ขนาดไม่ใหญ่มากทำให้การดูแลได้อย่างทั่วถึง และ มีความปลอดภัย</p>
<p>2. บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลานคนเมือง เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่ช่วยลดความแออัดของชุมชนเมือง มีความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองในการทำกิจกรรม หลาย ๆ ประเภทของชุมชนรอบ ๆ มีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างมาก สามารถได้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นสถานที่จัดงานของชุมชนในงานเทศกาลต่าง ๆ</p>
<p>3. คุณลักษณะทางสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีความสัมพันธ์ทางการรับรู้ ถึงความสวยงามแก่อาคารที่ล้อมรอบอย่างเป็นระเบียบ น่าเข้ามาพักผ่อน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม</p>
<p>4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลานคนเมือง ทำให้เกิดสังคม มีความเกื้อกูลรู้จักช่วยเหลือแบ่งปัน เกิดกิจกรรมในพื้นที่ทุก ๆ ช่วงเวลา ได้แก่ การเป็นพื้นที่จอดรถสำหรับอาคารราชการ และพื้นที่สำหรับกิจกรรมนันทนาการ ออกกำลังกาย ของนักเรียน และชุมชนที่อยู่อาศัยโดยรอบ</p>
<p>5. ด้านเศรษฐกิจ</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มีความสัมพันธ์ต่อเศรษฐกิจการค้าขาย และการเป็นสถานที่จัดงานเทศกาลต่าง ๆ</p>

5.3.8 วิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 (King Buddha Yodfa Chulaloke Monument) กับชุมชนเมือง

ตารางที่ 14 การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 กับชุมชนเมือง

ความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประเด็นการรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง
<p>1. ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม</p> <p>1.1 บริบทที่ตั้ง ความเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ</p> <p>1.2.องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่</p> <p>1.3.ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลาน ร.1 ที่ตั้งอยู่ทางใต้สุดของเกาะรัตนโกสินทร์ เป็นพื้นที่เชื่อมต่อจากชุมชนเมืองอีกฝั่งแม่น้ำทางด้านทิศใต้ของเกาะรัตนโกสินทร์ เป็นพื้นที่เชื่อมโยงการทำกิจกรรมของ ชุมชน ตลาด โรงเรียน และศาสนสถาน</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ช่วยทำให้พื้นที่น่าใช้งานอย่างยิ่ง ภายในพื้นที่ประกอบไปด้วย ลานโล่ง มีที่นั่งพักผ่อน และ มียืนต้น ช่วยให้ความสะดวกสบายและความร่มรื่น</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า พื้นที่มีขนาด และรูปร่างที่มีความเหมาะสมต่อการใช้งาน กับ สถานที่โดยรอบ และช่วยลดความแออัดของชุมชนเมือง บริเวณ ปากคลองตลาด</p>
2. บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลาน ร.1 มีความสัมพันธ์กับชุมชนปากคลองตลาด และ พื้นที่ใกล้เคียงเป็นสถานที่สำหรับสักการะพระบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 มีความสัมพันธ์ในการจัดงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น นิทรรศการดอกไม้เพื่อพ่อ เมื่อปี 2560 และยังเป็นลานกิจกรรมพักผ่อนของนักเรียน นักศึกษา และชุมชนใกล้เคียง
3. คุณลักษณะทางสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลาน ร.1 มีความสวยงามเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว เป็นจุดหมายตาของถนนตรีเพชร และอยากให้มีการบูรณะปรับปรุงอยู่เรื่อย ๆ เนื่องจาก มีผลต่อทัศนียภาพของชุมชนเมืองช่วยให้เมืองมีเอกลักษณ์ และมีระเบียบสวยงาม
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลาน ร.1 มีความสัมพันธ์ส่วนหนึ่งทางประวัติศาสตร์เป็นที่ตั้งอนุสาวรีย์รัชกาลที่ 1 ซึ่งควรแก่การบูรณะบำรุงและเก็บรักษาไว้สืบไป เป็นพื้นที่พบปะกันของสังคม มีผู้ใช้พื้นที่หลัก คือคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนปากคลองตลาด เป็นพื้นที่ซึ่งถือเป็นจุดศูนย์กลางทางจิตใจของชุมชน
5. ด้านเศรษฐกิจ	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เป็นพื้นที่สาธารณะที่อยู่ใกล้ย่านชุมชนการค้า และมีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจการค้า เนื่องจากพื้นที่ไม่ได้มีจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งนาน ๆ ครั้งถึงจะมีการจัดงานเทศกาลในพื้นที่

5.4 สรุปผลการรับรู้แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง

การวิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองจาก การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยเลือกศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ที่มิประสบการณ์ในพื้นที่ แบบกึ่งเฉพาะเจาะจง ซึ่งสามารถนำชุดข้อมูลจากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อมาวิเคราะห์หาแบบแผนรูปความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับ ชุมชนเมืองที่มีคุณภาพในบริษัทพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน ได้ดังนี้

ตารางที่ 15 การวิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง

แบบแผนความสัมพันธ์	สนามหลวง	สวนสันติชัยปราการ	อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	ถนนราชดำเนินกลาง	ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์	ลานคนเมืองกรุงเทพฯ	เสาชิงช้า	ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 สวนป้อมปราบภิรมย์ราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1	รวม	ลำดับ
1. ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม										
1.1 บริษัทที่ตั้ง ความเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓	23	1
1.2 องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่	✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓	✓✓✓	19	4
1.3 ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่	✓✓✓	✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓	21	2
2. บทบาท หน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	✓✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓	20	3
3. คุณลักษณะทางสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓✓	✓✓✓	23	1
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	✓✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	21	2
5. ด้านเศรษฐกิจ	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓	15	5
รวมระดับเกณฑ์การประเมิน	19	19	17	18	18	18	17	16		
ลำดับ	1	1	3	2	2	2	3	4		

หมายเหตุ : ✓ = 1

เกณฑ์การประเมิน

เกิดความสัมพันธ์มาก = เกิดความสัมพันธ์ปานกลาง = เกิดความสัมพันธ์น้อย = ✓

จากตารางพบว่าพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ที่คนในชุมชนสามารถรับรู้ถึงแบบแผนความสัมพันธ์ทั้ง 5 ด้าน ได้มากที่สุด คือ สนามหลวง และ สวนสันติชัยปราการ รองลงมา คือ ถนนราชดำเนินกลาง ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เสาชิงช้า และ ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1 ส่วนปัจจัยที่มีผลมากที่สุดต่อการรับรู้ถึงแบบแผนความสัมพันธ์ของมนุษย์ คือ ปัจจัยด้านบริบทที่ตั้ง ความเชื่อมโยง และ ด้านสุนทรียภาพ ปัจจัยที่มีผลรองลงมา คือ รูปร่าง ขนาดพื้นที่ และ ลักษณะสังคม วัฒนธรรม ปัจจัยที่ส่งผลน้อย คือ บทบาทหน้าที่ใช้สอย องค์ประกอบ และ เศรษฐกิจ

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ

จากการกล่าวที่มาของการศึกษาวิจัย องค์ความรู้ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัย และ ผลการวิเคราะห์ ดังที่ได้นำเสนอในบทที่ผ่านมา โดยบทนี้จะเป็นการนำเสนอการสรุปเนื้อหาสาระสำคัญการวิเคราะห์ อภิปรายผล และ ผลการวิจัยตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ในสมมติฐานวัตถุประสงค์งานวิจัย และ ผลที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย ซึ่งการศึกษานี้ถูกกำหนดอยู่ในมุมมองในการค้นหาคำตอบถึงคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ และ ลักษณะเฉพาะของความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เหล่านั้น กับบริบทชุมชนเมืองเกาะรัตนโกสินทร์

6.1 สรุป อภิปรายผล

ในการศึกษาเพื่อค้นหาคำตอบต่อคำถามในการวิจัยในส่วนแรกที่ว่า พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์ มีคุณลักษณะอย่างไรนั้น ผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม ข้อมูลทุติยภูมิ ตามรายละเอียดในบทที่ 4 และการประมวลเนื้อหาจากทฤษฎีการวางผังออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ จัตุรัส และ ลานหน้าอาคาร คุณลักษณะที่สำคัญที่เป็นส่วนประกอบทำให้พื้นที่เหล่านั้นมีคุณภาพ และ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในรูปแบบของการใช้งาน (Function) กับชุมชนเมืองสามารถแบ่งตามหมวดหมู่ของคุณลักษณะได้ 9 คุณลักษณะ ซึ่งพิจารณาจากลักษณะ ทางกายภาพ สุนทรียภาพ และ บทบาทหน้าที่ได้ดังนี้

“**รูปทรง**” (Form) สามารถพิจารณาได้จากลักษณะของส่วนโอบล้อม (Enclosure) ได้แก่ อาคาร (Building) เส้นทางสัญจร (Path) แนวรั้ว (Fence) และ แนวต้นไม้ ซึ่งเป็นส่วนที่กำหนดอาณาบริเวณของพื้นที่เปิดโล่ง

“**สถานที่ตั้ง**” (Location) สามารถพิจารณาได้จาก ลักษณะสภาพภูมิประเทศ ความต้องการพื้นฐาน ทางด้านการเมือง ทางด้านเทคโนโลยี ทางด้านเศรษฐกิจ และ ภาพลักษณ์ เป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลให้พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ เกิดความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกับบริบทข้างเคียง ทั้งระยะประชิด และ ระยะที่ห่างออกไประดับชุมชนเมือง หรือแม้กระทั่งระดับประเทศ

“**มุมมอง**” (Visual Complex) สามารถพิจารณาได้จาก ลักษณะเฉพาะตัวที่เป็นที่น่าจดจำ ความเชื่อเชียว และ ความเปิดโล่งชัดเจน มุมมองที่เชื่อเชียวในการใช้งาน จะมีผลต่อการรับรู้ถึง ลักษณะทางกายภาพ สุนทรียภาพ และ การใช้งาน

“การเข้าถึงและการเชื่อมต่อ” (Access & Linkage) สามารถพิจารณาได้จาก ความสะดวกสบายได้การเข้าถึง (Convenience) ความสามารถในการอ่านได้ (Readability) ความสามารถในการเดินได้ (Walkability) ความต่อเนื่องกัน (Continuity) และความสามารถในการเข้า (Accessibility) พื้นที่ที่มีความสามารถในการเข้าถึงได้ง่ายจะส่งผลให้พื้นที่เหล่านั้น เกิดความเชื่อมโยงกับบริบทโดยรอบ ทั้งด้านสังคม และเศรษฐกิจ ในทางตรงและทางอ้อม

“องค์ประกอบภายในพื้นที่” สามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ เช่น สิ่งปลูกสร้าง ม้านั่ง ต้นไม้ องค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ภายในพื้นที่จะเป็นส่วนสำคัญที่กำหนดลักษณะกิจกรรมการใช้งาน

“ลักษณะรูปแบบพื้นผิว” (Texture) เป็นส่วนกำหนดลักษณะขององค์ประกอบ และ ความเหมาะสมของการใช้ ซึ่งจะทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงกัน ประกอบไปด้วยรูปแบบพื้นผิว ประเภท พื้นลาดแข็ง (Hard Scape) และ พื้นแบบนุ่ม (Soft Scape)

“อาคารที่โอบล้อม” (Enclosure) พิจารณาได้จากลักษณะการใช้ประโยชน์ของอาคาร ความมีระเบียบแบบแผน และ ความหลากหลาย มีส่วนสำคัญที่จะเป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะของผู้ใช้งานหลักในพื้นที่ และ คุณภาพความงามของพื้นที่

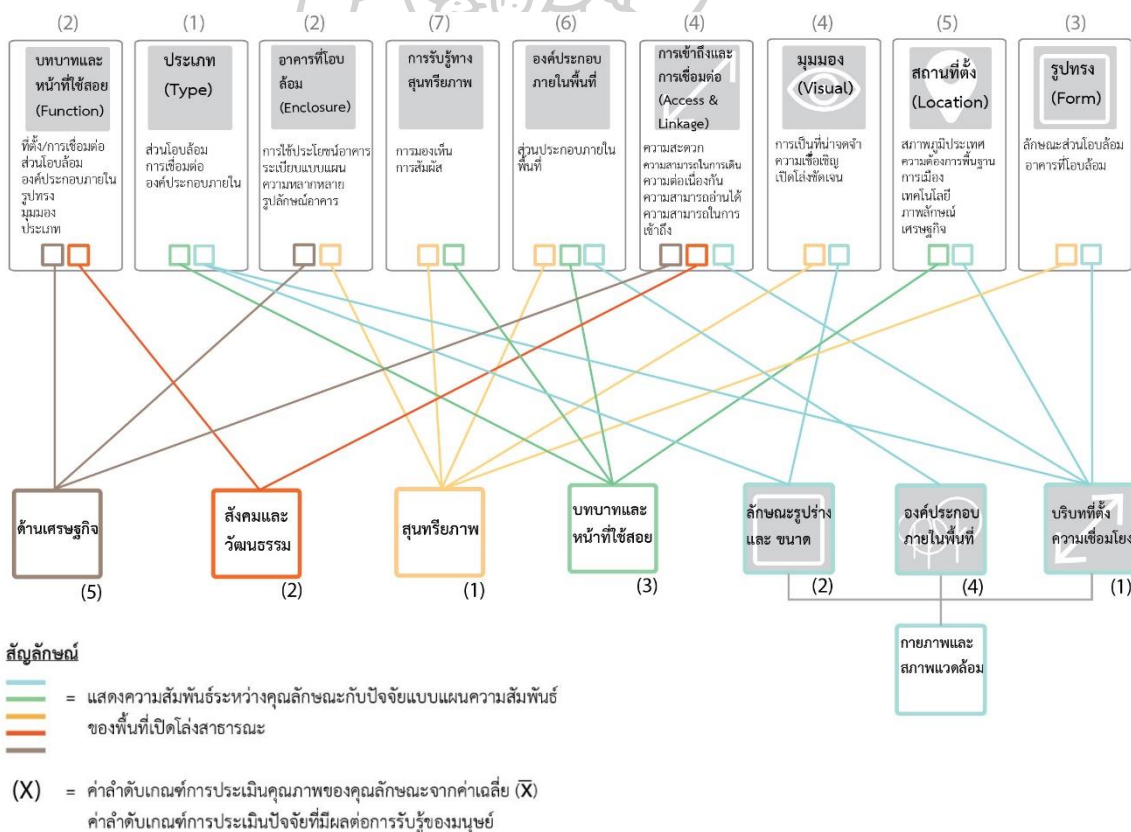
“ประเภทของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ” พิจารณาได้จากรูปแบบของส่วนโอบล้อม ลักษณะพื้นที่เชื่อมต่อ และ องค์ประกอบภายใน

“บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง” พิจารณาได้จากคุณลักษณะทางด้านกายภาพ และ สุนทรียภาพข้างต้น ซึ่งจะเป็สิ่งที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของพื้นที่ ได้แก่ ตำแหน่งที่ตั้ง เส้นทางเชื่อมต่อ ส่วนโอบล้อมพื้นที่ องค์ประกอบภายใน ลักษณะของรูปทรง มุมมอง และ ประเภทของพื้นที่

คุณลักษณะเหล่านี้ต่างเกิดปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างกันและถูกกำหนดขึ้นจากปัจจัยที่แตกต่างกัน ที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งทฤษฎีรูปทรงของพื้นที่สาธารณะ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ และ ทฤษฎีการรับรู้สุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมเมือง นั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างเห็นได้ชัด ในหลักการของระบบความคิดทางมิติการรับรู้ซึ่งเป็นตัวแปรตาม โดยมีชุดข้อมูลคุณลักษณะเป็นตัวแปรต้น ซึ่งคุณลักษณะเฉพาะดังกล่าว นั้น เป็นสิ่งที่กระตุ้นระบบประสาทการรับรู้ของมนุษย์ โดยส่วนใหญ่จะเกิดจากการมองเห็น สัมผัส และ ได้ยิน ถือเป็นปฏิสัมพันธ์ในการรับรู้ถึงสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นเครื่องมือส่วนบุคคลที่ใช้พิจารณาความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง ทั้ง 5 ด้าน คือ กายภาพและสภาพแวดล้อม ด้านบทบาทและหน้าที่ใช้สอย สุนทรียภาพ สังคมและวัฒนธรรม และ เศรษฐกิจ ทำให้เกิดผลตอบรับต่อการตอบสนอง ความต้องการในการใช้งานพื้นที่ ว่าพื้นที่เหล่านั้นเกิดความสัมพันธ์ต่อผู้ใช้ และ บริบทโดยรอบในลักษณะใด อย่างไรก็ตามความพึงพอใจต่อการรับรู้ถึงลักษณะของความสัมพันธ์นั้น

ในแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความต้องการ และการมีประสบการณ์ต่อเรื่องในพื้นที่นั้น ๆ

จากผลสรุประดับเกณฑ์การประเมินคุณลักษณะ (ในตารางที่ 4) และแบบแผนความสัมพันธ์ (ในตารางที่ 15) สามารถสรุปเป็นคำตอบต่อคำถามในงานวิจัย ส่วนที่ 2 ที่ว่าพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะเหล่านั้นมีแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองในรูปแบบใด โดยเมื่อนำมาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านคุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์ (ภาพที่ 130) พบว่าปัจจัยด้านบริบทที่ตั้ง และคุณลักษณะทางสุนทรียภาพเป็นปัจจัยลำดับที่ 1 โดยบริบทที่ตั้งสัมพันธ์กับ ประเภท การเข้าถึง สถานที่ตั้ง และรูปทรง ส่วนคุณลักษณะทางสุนทรียภาพสัมพันธ์กับ อาคารที่โอบล้อม รูปทรง มุมมอง องค์ประกอบภายในพื้นที่ และการรับรู้สุนทรียภาพ ลำดับถัดไป คือ ลักษณะรูปร่างสัมพันธ์กับปัจจัยด้าน ประเภท และมุมมอง และปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม สัมพันธ์กับ บทบาท และการเข้าถึง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์น้อยมาก คือ องค์ประกอบภายในพื้นที่ และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคุณลักษณะ และแบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะเหล่านี้เป็น ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการตอบสนองความต้องการใช้พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง

ภาพที่ 130 คุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

ดังนั้นการออกแบบ ปรับปรุงพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ในระยะต่อไป ต้องให้ความสำคัญกับบริบทที่ตั้งและความเชื่อมโยง สุนทรียภาพ ที่มีผลต่อระดับความสัมพันธ์กับ คุณลักษณะต่าง ๆ ของพื้นที่ คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ จะส่งผลต่อการรับรู้ แบบแผนความสัมพันธ์ และทำให้พื้นที่นั้นมีความสำคัญในบริบทชุมชนเมืองปัจจุบัน ซึ่งทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ทฤษฎีรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ และทฤษฎี การรับรู้สุนทรียภาพสภาพแวดล้อมเมือง นั้นมีความสัมพันธ์กันที่ระดับต่าง ๆ อย่างเห็นได้ชัด โดย ปัจจัยด้านคุณลักษณะ เป็นสิ่งที่กระตุ้นระบบประสาทการรับรู้ของมนุษย์ เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้ เกิดผลต่อการตอบสนอง ความต้องการในการใช้งาน เกิดความสัมพันธ์ต่อผู้ใช้ และบริบท โดยรอบ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองของพื้นที่เปิด โล่งสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ จากความเป็นมา และความสำคัญนำมาสู่การอภิปราย ผลการวิจัย ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ทฤษฎีรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่ง สาธารณะ และทฤษฎีการรับรู้สุนทรียภาพสภาพแวดล้อมเมือง นั้นเป็นกระบวนการวิเคราะห์โดยใช้ ประสาทสัมผัสในการ ทำความเข้าใจ เรียนรู้และการรับรู้ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาทั้งหมดนี้ สมมติฐานจากกรอบแนวคิดได้ถูกพิสูจน์ แล้วค้นพบว่า คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มี คุณภาพจะพิจารณาจากปัจจัยหลัก คือ “ลักษณะทางกายภาพ” ได้แก่ ประเภทพื้นที่เปิดโล่ง สาธารณะ อาคารที่โอบล้อม ลักษณะรูปทรง การเข้าถึง สถานที่ตั้ง ความหลากหลายขององค์ประกอบ “ด้านการรับรู้ทางสุนทรียภาพ สุนทรียภาพ” ได้แก่ มุมมอง และการรับรู้ทางสุนทรียภาพ และ “ด้าน บทบาทหน้าที่ใช้สอย” ได้แก่ ความหลากหลายของบทบาท และผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า คุณลักษณะ ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ จะส่งผลต่อความสัมพันธ์ในการรับรู้ และการตอบสนองความ ต้องการในการใช้งานพื้นที่ ของชุมชนเมือง

ผู้วิจัยได้ดำเนินงานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ได้แก่ ศึกษารูปแบบทาง กายภาพ สุนทรียภาพ ลักษณะเฉพาะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ และจัดหมวดหมู่ของคุณลักษณะใน แต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถจัดหมวดหมู่คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ และสังเคราะห์ผลเพื่อ เชื่อมโยงไปสู่ แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชน ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ จากปัจจัยทางด้านการรับรู้สภาพแวดล้อม และนำผลลัพธ์ที่ได้จากวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ส่วนนี้มา อภิปรายผลสู่การวิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของ คุณลักษณะและการรับรู้ของชุมชนเมืองต่อ พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ได้มาซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะกับปัจจัยแบบแผน ความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ซึ่งผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการ

พัฒนาพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ ก่อเกิดความสัมพันธ์กับผู้ใช้งานและชุมชนเมือง ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ต่อไป

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะในการออกแบบ และจัดการการพัฒนาชุมชนเมืองที่มีพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

จากผลการศึกษาแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองที่ค้นพบจากการศึกษานี้ สามารถนำไปเป็นกรอบแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ควรให้ความสำคัญ และคำนึงถึงเป็นลำดับแรก ในการออกแบบ พัฒนาพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะมีดังนี้ (1) ประเภทพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ (2) ความหลากหลายของบทบาท และ อาคารที่โอบล้อม (3) ลักษณะรูปทรง (4) มุมมอง และ การเข้าถึง (5) สถานที่ตั้ง (6) ความหลากหลายขององค์ประกอบ และ (7) การรับรู้ทางสุนทรียภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงควบคู่ไปกับปัจจัยทางด้านแบบแผนความสัมพันธ์ ที่มีผลมากต่อการรับรู้ถึงแบบแผนความสัมพันธ์ของมนุษย์ คือ (1) ปัจจัยด้านบริบทที่ตั้ง ความเชื่อมโยง และ (2) ด้านสุนทรียภาพ ปัจจัยที่มีผลรองลงมา คือ (2) รูปร่าง ขนาดพื้นที่ และ ลักษณะสังคมวัฒนธรรม ปัจจัยที่ส่งผลน้อย คือ (3) บทบาทหน้าที่ใช้สอย (4) องค์ประกอบ และ (5) เศรษฐกิจ เพื่อการพัฒนาชุมชนเมืองที่มีพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ และเกิดความสัมพันธ์กับชุมชนในระดับที่ดีที่สุดได้

6.2.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยขั้นต่อไป

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง นั้นสามารถทำการศึกษาและขยายผลของการศึกษาได้ในอีกหลาย ๆ ประเด็น ที่เป็นส่วนเฉพาะเจาะจง เนื่องจากในงานวิจัยนี้ได้หยิบยกในประเด็นที่เกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ซึ่งเน้นไปทางด้านทางกายภาพ สุนทรียภาพ และ ลักษณะการใช้งาน เพื่อสร้างความเข้าใจ ในบทบาท หน้าที่ และความสัมพันธ์ ระหว่างพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดไปตามยุคสมัย โดยการศึกษาวิจัยที่อาจมีต่อเนื่องไปเพื่อขยายผลเชื่อมโยงกับงานวิจัยมีดังนี้

- การศึกษาในประเด็นเฉพาะทางด้านกรออกแบบเปิดโล่งสาธารณะในบริบทประเทศไทย เนื่องจากการศึกษาและข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นบริบทเมืองที่มีลักษณะพิเศษ เฉพาะในเกาะรัตนโกสินทร์ ในด้านบทบาทและการบริหารปกครอง วิวัฒนาการของพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ส่งผลให้คุณลักษณะและความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง เป็นรูปแบบที่ไม่เกิดขึ้นในเมืองอื่นโดยทั่วไปในประเทศไทย จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเมืองอื่น ๆ ในบริบทประเทศไทย เพื่อให้

ข้อค้นพบนำไปสู่แนวทางการออกแบบชุมชนเมืองและพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่สามารถประยุกต์ใช้กับบริบทเมืองประเภทต่าง ๆ ในประเทศไทยต่อไป

- การศึกษาในบริบทของการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะสมัยใหม่ที่มีบทบาทเฉพาะ เช่น พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่เกิดขึ้นสำหรับการบันเทิงโดยรอบอาคาร บริเวณด้านหน้าอาคาร ประเภทห้างสรรพสินค้า หรืออาคารสำนักงานขนาดใหญ่ เป็นต้น พื้นที่เหล่านี้มีลักษณะการเกิดที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีรูปแบบและบทบาทที่ส่งเสริมกันกับผู้ใช้งาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงในการออกแบบเปิดโล่งสาธารณะเพื่อนำไปสู่การต่อยอดในการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพและสัมพันธ์กับผู้ใช้งาน

- การประเมินคุณค่าความสำคัญของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง ประเมินคุณภาพโดยผู้ประกอบวิชาชีพเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการวางผังออกแบบชุมชนเมืองและผู้ใช้งานที่เป็นผู้มีประสบการณ์ในพื้นที่ โดยใช้พื้นที่กรณีศึกษาที่มีความหลากหลายของบทบาท ทั้งในชุมชนเมืองขนาดเล็กและในเมืองต่างจังหวัดเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพและเกิดความสัมพันธ์กับชุมชนเมือง

รายการอ้างอิง

- Carmona, M., Heath, T., & Tiesdell, S. (2003). *Public Places, Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*. Oxford: Taylor & Francis Ltd.
- Carr, S. (1992). *Public space*. Cambridge England.
- Dooasia. (2561). ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์. Retrieved from <http://www.dooasia.com/trips/ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์>
- Gehl, J. (1971). เมืองมีชีวิต การใช้พื้นที่สาธารณะ. แปลจาก “Life Between Building”, แปลโดย ภคินันท์ เสนาจันทร์ รุ่งแสง. กรุงเทพฯ: ลายเส้น
- Gehl, J. (1987). *Life Between Buildings*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Jacobs, J. (1994). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Penguin Books.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Retrieved from http://www.miguelangelmartinez.net/IMG/pdf/1960_Kevin_Lynch_The_Image_of_The_City_book.pdf
- Marcus, C. C., & Francis, C. (1990). *People places : design guidelines for urban open space*. Michigan: University of Michigan.
- Moughtin, C. (1993). *Urban Design: Street and Square*. London: Routledge.
- Project for Public Spaces. (2002). *PARC DE LA VILLETTE*. Retrieved from <https://www.pps.org/places/parc-de-la-villette>
- Wikipedia. (2563a). ถนนราชดำเนิน (กรุงเทพมหานคร). Retrieved from [https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%96%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%94%E0%B8%B3%E0%B9%80%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B8%99_\(%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%9E%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%84%E0%B8%A3\)](https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%96%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%94%E0%B8%B3%E0%B9%80%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B8%99_(%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%9E%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%84%E0%B8%A3))

Wikipedia. (2563b). ท้องสนามหลวง. Retrieved from

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%97%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%A7%E0%B8%87>

กรุงเทพมหานคร. (2550). เสาชิงช้า หนังสือที่ระลึกงานฉลองเสาชิงช้า. กรุงเทพฯ บริษัท ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด.

กรุงเทพมหานคร, & สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2547). แผนที่ชุมชนกรุงรัตนโกสินทร์ (Cultural Heritage Atlas of Rattanakosin). กรุงเทพฯ.

กาญจนาคพันธุ์. (2545). กรุงเทพฯ เมื่อวานนี้. กรุงเทพฯ: สารคดี.

การรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย. (2562). โครงการรถไฟฟ้าสายสีส้ม. Retrieved from <https://www.mrta-orangelineeast.com>

กำธร กุลชล, ม. (2545). การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร : การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี. กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ไทยรัฐ. (2553). ย้อนรอยบันทึก 30 ปี "ซ่อมสนามหลวง". Retrieved from <https://www.thairath.co.th/content/63684>

ปัญญา บุญประคม. (2555). ความมีชีวิตชีวาของเมืองกับการใช้พื้นที่สาธารณะย่านการค้าเมืองอุดรธานี. มหาวิทยาลัยขอนแก่น,

ผู้จัดการออนไลน์. (2561). อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย สัญลักษณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครอง. Retrieved from <https://mgronline.com/travel/detail/9580000135732>

โพสต์ทูเดย์. (2553). กทม.เร่งปรับปรุงลานพระปฐมบรมราชานุสรณ์รัชกาลที่ 1. Retrieved from <https://www.posttoday.com/social/local/17696>

ยุทธพร ต๊ะรังษี. (2559). มิติความงาม พื้นที่สาธารณะ และการเมืองในพื้นที่สนามหลวง. วารสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย, 38.

รศ. กำธร กุลชล. (2539). บันทึกจดหมายเหตุ เรื่อง การพัฒนาถนนราชดำเนินกลาง เนื่องในมหามงคลวโรกาส เฉลิมฉลองปีกาญจนาภิเษก พ.ศ. 2538 - พ.ศ. 2539 กรุงเทพฯ.

วิมลสิทธิ์ ทรยางกูร. (2554). จิตวิทยาสภาพแวดล้อม. กรุงเทพฯ: จี.บี.พี เซ็นเตอร์ จำกัด.

วิดา ทรงกิตติภักดี. (2543). Capital Letter การรับรู้ด้านสุนทรียภาพเมือง : กรณีศึกษาพื้นที่เมืองเก่าเชียงใหม่. (ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

ศุภยาดา ประดิษฐ์ไวยทยากร. (2555). พื้นที่สาธารณะ. (ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต),
มหาวิทยาลัยศิลปากร,

ศูนย์ข้อมูลเกาะรัตนโกสินทร์. (2561). พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
และลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์. Retrieved from
<http://www.thapra.lib.su.ac.th/ratanagosin/nangkrew.htm>

สำนักงานสวนสาธารณะ. (2561). สวนสาธารณะสันติชัยปราการ. Retrieved from
<http://office.bangkok.go.th/publicpark/park21.asp>

สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. (2552). 225ปี กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับ
ลิชชิ่ง จำกัด.

สำนักหอสมุดกลาง ม.ศิลปากร. (2558). ศูนย์ข้อมูลเกาะรัตนโกสินทร์. Retrieved from
<http://www.resource.lib.su.ac.th/rattanakosin/index.php>

สำนักหอสมุดกลาง ม.ศิลปากร. (2561). ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1. Retrieved from
<http://www.thapra.lib.su.ac.th/ratanagosin/rama1-monument.htm>

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. (2556). การวางผังและออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะในเมือง (Planning and
Designing of Urban Public Space). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

โสภา ศรีสำราญ. (2556). ประติมากรรมกับการสร้างความหมายทางสังคมและการเมืองในยุครัฐบาล
จอมพลแปลก พิบูลสงคราม. (ปริญญาโท), มหาวิทยาลัยศิลปากร,

อลิศรา มีนกะนิษฐ. (2546). วิวัฒนาการลานโล่งในเมือง : ประเทศไทยและต่างประเทศ. หน้าจั่ว
วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร(19).

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

การวิจัย เรื่อง การศึกษาคุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

ภาควิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

31 ถนนหน้าพระลาน แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์ : 0-2433-9970, โทรสาร : 0-2433-9971

ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับแบบสัมภาษณ์

พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่ทำการศึกษาคือ พื้นที่ **สนามหลวง (Sanam Luang)**

วันที่.....

เวลาแจกแบบสัมภาษณ์

7.00 น. – 12.00 น.

13.00 น. – 18.00 น.

คำชี้แจง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบทางกายภาพ สุนทรียภาพ ลักษณะเฉพาะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ
2. เพื่อศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ กับชุมชนเมือง
3. เพื่อสร้างระบบความเข้าใจ ในบทบาทและความสัมพันธ์ ระหว่างพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ กับชุมชนเมือง ในปัจจุบัน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการร่วมวางแผน ออกแบบและพัฒนาคุณภาพของเมืองที่สามารถตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ในครั้งนี้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง ใน 5 ด้าน ประกอบไปด้วย

1. ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม
2. ด้านบทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่
3. ด้านสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)
4. ด้านสังคมวัฒนธรรม
5. ด้านเศรษฐกิจ

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....อายุ.....เพศ.....อาศัยอยู่ในพื้นที่.....ปี

ประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

จากการศึกษาวิจัยและรวบรวมทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สามารถแบ่งประเด็นของการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองออกเป็น 5 ประเด็น ดังนี้

- 1 ความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองในด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม

- 1.1 บริบทที่ตั้ง มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ข้างเคียงและชุมชนเมืองอย่างไร

.....

.....

.....

- 1.2 องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่ เช่น ต้นไม้ ที่นั่ง และวัสดุที่ใช้ มีผลต่อการใช้งานอย่างไร

.....

.....

.....

- 1.3 ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการใช้งานหรือไม่

.....

.....

.....

2 บทบาทและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะมีความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองอย่างไร

.....

.....

.....

3 คุณลักษณะทางสุนทรียภาพ (ความสวยงาม) ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะมีผลต่อพื้นที่ข้างเคียงและชุมชนเมืองอย่างไร

.....

.....

4 พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะมีความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองในด้านสังคมและวัฒนธรรมอย่างไร

.....

.....

.....

5 พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะมีผลกับชุมชนเมืองในด้านเศรษฐกิจอย่างไร

.....

.....

.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายจิรเมธ อัดตสรรค์สาธิต
วัน เดือน ปี เกิด	28 ธันวาคม 2534
สถานที่เกิด	จังหวัดนนทบุรี
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2558 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พ.ศ. 2558 ศึกษาต่อระดับปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา การออกแบบชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่อยู่ปัจจุบัน	105/13 ต.บางพูด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120

